



Drago Kunej, Rebeka Kunej

# Glasba z obeh strani

Gramofonske plošče Matije Arka in Hoyer tria

.....

# Glasba z obeh strani

Gramofonske plošče Matije Arka in Hoyer tria

---



Drago Kunej, Rebeka Kunej  
**GLASBA Z OBEH STRANI**  
**Gramofonske plošče Matije Arka in Hoyer tria**

<i>Urednica knjige</i>	Urša Šivic
<i>Recenzenta</i>	Miha Kozorog in Leon Stefanija
<i>Jezikovni pregled</i>	Saša Poljak Istenič
<i>Jezikovni pregled prevoda</i>	Mateja Žuraj
<i>Oblikovanje</i>	Sonja Ifko
<i>Izdal</i>	ZRC SAZU, Glasbenonarodopisni inštitut
<i>Za izdajatelja</i>	Drago Kunej
<i>Založila</i>	Založba ZRC, ZRC SAZU in Rokodelski center Ribnica
<i>Za založnika</i>	Oto Luthar in Polona Rigler Grm
<i>Glavni urednik</i>	Aleš Pogačnik
<i>Tisk</i>	Luart d. o. o.
<i>Naklada</i>	500
	Prva izdaja, prvi natis.
	Ljubljana 2016

Izid knjige so s sredstvi iz leta 2015 podprli Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, Občina Ribnica in Občina Sodražica.

*Sliki na ovitku:* Matija Arko (hrani The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame and Museum) in labela gramofonske plošče (GNI DZGP).

CIP – Kataložni zapis o publikaciji Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
78.085.22(497.4)
KUNEJ, Drago Glasba z obeh strani : gramofonske plošče Matije Arka in Hoyer tria / Drago Kunej, Rebeka Kunej. - 1. izd., 1. natis. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU ; Ribnica : Rokodelski center, 2016
ISBN 978-961-254-850-6 (Založba ZRC, ZRC SAZU) 1. Kunej, Rebeka 282308352

© 2016, Založba ZRC, ZRC SAZU.

Digitalna različica (pdf) je pod pogoji licence CC BY-NC-ND 4.0 prosto dostopna:  
<https://doi.org/10.3986/9789612548506>

Drago Kunej, Rebeka Kunej

# Glasba z obeh strani

Gramofonske plošče Matije Arka in Hoyer tria

---

Ljubljana, 2016





## Vsebina

---

Knjigi na pot . . . . .	7
Zahvala . . . . .	9
Uvod . . . . .	11
Od Matije Arka do Matta Hoyerja . . . . .	13
Začetek na Slovenskem . . . . .	13
Življenje v Ameriki in delovanje Hoyer tria . . . . .	16
Snemanje gramofonskih plošč . . . . .	31
Prve snemalne naprave . . . . .	31
Začetek industrije gramofonskih plošč . . . . .	34
Prve slovenske gramofonske plošče . . . . .	36
Snemanje glasbe priseljencev v ZDA . . . . .	37
Posnetki Hoyer tria . . . . .	42
Plošče med kupci in poslušalci . . . . .	55
Pomen label in oznak na ploščah . . . . .	55
Serije kataloških števil . . . . .	59
Ponatisi za novo ciljno publiko . . . . .	67
O posneti vsebini . . . . .	75
Ljudska glasba na ploščah Hoyer tria . . . . .	75
Znanilci polka glasbe . . . . .	87
Music from Both Sides . . . . .	95
Viri in literatura . . . . .	103
Seznam slikovnega gradiva . . . . .	109
Imensko in stvarno kazalo . . . . .	113



## Knjigi na pot

---

Matija Arko, po rodu Sodražan, je s svojo glasbo zaznamoval predvsem ameriški prostor. Prostor, iz katerega je izhajal, pa je zaznamovan s krošnjarstvom. Tako kot krošnjarji je tudi on odšel v svet in nam zapustil glasbo, ki ni poznala meja.

Knjiga o Matiji Arku (Mattu Hoyerju) je nastala v okviru projekta *Amerikanec na obisku v stari domovini*, ki je združeval raziskovanje, razstavo in multimedijske vsebine. Projekt je lep primer medinstitucionalnega sodelovanja med Glasbenonarodopisnim inštitutom ZRC SAZU in Muzejem Ribnica. Izhajal je iz večletnega raziskovalnega dela inštituta, rezultate raziskovanja in nova spoznanja pa smo leta 2015 aplicirali v aktivnosti Muzeja Ribnica in jih vpletli v naše muzejsko-izobraževalno dejavnost. Tako je bilo raziskovalno delo inštituta povod za sodelovanje in predstavitve v sklopu našega muzeja.

Matija Arko je rodno grudo zapustil v zgodnji mladosti ter svojo življenjsko in ustvarjalno pot nadaljeval med slovenskimi izseljenci v Ameriki. V začetku 20. stoletja je bilo izseljevanje z Ribniškega zelo intenzivno, takrat ni bilo nič posebnega iti v svet. Obogaten s kulturnim spominom rodne zemlje je v Ameriko odšel tudi Matija, sedaj pa se vrača nazaj med nas – z razstavo, predvsem pa s pričujočo monografijo.

*Polona Rigler Grm*  
direktorica Muzeja Ribnica

Ribnica, novembra 2015





## Zahvala

---

Avtorja sva gradivo za knjigo zbirala postopoma in v daljšem časovnem obdobju, vsebino pa sva oblikovala ob pomoči številnih sogovornikov in podpornikov z obeh strani Atlantika. Knjiga ne bi mogla nastati, če ob najinem raziskovanju gramofonskih plošč ne bi srečala toliko ljudi, ki so nama bili naklonjeni in pripravljeni pomagati.

Pri tem se želiva še posebej zahvaliti Joeju Valencicu, Charlesu Debevcu, Richardu Terselichu, Joeju Godini, Tonyju Petkovsku, Donu Sosnoskemu, Billu Azmanu, Rose Marie Macek Jisa, Matiji in Bredi Loncar, ki sta nama omogočila srečanje s Hoyerjevo vnukinjo Pat McKibben, Pat Budzilek Habat, Petru Zrinskemu in Suzani Kordiš, ki so nama poleg številnih drugih potrpežljivo posredovali podatke o Matiji Arku, Hoyer triu in njihovi glasbi.

V veliko pomoč pri delu nama je bila terenska raziskava leta 2015, ki sva jo ob finančni podpori Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in Urada vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu opravila v Clevelandu, Ohio, ZDA. Iskreno sva hvaležna za številna osebna srečanja s slovenskimi izseljenci in poznavalci polka glasbe kakor tudi za dostop do gradiva in podatkov, ki jih hranijo The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame and Museum, Slovenian Genealogy Society International ter druge ustanove in posamezniki, ki so povezani s Slovenci v ZDA in njihovo glasbeno dediščino.

Hvala tudi vsem, ki so nama z nasveti in spodbudami pomagali pri raziskavi in nastajanju knjige, še posebej najinim inštitutskim kolegom in dr. Urši Šivic, ki je tudi urednica monografije.

Izid knjige se je uresničil v sklopu projekta *Amerikanec na obisku v stari domovini*, ki ga je koordinirala mag. Marina Gradišnik in v katerem sta sodelovala Muzej Ribnica Rokodelskega centra Ribnica in Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU. Zahvaljujemo se za prijetno sodelovanje, ob tem pa sva hvaležna tudi tistim, ki so finančno omogočili izid: Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije, Javni agenciji za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, Občini Ribnica in Občini Sodražica.

Ne nazadnje, o Mattu Hoyerju in njegovem triu sva raziskovala in pisala ob podpori in razumevanju najine družine, najinih otrok Nejca, Neže in Naceta ter v dobrem sodelovanju z obojimi starimi starši, ki so bili pripravljene pri-skočiti na pomoč in – čeprav je že dolgo od tega – spet občasno prevzeti vse obveznosti, ki jih imamo starši šoloobveznih otrok. Vsem iskrena hvala.

*Avtorja*

## Uvod

---

Matija Arko, med izseljenci v ZDA znan predvsem kot Matt Hoyer, se je leta 1891 rodil v Sodražici in se je že kot mladenič izselil v Ameriko. S seboj je v svet ponesel veselje do glasbe in harmonike, tako sta glasba in igranje na harmoniko postala pomemben del njegovega življenja. S svojo skupino Hoyer trio je postal zelo priljubljen med Slovenci pa tudi izseljenci drugih narodnosti.

Veliko glasbe Matije Arka je dokumentirane in ohranjene na gramofonskih ploščah, ki nudijo zanimiv vpogled v njegovo delo in zgodovino slovenske glasbe v ZDA. Čeprav imajo ti posnetki tudi izjemno kulturno in dokumentarno vrednost ter predstavljajo pomemben vir za preučevanje slovenske ljudske glasbe in plesa ter slovenske glasbene dediščine nasploh, so bili na Slovenskem do nedavnega povsem prezrti. Pričujoča raziskava o Matiji Arku in Hoyer triu je tako prva te vrste na Slovenskem in omogoča podroben pregled nad gramofonskimi posnetki teh izvajalcev ter s spremnimi podatki in podanim zgodovinsko-tehničnim kontekstom pomembno pripomore k preučevanju zanimive zvočne vsebine. Posnete plesne viže Hoyer tria predstavljajo namreč neprecenljivo folkloristično, etnomuzikološko in etnokoreološko gradivo, saj sodijo med najstarejše zvočne zapise slovenske inštrumentalne ljudske glasbe. Zvočno dokumentirana glasbena dediščina je lahko tudi v veliko pomoč pri interpretaciji ljudske plesne dediščine; odkriva namreč živost in način izvedbe plesnih viž, saj gre za izvajalce na vrhuncu moči in se njihova izvedba ujema z dejansko godčevsko prakso, namenjeno plesu.

S poskusom prepletanja slovenske ljudske glasbe in različnih oblik ameriške popularne glasbe tistega časa pa je Matija Arko postavil tudi temelje t. i. polka glasbe, ki je zaradi privlačnosti kmalu prestopila etnične meje in postala vsesplošno priljubljena. Za izjemen prispevek k razvoju slovenske polka glasbe je v ZDA prejel nagrado za življenjsko delo, ki jo podeljuje The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame and Museum v Clevelandu. Matijo imajo mnogi poznavalci za začetnika slovenske polka glasbe v ZDA in ga pogosto imenujejo kar pionir ali stari oče »Cleveland-Style Polka Music«. Študij posnetega gradiva nam tako razkriva začetke popularizacije in komercializacije slovenske ljudske glasbe, ki se je nesluteno razmahnila ob podpori novih

tehničnih možnosti in s pojavom gramofonske industrije. Stare gramofonske plošče z glasbo, namenjeno predvsem komercialni rabi, pa omogočajo tudi razkrivanje družbenega ozadja tovrstnih aktivnosti, kompleksnosti izbora vsebine in izvajalcev ter celotnega procesa snemanja in trženja plošč.

O Matiji Arku oziroma Mattu Hoyerju in njegovem glasbenem ustvarjanju smo v Sloveniji do nedavnega vedeli zelo malo. Z raziskavo, razstavo *Amerikanec na obisku v stari domovini* (2015) v njegovi rodni Ribniški dolini in pričujočo publikacijo smo želeli to spremeniti in opozoriti na njegovo delovanje ter pomen, ki ga je imela in ga še ima njegova glasba.

## Od Matije Arka do Matta Hoyerja

---

Na Slovenskem je do nedavnega le malokdo slišal za Matijo Arka. Tudi slovenska leksikografija ga je povsem prezrla, saj njegova predstavitev ni vključena v *Slovensko biografijo* (2015) niti v kakšen drug slovar ali leksikon; šele od februarja 2013 je pod geslom Matt Hoyer prvič naveden v slovenski različici spletne *Wikipedije* (Wikipedija 2015). Njegova »neprepoznavnost« na Slovenskem je deloma povezana tudi s tem, da je za glasbeno delovanje najpogosteje uporabljal umetniško ime Matt Hoyer. Vendar ne samo tega, v pisnem gradivu, predvsem v različnih časopisih in katalogih plošč ter na napisih na gramofonskih ploščah, najdemo različne načine zapisa njegovega imena in priimka: Matt, Math., Mathias, Matija in Hoyer, Hojer ter celo Arko ali Simoncic. Zasediti je tudi različne kombinacije imena in priimka.<sup>1</sup> Čeprav se je zanj uveljavilo predvsem ameriško ime Matt Hoyer, je zanimivo, da ga na tistih posnetkih plošč, ki vsebujejo tudi govornjene dele, izvajalci vedno kličejo »Matija« oziroma »Hoyer«.

Tudi v njegovem rojstnem kraju oziroma v Ribniški dolini je spomin na Matija Arka skoraj povsem zbledel, čeprav je ravno otroštvo, ki ga je preživel tam, odločilno vplivalo na njegovo glasbeno ustvarjanje in se vseskozi zrcali v njegovih posnetkih, glasbi in umetniškem delovanju.

### Začetek na Slovenskem

Matija Arko se je rodil 22. februarja 1891 v vasi Sodražica. Starši matere Helene Arko so izhajali iz Ravnega Dola, njihovi domačiji pa se je po domače reklo pri Hojerju. Mama Helena se je šele po rojstvu sina Matije poročila z njegovim očetom Francem Simončičem, ki je bil hlapec v Sodražici. Verjetno je to tudi razlog, da je Matija obdržal materin priimek. Ko je imel Matija šest let, leta 1897, mu je umrla mati. Dve leti po njeni smrti se je oče izselil v ZDA (1899) in

---

<sup>1</sup> Zaradi poenotenja je v knjigi praviloma uporabljena ameriška različica njegovega imena (Matt Hoyer), pod katerim je bil v svojem glasbenem delovanju najbolj prepoznaven.



Slika 1: Sodražica konec 19. stoletja (hrani Muzej Ribnica, inv. št. 607).

tam začel novo življenje. Čez nekaj let, leta 1904, je k očetu v Cleveland odšel tudi Matija.

Matija je le svoja mladostna leta preživel na Slovenskem, saj je po smrti svoje matere kot trinajstletni mladenič odpotoval v novi svet, k očetu v Ameriko. O tem, kako je preživel svoja najrosnejša leta, vemo zelo malo. Verjetno je živel kot mnogi na dolenskem podeželju, ki so sanjali o novem svetu in v njem želeli iskati svojo priložnost za boljše življenje, kot so ga imeli doma.

V začetku 20. stoletja je večino Slovencev, ki so se takrat izselili v Ameriko, čakala podobna pot čez Atlantik. Najprej so se po kopnem, najpogosteje z vlakom, odpeljali do velikih obmorskih pristanišč. Kljub bližini Trst ni bilo pomembno izhodišče za izseljevanje Slovencev v Ameriko, saj je sicer krajši kopenski poti do pristanišča sledilo daljše potovanje po morju. Zato so bila pomembna predvsem pristanišča na obali Severnega morja: Hamburg, Bremen in Le Havre. V Le Havru je npr. vlak pripeljal kar naravnost na pomol in po opravljenih formalnostih so se potniki za Ameriko lahko takoj vkrcali na ladjo (Kante 2002: 27).

Leta 1904, ko je odšel v Ameriko tudi Matija Arko, je bilo izseljevanje Slovencev na višku. Različnim železniškim in ladijskim družbam je posel cvetel, saj so bila mnoga potovanja že vnaprej razprodana: »Vsled tega imajo vsi med Ameriko in Evropo v prometu stoječi parniki za prihodnje mesece vže odda-

Slika 2: Ustaljena poslovna praksa organiziranja poti v Ameriko v začetku 20. stoletja. V slovenskih časopisih je mogoče zaslediti oglase različnih potovalnih pisarn, ki so ponujale organizacijo takšnih potovanj. Med njimi je bil v časopisu *Slovenec* 7. maja 1904 objavljen oglas, ki oglašuje prav prekomorsko pot iz Evrope v Ameriko, po kateri je v svet odšel tudi Matija Arko (*Slovenec* 1904).



449 52-3  
Samo 6 dni!

**Havre - New York**

vozijo zanesljivo najhitrejši brzoparniki  
Francoske prekomorske družbe.  
Edina najkrajša črta čez  
**Bazel, Pariz in Havre v Ameriko.**

Veljavne vozne liste in brezplačna pojasnila daje edino  
**oblastveno potrjena potovalna pisarna**  
**ED. ŠMARDA**  
v Ljubljani, Dunajska cesta 6,  
blizu znane gostilne pri »Figovcu«.

Slika 3: V tistem času je bilo v navadi, da je slovensko časopisje v Ameriki poročalo o prispelih parnikih iz Evrope. Tako je tudi 31. maja 1904 *Glas naroda – list slovenskih delavcev v Ameriki* objavil notico, da je v New York prispel parnik La Touraine, ki je čezmorsko potovanje začel v francoskem pristanišču Le Havre. Prav s tem parnikom in s tem potovanjem je v novo deželo prispel tudi takrat trinajstletni Matija Arko (*Glas naroda* 1904).



**Kretanje parnikov.**

**V New York so dospeli:**

La Touraine 29. maja iz Havre.  
Barcelona 29. maja iz Hamburga.  
Bordeaux 30. maja iz Havre.  
Friesland 30. maja iz Antwerpena.  
Germanic 30. maja iz Liverpoola.

ne medkrovne prostore in zmorejo transportnim zahtevam komaj zadostiti,« so 1. februarja 1904 zapisali v *Dolenjskih novicah*. V ceno ladijskega prevoza je bila poleg brezplačne zdravniške oskrbe vključena tudi hrana, vendar pa sta bili njena kakovost in količina odvisni od družbe, ki je bila lastnica ladje (prim. Kante 2002: 30).



O potovanju Matije Arka čez Atlantik ni veliko znanega. Verjetno je bila njegova pot čez lužo podobna tisočim, ki so pripotovali v ZDA. Izseljenci so se morali vse od leta 1892 dalje najprej izkrcati na otoku Ellis<sup>2</sup> pred newyorškim pristaniščem, kjer so uradniki na podlagi izpraševalne pole in zdravniškega pregleda registrirali prišleke in dokončno odločili, kdo lahko vstopi v ZDA in se dejansko izkrca na obalo Manhattna (Kante 2002: 33–35). Tako lahko v popisu potnikov *List of manifest of alien passengers for the U. S. Immigration Officer at port of arrival* najdemo podatke tudi o prihodu Matije Arka v Ameriko. Kot trinajstletnega samskega fanta so ga uradniki v sprejemni pisarni opredelili kot delovno silo in zapisali, da je namenjen v Cleveland k očetu Simončiču; ta mu je plačal za pot do Amerike, naveden pa je tudi očetov polni naslov v Clevelandu – 209 East Madison (Ellis Island 2015). Isti vir še navaja, da je Matija Arko, v evidenci zapisan kot Mathias Arko avstrijske<sup>3</sup> narodnosti, 29. maja 1904 z ladjo La Touraine, ki je pot začela 21. maja v pristanišču Le Havre, prispel v ZDA.

## Življenje v Ameriki in delovanje Hoyer tria

Matija se je po prihodu v Cleveland očitno naselil pri očetu in njegovi novi družini. V hiši s hišno številko 209 v vzhodnem delu ulice Madison so bili v družini Simončič ob Matijevem prihodu poleg očeta Franca (v Ameriki imenovanega Frank) in njegove druge žene Magdalene še njuna hči Rosie, stara okrog tri leta, in morda tudi že Angela, ki se je rodila okrog leta 1904. Družina je tako z Matijo vred štela pet članov.

Šest let po Matijevem prihodu v Ameriko lahko iz popisa prebivalstva v ZDA za leto 1910 (Census 1910) ugotovimo, da se je družina Simončič med tem preselila nekaj ulic stran in stanovala v vzhodnem delu 63. ceste, v enem od najemniških stanovanj v hiši številka 990 (990 East 63 Street). Na čelu družine sta bila oče Frank z ženo Magdaleno, leta 1910 stara 40 let in poročena 13 let. Oba sta bila rojena v Sloveniji, v Ameriko pa je Frank prišel leta 1899 in Magdalena 1902. Frank je govoril angleško ter znal pisati in brati, medtem ko Magdalena ni znala angleško; oba sta bila brezposelna. V družini je bilo še sedem otrok, med katerimi je kot najstarejši naveden sin Mathew, star 19

<sup>2</sup> Otok (v izvirniku Ellis Island) je znan pod različnimi imeni: Indijanci so ga imenovali Otok galebov, okoliški ribiči Otok ostrig, številni izseljenci pa so mu pridali še tretje poimenovanje – Otok solza, saj se je na tem otoku odločalo, kdo je dobrodošel na ameriških tleh in kdo ne; zato so na tem otoku tekle solze – solze sreče, pa tudi razočaranja in obupa (Kante 2002: 33).

<sup>3</sup> Slovenci so v tistem času živeli v avstro-ogrski monarhiji, zato je v popisu narodnost mnogih opredeljena kot avstrijska (angl. *Austrian*).

Slika 4: Hiša s številko 990 na vzhodnem delu 63. ceste v Clevelandu, v kateri so nekaj let živeli Matija Arko in drugi člani družine Simončič (foto Rebeka Kunej, 2015).



let. Rojen je bil v Sloveniji, prišel v Ameriko leta 1902 in je govoril angleško; tudi on je bil brezposeln. Devetletna hčerka Rosie je bila rojena še v Sloveniji, ostali otroci – Angela (6 let), Frank (5), Mimie (3), Edward (2) in Genny (3 mesece) – pa v državi Ohio v ZDA. Z družino Simončič so stanovali še štirje podnajemniki (angl. *boarders*): »Aloise Siltz« (Alojz Šilc, star 28 let), Jack Rotar (26), Frank Budiak (27) in Andrew Budiak (20), vsi neporočeni in delavci v tovarni. Poleg devetčlanske družine Simončič in štirih podnajemnikov pa je v isti hiši stanovala še mlada tričlanska družina »Mrchar«, ki so jo sestavljali oče Frank, žena Magdalena in trimesečni sin Frank; v hiši je torej skupaj stanovalo šestnajst oseb.

Na podlagi navedenih podatkov iz popisa prebivalstva lahko sklepamo, da sta se oče Franc in Magdalena poročila okrog leta 1897 v Sloveniji, približno dve leti po poroki pa je Franc odšel v Ameriko, kamor je prispel 22. novembra 1899 (Ellis Island 2015). Njegova žena je ostala doma, rodila hčer Rosie, kmalu po porodu, leta 1902, pa se je z njo odpravila k možu v Ameriko.

Čeprav je družina Simončič štela devet članov, je v svoje stanovanje sprejela še štiri podnajemnike. Takrat so družine kljub svoji številčnosti medse pogosto sprejele še mlade slovenske priseljence. Za dogovorjeno plačilo so ti dobili streho nad glavo in navadno tudi hrano, družine pa so s tem pridobile dodatna sredstva za preživljanje, čeprav so se morale sprijazniti s prostorsko stisko. Tudi najbolj znani slovenski polka glasbenik Frankie Yankovic se spominja, da si je posteljo v mladosti delil celo z več podnajemniki hkrati, saj jih je bilo v njihovi hiši pogosto kar osem ali devet. Kot otrok je občudoval te mlade fante, ki so bili polni energije in so se radi zabavali; pogosto so peli in se ša-



Slika 5: Hiši na vzhodnem delu 82. ceste v predelu Newburgh, v katerih je s svojo družino živel Matija Arko (foto Rebeka Kunej, 2015).

lili z dekleti ter se lepo oblačili. Mnogi od njih so znali igrati na diatonično harmoniko in ravno podnajemnik Max Zelodec je mladega Frankieja naučil igrati nanjo (prim. Dolgan 2006: 23–24).

Popis prebivalstva v ZDA leta 1910 tudi prvič omenja Matijo Arka, in sicer kot najstarejšega sina v družini Simončič, imenovanega Mathew in s priimkom Simončič, čeprav se je uradno pisal Arko. Navedba starosti je točna, leto prihoda v Ameriko (1902) pa najverjetneje ne, saj je zanj v popisu potnikov *List of manifest of alien passengers for the U. S. Immigration Officer at port of arrival* navedeno leto prihoda 1904. Ob popisu leta 1910 je bil star 19 let in še neporočen, stanoval je pri očetovi družini, znal je angleško in bil brez redne zaposlitve.

Številni viri (npr. Greene 1992: 82; Debevec 2014: 106; Lifetime Achievement ... 2015a) navajajo, da se je Matija igranja na harmoniko naučil že v Sloveniji, iz domovine pa je prinesel tudi znanje popravljanja in izdelovanja harmonik. Igranje na harmoniko je vsekakor nadaljeval tudi po prihodu v Cleveland. Tega se spominja Ivana Bricel (1957, 1985), ki je v tistem času živela skupaj s

Slika 6: Vabilo na piknik leta 1916, na katerem sta za zabavo poskrbela brata Hoyer (hrani The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame and Museum).

**VABILO NA PIKNIK,**

KI GA PRIREDI

**DRUŠTVO "PRIMOŽ TRUBAR"**

ŠT. 126 S. N. P. J.

NA RECHARJEVI FARMI V EUCLID, OHIO

**V NEDELJO, DNE 30. JULIJA 1916.**

**VZEMI SHORE-LINE KARO STOP 126**

Ker je čisti dobiček namenjen za delnice S. N. DOMA, se pričakuje od strani članov in članic S. N. P. J. iz Clevelanda in okolice in slovenskega občinstva mnogo udeležbe. Na pikniku se bo licitiral velik "PURMAN", brata Hojar bodeta skrbela, da se bo prav po domače zaplesalo, odbor društva bo pa pre-skrbel, da bodo soudeleženci dobro in točne postreženi z raznimi okrepčili, in za prosto domačo veselo zabavo.

Za obilno udeležbo se še enkrat priporoča

**Dr. Primož Trubar.**

sorodniki družine Simončič. Piše, da so ti sorodniki imeli v Clevelandu gostilno, v kateri je pogosto igral tudi mladi Matija. Oče Ivane Bricel, John Janzelj (p. d. Sivo), priseljenc z Iga, je bil nad Matijevim igranjem in njegovim glasbenim talentom zelo navdušen. Ker je bil tudi sam dober harmonikar, ki se je igranja na harmoniko naučil že kot otrok v domovini in od dvanajstega leta naprej pogosto igral tudi na svatbah v okolici Iga, je želel Matiji pomagati s svojimi izkušnjami. Naučil naj bi ga tudi nekaterih slovenskih viž, ki jih je nadarjeni Matija hitro sprejel in interpretiral na sebi lasten način; med njimi tudi svatbeno koračnico, ki jo je Hoyer trio pozneje posnel na gramofonsko ploščo in jo poimenoval *Jaka na St. Clairu*.

V družini Simončič pa Matija očitno ni bil edini glasbeno nadarjen. Tudi oba njegova polbrata, Frank in Eddy, sta bila pozneje uspešna glasbenika, ki pa sta že v mladih letih aktivno sodelovala z Matijo. Morda se je ravno zaradi njegovih zelo uspešnih glasbenih aktivnosti del Matijeve ljubezni do glasbe in harmonike preneslo tudi nanju, ki sta bila precej mlajša od Matije in leta 1910 stara šele pet let (Frank) in dve leti (Eddy).

Kmalu pa se je Matiji življenje precej spremenilo. Iz naslednjega popisa prebivalstva leta 1920 (Census 1920) razberemo, da si je ustvaril družino in z njo stanoval na vzhodnem delu 82. ceste na hišni številki 3584 (3584 East 82 Street), kjer so bili najemniki. Matija (Matt) je imel takrat 28 let, prav toliko kot njegova žena Frances, ki pa je bila rojena slovenskim priseljencem že v ZDA (v Ohio). V tokratnem popisu je navedeno, da je Matija prišel v ZDA leta 1903. Oba sta znala pisati in brati, čeprav nista obiskovala šole. Matija je bil kot »strojnik« zaposlen v tovarni vzmeti, žena Frances pa je bila nezaposlena. V družini so bili še trije otroci, hčeri Frances (stara 5 let) in Marie (3) ter sin Matt (1). V isti hiši sta stanovala še mož in žena Hočevar s sorodnikoma Antonom in Mary Zakrajšek, stanovanje pa so oddajali še trem podnajemnikom: Josephu Barletu, Lewisu Ferfolji in Josephu Hočevarju. Skupaj je v hiši živelo dvanajst ljudi.

Matija Arko si je torej med letoma 1910 in 1920 ustvaril svojo družino in nov dom, vendar iz obrazca ni mogoče izvedeti, kdaj se je poročil; glede na starost najstarejšega otroka bi lahko sklepali, da okrog leta 1914. Tudi v tem popisu so nekatere netočnosti, med drugim leto Matijevega prihoda v Ameriko (1903) in njegova starost, ki kaže na rojstno leto 1892.


V tem obdobju pa se je začelo tudi njegovo aktivnejše glasbeno življenje in nastopi na različnih javnih prireditvah. Že leta 1916 tako zasledimo *Vabilo na piknik*, kjer je med drugim navedeno: »... brata Hojar bodeta skrbela, da se bo prav po domače zaplesalo«. Iz navedenega lahko zaključimo, da je Matija Arko že takrat aktivno igral na javnih dogodkih in prireditvah ter pri tem kot svoje umetniško ime uporabljal domače ime materine družine iz Slovenije Hojer. Kakor je razvidno iz vabila, je z njim poimenoval tudi glasbene sestave, v katerih je igral, kot npr. duet s polbratom. Pozneje je ime odločilno zaznamovalo tudi družinsko zasedbo Hoyer trio. Glede na letnico piknika bi lahko sklepali, da je z Matijo v duetu verjetno igral njegov polbrat Frank, ki je bil takrat star enajst let, saj se zdi, da bi bil Eddy s sedmimi leti morda za kaj takega še premlad, čeprav je pozneje pokazal izreden glasbeni talent.

Nekateri viri navajajo, da je Matt Hoyer (Matija Arko) do leta 1919 postal eden najpopularnejših glasbenikov v Clevelandu (Greene 1992: 82). Takrat naj bi nastal tudi Hoyer trio, ki je istega leta (1919) posnel svoje prve gramofonske



Slika 7: Ena redkih fotografij Hoyer tria, kjer Matt igra na Mervarjevo harmoniko, njegova polbrata Frank in Eddy Simončič na kitaro in bendžo, na tleh pa je kromatična harmonika, ki so jo uporabljali občasno (hrani The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame and Museum).

plošče (prim. Z. F. 1986; Wikipedija 2015; Lifetime Achievement ... 2015a). Matt je namreč skupaj s svojima polbratoma Frankom in Eddyjem ustanovil skupino Hoyer trio, kjer je Frank igral bendžo, Eddy pa predvsem kitaro in



**SPORTING CORNER**  
Edited by STANLEY ZUPAN.

**BIG DANCE COMING**  
 Collinwood will match innings with Bridgeport.  
 Collinwood Prepares for Big Game.

The St. Joseph Sports of Collinwood are starting their fall entertaining with a dance to be given Saturday August 28, 1926. The Sports ask that all who can possibly come to this party should make it their point to be there as there will be no regrets to count. It is rather early to start the dancing season, but as the dance is given in order to defray the expenses of the team when they travel down to Bridgeport to play the celebrated K. S. K. J. nine of that town on Labor Day the next, every one is asked to attend and thereby help Cleveland trim Bridgeport. As to the weather, it has been arranged with the weather man to give us a cool day so the dancing will be enjoyed without the necessity of wearing a bathing suit. As usual, refreshments will be served and all the rest of the trimmings that make the Sport dances howling blowouts. The well-known recording artists, The Hoyer Trio will furnish the enchanting strains for the restless feet.

If you miss this dance, you are missing a time of your life. Let's all go up and give the boys a rousing send off to Bridgeport. Next Saturday, Don't forget. Fireworks will start at 7:30 p. m.

Slika 8: Napoved velikega plesnega dogodka v *Glasilu KSK jednote*, na katerem je za glasbo poskrbel že uveljavljeni Hoyer trio (*Glasilo KSK jednote* 1926).

občasno kromatično harmoniko. Za prve posnetke gramofonskih plošč letnica ne drži (več o tem glej v poglavju o snemanju gramofonskih plošč Hoyer tria), ustanovitev Hoyer tria pa bi lahko sodila v to obdobje. Če je letnica nastanka tria prava, potem so bili Matt, Frank in Eddy takrat stari 28, 14 in 11 let. Vsekakor pa je Hoyer trio že nekaj let pozneje veliko nastopal na različnih javnih dogodkih in zabavah ter začel tudi snemati gramofonske plošče.

Popis prebivalstva leta 1930 (Census 1930) pokaže, da se je družina Arko spet preselila, in sicer v sosednjo hišo na isti ulici (3582 East 82 Street), kjer so bili spet najemniki. Matt je bil star 39 let, žena Francis 38. Popis razkriva, da ste se poročila pri 21-ih (Matt) oziroma 20-ih letih (Francis). Matt je bil zaposlen v trgovini s klavirji (angl. *piano store*), v Ameriko pa naj bi prišel leta 1901. Od treh otrok je bila zaposlena le šestnajstletna Francis, in sicer v klobučni industriji. Marie je bila takrat stara 12, Math 11 let. Poleg družine Arko je v hiši živela še devetčlanska družina Hrovat, skupaj torej štirinajst ljudi. Leta 1930 je bil Matt Hoyer že priznan glasbenik, zato verjetno tudi ni več delal v tovarni, ampak v glasbeni trgovini. Iz podatkov v popisu lahko sklepamo,

da sta se z ženo poročila okrog leta 1912. Edini v hiši so imeli radio, kar morda kaže na nekoliko boljše finančno stanje družine.

V obdobju med letoma 1920 in 1930 je Matt Hoyer skupaj s polbratoma Frankom in Eddyjem kot Hoyer trio veliko nastopal. Bili so prva slovenska polka skupina, ki je postala zelo priljubljena. Igrali so predvsem na porokah in zabavah Slovencev, pa tudi drugih slovanskih narodov. Glasbeno delovanje tria je usmerjal predvsem Matt, zanj je prirejal ljudsko glasbo, občasno pa jo je tudi sam skladal. V prvih letih delovanja so veliko potovali med rudniškimi mesti Pennsylvania in Ohia; predvsem s starim Mattovim fordrom. S svojim načinom igranja in priljubljenostjo so neposredno ali posredno vplivali na skoraj vse glasbenike, ki so začeli izvajati slovensko polka glasbo v ZDA.

V tem obdobju so začeli snemati tudi gramofonske plošče. Pravzaprav so vsi posnetki Hoyer tria, ki jih je za kratko obdobje snemanja zelo veliko, nastali med letoma 1924 in 1929. Posnela so jih tri vodilna gramofonska podjetja v ZDA – Victor Talking Machine Co., Columbia Graphophone Co. in Okeh Records. Med poslušalci so bile že prve plošče zelo priljubljene in uspešne, zato so se prodajale kot »vroče žemljice« (Bricel 1957; prim. DAHR) in močno vplivale na popularnost Hoyer tria. V dvajsetih letih 20. stoletja je bila zasedba Hoyer trio na višku priljubljenosti in slave.

Leta 1924, ko so nastale prve gramofonske plošče Hoyer tria, sta bila Frank in Eddy še najstnika. Po glasbeni nadarjenosti je očitno izstopal Eddy, ki je leta 1926, pri osemnajstih letih, z igranjem na harmoniko posnel tudi solo ploščo (*Ančka pejt plesat*, Columbia 25063-F, W 107479-2), na treh posnetkih dueta harmonik, ki so nastali na istem snemanju leta 1926 za podjetje Columbia, pa je najverjetneje sodeloval z Mattom. Tudi poznejše glasbene aktivnosti dokazujejo, da je bil Eddy odličen glasbenik, saj je z igranjem harmonike slovensko polka glasbo predstavil tudi na filmskih platnih (prim. Gobetz 1980: 165). Pod imenom Eddie Simms je bil znan kot slovenski boksar, glasbenik in filmski igralec, ki je nastopal tudi v številnih hollywoodskih filmih.

Popis prebivalstva za leto 1940 (Census 1940) pokaže, da je družina Arko še vedno stanovala na istem naslovu kot pred desetimi leti (3582 East 82 Street), kjer so bili še vedno najemniki. Matt je imel 49 let, žena Francis 48, z njima pa sta živela še otroka Marie in Mathew, stara 22 in 21 let. Popis navaja, da Matt ni imel službe in je iskal delo, brez zaposlitve je bil že 208 tednov, po poklicu je bil »glasbenik«, njegovo »podjetje« (angl. *industry*) pa »zasebni orkester«. Rednega prihodka zaradi brezposelnosti ni imel, imel pa je »druge prihodke«. Tudi žena Francis je bila brez službe in dohodkov, hči Marie je bila zaposlena na lesni žagi, sin Mathew pa pri »preši« v jeklarni. V hiši so poleg družine





Slika 9: Matt Hoyer in Frank Novak leta 1937, ko sta skupaj igrala na poroki (hrani The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame and Museum).

Arko stanovali še Mattov svak Joseph Barle z ženo Francis (Mattovo hčerko) in sinom Richardom, skupaj torej sedem oseb.

V obdobju med letoma 1930 in 1940 je priljubljenost Hoyer tria že nekoliko upadala, čeprav je bil Matt Hoyer ne glede na starost še vedno zelo glasbeno aktiven. Vodilno vlogo v polka glasbi so začeli prevzemati mlajši harmonikarji, kot so bili Johnny Pecon, Lou Trebar in Frankie Yankovic, in njihove skupine. Tudi v zasedbi Hoyer tria je medtem prišlo do sprememb, saj sta se Eddy in Frank izselila iz Clevelanda in zato okrog leta 1936 tudi prenehala igrati v Hoyer triu. Njuni mesti sta prevzela Mattov sin Teddy (Mathew), ki je bil takrat star okrog osemnajst let in je kot njegov oče igral na harmoniko, in Frank Culovic z bendžom. Hoyer trio je v novi zasedbi še naprej igral in nastopal, ni pa več snemal gramofonskih plošč.

Tudi v štiridesetih in petdesetih letih 20. stoletja je Hoyer trio v novi zasedbi dveh kromatičnih harmonik in bendža, ki so jih igrali Matt, njegov sin Teddy in Frank Culovic, nadaljeval z igranjem in javnim nastopanjem. Bill Azman mlajši, osebni Teddyjev prijatelj in velik ljubitelj glasbe Hoyer tria, se spominja

Slika 10: Matt Hoyer z Milli Zeitz v poznih štiridesetih letih 20. stoletja (hrani The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame and Museum).



Teddyjevih pripovedovanj o tedanjih potovanjih v širšo okolico Clevelanda, kjer je pogosto igral Hoyer trio. V tistem obdobju pa je trio pogosto igral tudi v Tomsicevi gostilni (angl. *Tomsic's bar*) na križišču 40. ceste in St. Clair Ave, ki jo je dolga leta vodila Mary Tomsic (Azman 2015). Novo zasedbo Hoyer tria sta zaznamovala tudi drugačen zven zasedbe in slog igranja. Oče Matt je še vedno igral vodilno melodijo, razmeroma preprosto in »po starem«, medtem ko ga je Teddy spremljal in »okraševal« osnovno melodijo.

Matt Hoyer se je proti koncu svojega življenja ustalil v hiši na vzhodni 78. cesti št. 3630 (3630 East 78 Street) v Newburghu, predelu Clevelanda, kjer je z družino že ves čas prebival. V tej hiši je imel tudi delavnico, kjer je popravljal



Slika 11: Teddy Arko, sin Matta Hoyerja, ki je nadaljeval glasbeno tradicijo svojega očeta (hrani The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame and Museum).



Slika 12: Spominska plošča zakonca Arko na pokopališču Calvary v Clevelandu (foto Drago Kunej, 2015).

in uglaševal harmonike (prim. Umeck 1961). Še vedno je veliko igral in nastopal – s sinom Teddyjem in Frankom Culovicem v novi sestavi Hoyer tria – in sicer vse do začetka svoje bolezni leta 1959. Nato je družinsko glasbeno pot nadaljeval Teddy, ki je igral v različnih glasbenih sestavih.

Matt Hoyer je v svoji drugi domovini živel vse do smrti; 20. decembra 1960 je na svojem domu v Clevelandu umrl za rakom, star 69 let. Iz osmrtnice lahko izvemo, da so za njim žalovali svojci: sin Matthew Arko mlajši, hčerki Frances Barle in Maria Kavec ter štiri sestre in dva brata. Njegova žena Frances Arko



Slika 13: Excelsiorjeva 120-basna kromatična harmonika Matta Hoyerja, ki jo ima danes Bill Azman (foto Bill Azman, 2015).

(roj. Godec) je umrla šest let pred njim (prim. Kaferle b. n. l.). Skupaj sta pokopana na bližnjem katoliškem pokopališču Calvary v Clevelandu.

Matt Hoyer je bil eden prvih priznanih slovenskih harmonikarjev v Ameriki. Odlično je igral na harmoniko, tako diatonično kot kromatično. Razvil je samosvoj način igranja, zelo tekoč, a poln posebnih poudarkov, kar je zelo popestrilo njegovo izvajanje. Teddy je menil (prim. Azman 2015), da je njegov oče Matt veliko raje igral kromatično harmoniko kot diatonično. Slednja naj namreč ne bi omogočala tako pestrega in raznolikega izvajanja glasbe. Morda tudi zato med ljudmi kroži zgodba, da je Matt Hoyer na nastopih pogosto razdril diatonično harmoniko, zamenjal bloke z jezički in tako spremenil njeno intonacijo. S tem je razbil monotonijo igranja diatonične harmonike v samo dveh ali treh tonalitetah.



Slika 14: Harmoniko izdelovalca Antona Mervarja, na katero je igral Matt Hoyer, danes hrani The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame and Museum (foto Rebeka Kunej, 2015).

Matt Hoyer je dolga leta igral na harmoniko priznanega slovenskega izdelovalca Antona Mervarja. Povezanost med Hoyerjem in Mervarjevo harmoniko kažejo tudi labele<sup>4</sup> nekaterih plošč, saj je tam posebej navedeno, da je harmonika izdelek A. Mervarja. Nakupu novih harmonik je posvečena celo vsebina ene od plošč (*Samo da bo likof*, Victor, BVE 45369, V-23007), kjer lahko slišimo, kako se Matt pogaja za ceno in preizkuša zven nove harmonike.

Sin Teddy je podedoval obe Mattovi harmoniki, tako Mervarjevo kakor tudi Excelsiorjevo 120-basno kromatično harmoniko. Obe je dal lepo obnoviti in nanju pogosto igral. Excelsiorjevo kromatično harmoniko je prodal svojemu

<sup>4</sup> Angleški izraz *label* ima v povezavi z gramofonskimi ploščami širši pomen in hkrati označuje blagovno znamko gramofonskega podjetja, ki je tržilo določene zvočne posnetke, in tudi samo nalepko v sredini plošče. Zato je v knjigi uporabljena poslovenjena oblika izraza (labela), ki skuša ohraniti prvotni širši pomen. Več o labelah je v razdelku *Pomen label in oznak na ploščah*.

prijatelju Billu Azmanu mlajšemu, ki je velik občudovalec glasbe Hoyer tria in tudi sam ljubiteljski harmonikar. Mervarjevo harmoniko pa je po svojem očetu Teddyju podedovala vnukinja Matta Hoyerja, ki jo je podarila clevelandskemu muzeju The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame and Museum.

Tako je v obsežni zbirki harmonik znanih izvajalcev polka glasbe omenjenega muzeja razstavljena tudi Mervarjeva harmonika, na katero je dolga leta igral Matt Hoyer. Isto harmoniko lahko prepoznamo tudi na redkih fotografijah Hoyer tria. Po videzu je zelo podobna diatonični harmoniki, le da je nekoliko večja. Oznaka v notranjosti nam pove, da jo je Anton Mervar, izdelovalec harmonik in lastnik glasbene trgovine na St. Clair Ave, izdelal 25. marca 1926 pod serijsko številko 730. Ob teh podatkih je še navedeno, da je harmoniko 29. januarja 1967 obnovil John Mikuš, izdelovalec harmonik na 6607 Edna Ave v Clevelandu. Zanimivo je, da harmonika v melodičnem diskantu ni diatonično, pač pa kromatično uglašena, kar dokazujejo tudi napisi na blokih z jezički. V basovskem diskantu uglasitev sledi značilnostim diatonične uglasitve, kjer glede na smer meha na istem basovskem (in akordičnem) gumbu dobimo različna tona (akorda), in ima tudi vse značilnosti močnih in nizkih basovskih (helikon) tonov diatonične harmonike. Ni znano, ali je bila harmonika tako uglašena že ob izdelavi leta 1926 ali so jo morda preglasili leta 1967, ko so jo obnovili.



## Snemanje gramofonskih plošč

---

Gramofonska podjetja so že zgodaj ugotovila, da je treba za razširitev tržišča pripraviti plošče v različnih jezikih in kupcem ponuditi posnetke različnih glasbenih kultur. Zavedala so se, da bo prodajo gramofonov in plošč zagotovila lokalna glasba, ki je potencialnim poslušalcem domača in s katero se mnogi identificirajo (prim. Pennanen 2007). Kupce gramofonskih plošč in gramofonov v ZDA so zato med drugim pridobivali s snemanjem glasbe priseljencev, tudi iz Evrope. Ker je torej glasbena industrija v njih videla potencialne kupce plošč, je začela snemati t. i. etnično glasbo (angl. *ethnic music*) oziroma glasbo za »tuje govoreče« (angl. *foreign-speaking*) oziroma »tujejezične« kupce. Pri tem so računali predvsem na nostalgijo izseljencev po domovini in upali, da bodo zato povečali prodajo plošč in gramofonov.

Industrija gramofonskih plošč sega v obdobje splošne industrializacije v svetu, ko sta se začela razvijati množična proizvodnja in potrošništvo. Narasčajoče mednarodno trgovanje je omogočalo globalno širjenje tržišča, pravne uredbe in zaščite patentov pa so pripomogle k nastajanju monopolnih tržnih razmer (prim. Gronow 1982: 4). Da bi lahko bolje razumeli celovitost in kompleksnost pojava snemanja plošč Hoyer tria in slovenskih priseljencev v ZDA ter pomen teh posnetkov v njihovem vsakdanjem življenju, je treba začetke industrije gramofonskih plošč pogledati z različnih zornih kotov, tudi v luči zgodovinskih danosti in tehnoloških možnosti.

### Prve snemalne naprave

Prvi poskusi izdelave naprave za zapisovanje zvoka segajo v sredino 19. stoletja. Med najbolj uspešnimi je poskus iz leta 1857, ko je Francoz Leon Scott de Martinville (1817–1879) izdelal napravo, ki jo je poimenoval *fonavtograf*. Naprava je zapisala vizualno analogijo zvočnih valov, vendar pa ni omogočala predvajanja tega zapisa.

Fonavtografu na zunaj zelo podobno napravo je leta 1877 izdelal Thomas Alva Edison (1847–1931) in jo poimenoval *fonograf*. Zvočno valovanje je povzročilo



nihanje membrane, na katero je bila pričvrščena rezalna igla. Ta je nato na obod valja, prekrita s staniolom (kositrom), zapisala vijačno sled v obliki vdolbin in izboklin (t. i. globinski oziroma vertikalni zapis). Predvajanje se je izvršilo po obratni poti kot zapis; zaobljena konica igle, pritrjena na membrano, je drsela po valoviti sledi zvočnega zapisa v staniolu in povzročala nihanje membrane, ki je nihanje nato spreminjala v zvočno valovanje. Edisonu je leta 1877 uspelo zvočno zapisati besedilo otroške pesmi *Mary had a little lamb*, ki jih je zakričal v napravo, in jih nato tudi predvajati. Naprava je postala pravi novinarski hit in z njo si je Edison zaslužil vzdevek »Čarovnik iz parka Menlo«. Konec leta 1877 in v začetku 1878 je Edison novo napravo predstavljal različnim časopisom in revijam, znanstvenim društvom, predsedniku države ter celotnemu kongresu in patentnemu uradu v ZDA. Nekaj takšnih naprav je prodal v različne promocijske namene, kar je sicer javnosti predstavilo novost, ni pa prispevalo k uveljavitvi naprave med ljudmi in na tržišču. Leta 1878 je fonograf patentiral in s tem zaščitil svoj izum. Nato se je za nekaj let posvetil drugemu delu, predvsem raziskovanju električne žarnice in električnega omrežja (Borri b. n. l.).

Nad izumom fonografa je bil zelo navdušen Alexander Graham Bell, izumitelj telefona. V Washingtonu je ustanovil Volta Laboratory Association, kjer sta bila zaposlena tudi njegov bratranec Chichester Bell in angleški znanstvenik Charles Sumner Tainter, ki sta od leta 1881 razvijala napravo, imenovano *grafofon*. Naprava je bila zelo podobna fonografu, le da je imela nekaj izboljšav. V letih 1885 in 1886 so svoje izboljšave zaščitili s patentom v Kanadi in ZDA ter leta 1887 začeli kampanjo za proizvodnjo in prodajo grafofonov. Želeli so odkupiti tudi Edisonov patent, vendar se njegov lastnik s tem ni strinjal in je s sodelavci v svojem laboratoriju začel pospešeno izpopolnjevati fonograf, da bi ponovno postal vodilni na tem področju (Borri b. n. l.).

Edison je razvoj fonografa v letih 1886–1887 najprej zaupal svojemu raziskovalcu Ezri Gillilandu, leta 1888, po izgradnji novega raziskovalnega laboratorija, pa je Edison sam prevzel izpopolnjevanje naprave in po legendarnem 72-urnem nepretrganem delu dokončal svoj »popolni« fonograf. Izboljšan fonograf je imel električni pogonski motor, izmenljivo snemalno/predvajalno glavo in posebno napravo za struženje (brisanje) valjev. Zvok je zapisoval na masiven voščeni valj, sestavljen iz čebeljega voska, stearinske kisline in cerezina. Tako je bil tudi fonograf pripravljen za proizvodnjo, širšo uporabo in trženje.

Fonograf in grafofon so najprej tržili predvsem kot napravi za narekovanje – diktafon (angl. *dictating machine*), ki naj bi v različnih »profesionalnih okoljih« nadomestil stenografsko zapisovanje, kar pa se ni najbolje obneslo. Na nov način so napravi začeli uporabljati leta 1889, ko so za reklamo razstavili fonograf, opremljen s štirimi stetoskopu podobnimi cevmi, na katerih so

ljudje lahko poslušali posneto glasbo. Aparat, ki je deloval na kovance, ni bil le predhodnik slovitega juke-boxa, ampak tudi velik prodajni uspeh, saj so ga kupovali lastniki restavracij, gostiln, zabaviščnih parkov, igralnic ipd. S povpraševanjem po teh napravah pa se je povečalo tudi povpraševanje po posnetih valjih za predvajanje.

Vendar je bilo obdobje posnetkov na voščenih valjih in predvajanja s fonografi razmeroma kratko, saj je vodilno vlogo na tržišču kmalu prevzel gramofon; tudi zato, ker so bili gramofoni veliko preprostejši od fonografov in so jih zato lahko izdelali in prodajali za nižjo ceno, poleg tega pa je bila tudi proizvodnja plošč veliko cenejša od proizvodnje valjev. Leta 1913 je tudi Edison, ki se dolgo ni hotel ukvarjati z gramofonskimi ploščami, začel izdelovati plošče z globinskim zapisom, imenovane *diamond-disc*, in posebne predvajalnike zanje. Kljub temu je za lastnike fonografov še vedno izdeloval valje, in sicer vse do leta 1929, ko je njegovo podjetje prenehalo delovati.

Prvi gramofon je okrog leta 1888 izdelal in patentiral Emil Berliner (1851–1929), nemški priseljenc v ZDA. Pri izdelavi gramofona se je odločil, da se bo drugače lotil zapisa zvoka in se s tem popolnoma izognil Edisonvim patentom in patentom Bella in Tainterja. Izhajal je iz fonavtografa Leona Scotta de Martinvilla in v nasprotju z Edisonom predvidel, da valj za zapis zvočnega posnetka nima prihodnosti, zato se je odločil za ploščo kot nosilni medij. Ploščo premera 7 inč (okrog 18 cm) je ročno poganjal s približno 70 obrati na minuto in nanjo zapisal spiralno sled, in sicer le na eno stran plošče. Prav tako je izbral Scottov bočni (lateralni) zapis zvoka v brazdi, ki je bil drugačen od globinskega (vertikalnega) zapisa pri Edisonvih fonografih. Sam postopek zapisovanja zvoka na ploščo je bil zadovoljiv, čeprav je bilo predvajanje še daleč od zelenega in ni dosegalo kakovosti predvajanja s fonografi. Zato se je Berliner v nadaljnjih raziskavah ukvarjal predvsem z izboljšavami postopka zapisovanja zvoka in v patentu leta 1892 že opisal izpopolnjeno konstrukcijo gramofona. Po njegovih ugotovitvah je morala biti brazda v plošči dovolj globoka in trdih robov, da je sama vodila predvajalno iglo, torej brez dodatnih mehanizmov, ki so bili potrebni pri fonografih (Friedman b. n. l.). Ravno izpopolnjeni lateralni način zvočnega zapisa v brazdi in nosilec zapisa v obliki plošče sta dve ključni značilnosti, ki ločujeta gramofon od Edisonovega fonografa in sta pozneje pripomogli k prevladi gramofonov in gramofonskih plošč nad fonografi in voščenimi valji (prim. LAC).

Predvsem pa je želel Berliner izpopolniti tehnologijo izdelave množičnih kopij plošč. Leta 1893 je prijavil patent za izdelavo cinkovih plošč in iz njih izdelanih bakrenih negativov, iz katerih je bilo nato mogoče tiskati plošče iz trde gume in celuloida. Tiskane plošče so bile iz precej trše snovi kot takratni voščeni valji in zato tudi bolj trpežne. Že od leta 1889 je Berliner izdeloval odlit-

ke plošč iz vulkanita ali trde gume, po letu 1897 pa je začel za odlitke uporabljati termoplastično zmes šelaka, posebne naravne smole živalskega izvora. Trša snov in zaradi manjšega rezalnega upora močnejše modulirana brazda sta omogočili nekoliko glasnejše predvajanje posnetka kot pri valjih. Ker pa je kislina razjedla tudi stene brazde, je pri predvajanju nastal razmeroma velik šum (prim. Burt 1963: 772B; Friedman b. n. l.).

Prve gramofone na neposredni ročni pogon je Berliner razvil in začel prodajati okoli leta 1894–1895. Eldriedge Reeves Johnson, poznejši ustanovitelj Victor Talking Machine Company, pa je na Berlinerjevo pobudo razvil pogonski mehanizem na vzmet s centrifugalnim regulatorjem hitrosti. S tem je zagotovil dokaj enakomerno in »samodejno« vrtenje gramofonske plošče in leta 1896 se je na tržišču pojavil »izpopolnjeni gramofon« (angl. *improved gramophone*) z vzmetnim pogonom. Johnson je nato Berlinerja oskrboval z vzmetnimi pogoni za gramofone, pozneje pa tudi z drugimi mehanskimi deli gramofona (Burt 1963: 772C). Johnson je razvil tudi postopek izdelave matric za tiskanje (negativov) iz posnetih izvornikov, tako da zapisa na izvorniku ni bilo več treba fiksirati s pomočjo kisline. Tako tiskane plošče so imele precej čistejši zvok in manj šuma. Leta 1899 je tudi Berliner dobil od Johnsona pravico za uporabo tega postopka.

## Začetek industrije gramofonskih plošč

Prodaja gramofonov in plošč je vse od njihovega pojava na tržišču strmo naraščala, leta 1900 pa so Berlinerjevemu podjetju zaradi domnevne kršitve patentov s sodnim nalogom prepovedali nadaljnjo proizvodnjo in prodajo gramofonov. Johnson, ki je imel veliko tovarno za izdelavo gramofonskih delov, se je odločil, da bo začel sam prodajati gramofone in plošče. Sprožil je veliko propagandno akcijo in množično ponujal plošče, izdelane z novim tehnološkim procesom. Z Berlinerjem se je dogovoril za uporabo njegovih patentov in oktobra leta 1901 je nastalo novo podjetje Victor Talking Machine Co. Lastnika sta bila Johnson in Berliner, upravljal pa ga je Johnson. V tem času je tudi Columbia Graphophone Co., ki je pravkar začela proizvajati predvajalnike plošč, dobila podoben patent za rezanje plošč, kot je bil Johnsonov. Po zapletih s patenti so se nazadnje dogovorili za skupno uporabo patenta tiskanja plošč, med seboj pa so si konkurirali predvsem z nižjo prodajno ceno gramofonov ter s prestižem, kakovostjo in popularnostjo proizvedenih plošč (Burt 1963: 772C). Kmalu so licenco za množično izdelavo plošč pridobila tudi druga podjetja. S tem sta se začeli množična proizvodnja plošč in dokončna prevlada nad industrijo voščenih valjev.

Sprva so se tudi v gramofonski industriji obdržale značilnosti plošč, ki jih je že na samem začetku uporabil Berliner in jih je narekoval prvotni tehnološki proces izdelave: velikost plošče je bila 7 inč (okrog 18 cm), posnetek pa je bil zapisan le na eno stran plošče. Pri 78 obratih na minuto je bilo na takšno ploščo mogoče zapisati do dve minuti zvoka. Pozneje se je tehnologija izdelave izpopolnila, zato so se po letu 1900 začele uveljavljati 10-inčne plošče (okrog 25 cm) in kmalu zatem še 12-inčne (okrog 30 cm), leta 1904 pa so se na tržišču prvič pojavile plošče, posnete na obeh straneh. Kmalu so opustili 7-inčne plošče, obojestransko posnete 10-inčne plošče pa so postale »standardni format« na tržišču, na katerem je bila objavljena večina zvočnega gradiva (prim. Spottswood 1990).

Sprva so bila vsa snemanja akustična (mehanska): lijak je zvočno energijo vira (npr. pevca, glasbila) usmeril na membrano, ki je zanihala in z rezalno iglo v razmeroma mehko snov vrezala brazdo. Zaradi grobega in slabo občutljivega mehanskega postopka je moral biti zvočni vir dokaj močan, zato so morali izvajalci nastopati glasno, zelo blizu lijaka in brez dinamičnih sprememb, tako da se je čim več zvočne energije preneslo na membrano in vrezalo v brazdo plošče. Z akustičnim postopkom snemanja je bilo mogoče posneti le malo izvajalcev hkrati, zato so bile inštrumentalne in vokalne zasedbe na snemanjih pogosto zelo okrnjene, da so se lahko izvajalci primerno razporedili dovolj blizu lijaka. Prav tako je značilno, da so bili nekateri zvočni viri primernejši za snemanje od drugih; vokalni solisti, trobila in nekatera pihala so se npr. razmeroma dobro in realistično zvočno zapisala, zato na mnogih zgodnjih posnetkih glasbo izvajajo pevski solisti ali manjše vokalne zasedbe in godbe na pihala.

Pojav električnega postopka snemanja je povzročil velik napredek v snemanju plošč; izboljšala sta se tako kakovost zvočnega zapisa kakor tudi metodološki pristop, saj je ta postopek omogočal snemanje poljubno velikih zasedb izvajalcev. Leta 1925 je postopek javnosti prvič predstavil Henry C. Harrison iz podjetja Bell Laboratories, podjetje Western Electric pa je za takšen način snemanja kmalu razvilo sistem in opremo. Pri električnem snemanju plošč se najprej izvede akustično-električna pretvorba, pri kateri mikrofona zajame zvok, ta pa se spremeni v električni signal, ki ga je nato mogoče električno obdelati (okrepiti, filtrirati, mešati z drugimi itn.). Tako obdelan električni signal se nato z rezalno glavo in električno-mehansko pretvorbo zapiše na mehanski nosilec. Novi način snemanja sta leta 1925 najprej začeli uporabljati podjetji Victor in Columbia v ZDA, kmalu pa so ga prevzela tudi vsa druga gramofonska podjetja; po letu 1927 ni več nobeno podjetje akustično snemalo plošč (Lechleitner 2004). Z električnim postopkom posnete plošče prepoznamo po posebnih oznakah na ploščah, pogosto z v majhnem krogu zapisanimi črkami

C, W ali £, s katerimi so gramofonska podjetja dokumentirala boljšo kakovost zvočnega zapisa in oznanjala novo obdobje snemanja plošč.

Leta 1948 je Columbia uspešno predstavila novo vrsto 12-inčnih gramofonskih plošč, ki so se predvajale s hitrostjo 33,33 obratov na minuto in imele ožjo brazdo, t. i. mikrobrazdo. Predvajalni čas takšne plošče je bil okrog 23 minut na vsaki strani, zato so jo v angleščini imenovali *long play* (LP). Leto pozneje je plošče z mikrobrazdo predstavilo tudi podjetje Radio Corporation of America (RCA), vendar so bile velike 7 inč in so se predvajale s hitrostjo 45 obratov na minuto. Oba formata novih plošč sta se na trgu dokaj hitro uveljavila in se tudi zelo dolgo obdržala. Proizvodnja plošč z 78 obrati na minuto se je končala okrog leta 1960 (prim. Burt 1963: 772F).

## Prve slovenske gramofonske plošče

Posamični posnetki slovenskih pesmi in inštrumentalne glasbe na gramofonskih ploščah so nastali že kmalu po uveljavitvi te nove tehnologije na svetovnem tržišču. Namenjeni so bili predvsem slovenskemu tržišču, posnela so jih evropska gramofonska podjetja, ohranili pa so se na različnih labelah plošč, kot so Gramophone Co., Zonophone, Dacapo, Odeon, Jumbo, Jumbola, Homokord, Favorite, Kalliope, Lyrophon, Parlophon, Pathé in druge. Posneti so bili v snemalnih studiih, ki so jih podjetja imela v velikih evropskih mestih, številni pa celo na snemanjih v Ljubljani. Tako je npr. nemško podjetje Favorite dvakrat snemalo v Ljubljani, leta 1910 in 1911, ter slovenskemu tržišču kmalu po snemanju ponudilo plošče tedaj priznanih slovenskih izvajalcev, kar je razvidno tudi iz oglasov v takratnih slovenskih časopisih (prim. Kunej D. 2012). Podjetje Gramophone Co. pa je v Ljubljani snemalo celo tri leta zapored: 1908., 1909. in 1910. (prim. Kelly 1995). Morda je tudi podjetje International Talking Machines Co. za svojo labelo Odeon snemalo v Ljubljani, saj je znano, da je imelo že leta 1906 v Zagrebu obsežno snemanje (prim. Bulić 1980: 11; Lipovščak 1997: 16–18).

Verjetno so najstarejši ohranjeni posnetki slovenske glasbe na gramofonskih ploščah nastali leta 1902 na Dunaju, ko je slovenski operni pevec Franc Pogачnik - Naval za podjetje Gramophone Co. posnel dve slovenski pesmi: *Pred durmi* in *Ljubici*. Obe pesmi sta izšli na enostranskih ploščah, ki so se takrat še tiskale, naslova sta prevedena tudi v nemščino, pesmi pa sta označeni kot »slovenski tradicionalni«, čeprav gre najverjetneje za avtorski pesmi, ki temeljita na ljudskem gradivu. Pozneje so tudi drugi slovenski in tuji izvajalci priložnostno posneli še nekaj slovenskih pesmi. Iz časopisnih oglasov lahko

izvemo, da so se vsaj nekateri od teh posnetkov prodajali na slovenskem tržišču, a verjetno ne množično, saj se niso pogosto niti sistematično tržili.

Čeprav so slovensko gradivo snemala različna gramofonska podjetja, je za razumevanje začetka glasbene industrije v našem geografskem prostoru pomembna predvsem dejavnost podjetja Gramophone Co. (prim. Kunej D. 2014). To podjetje je imelo v prvih letih 20. stoletja monopol nad prodajo gramofonov in plošč v Evropi (prim. Gronow in Englund 2007: 282), s svojim modelom snemanja in delovanja pa je bilo vzor tudi številnim pozneje delujočim gramofonskim podjetjem.

Leta 1907 se je podjetje Gramophone Co. odločilo, da bo sistematično začelo nastopati na tržišču južnega dela Avstro-Ogrske in Balkana ter je začelo pogosteje snemati v pomembnih regijskih središčih tega geografskega območja. Prvo snemanje tega podjetja v Ljubljani je bilo leta 1908 in je pomenilo začetek novega obdobja snemanja plošč s slovenskim gradivom in njihovega trženja. Predstavlja pomembno prelomnico v snemanju slovenskih plošč, saj je spodbudilo številne dejavnosti, povezane s snemanjem in trženjem slovenske glasbe na gramofonskih ploščah, kar je razvidno tudi iz oglasov v takratnih časopisih (več glej Kunej D. 2014).

Na prvih slovenskih gramofonskih posnetkih, nastalih v Evropi, je pogosto ljudska glasba. Večkrat so jo izvajali operni pevci in gledališki igralci ter manjše vokalne zasedbe, ki so imele izkušnje predvsem s klasično zahodno glasbo, zato izvajalska estetika in glasbeni aranžmaji pogosto sledijo pravilom zahodne glasbe. Še posebej pa so zanimivi slovenski posnetki inštrumentalne glasbe, saj pogosto prinašajo ljudsko plesno glasbo, ki jo izvajajo zanimive glasbene zasedbe, značilne za izvajanje tovrstne glasbe. Številne slovenske gramofonske plošče, ki so nastale pred prvo svetovno vojno v Evropi, so bile pozneje ponatisnjene in dostopne tudi na ameriškem tržišču, namenjene predvsem slovenskim izseljencem v ZDA.

## **Snemanje glasbe priseljencev v ZDA**

Snemanje plošč z glasbo priseljencev iz Evrope je bilo za gramofonska podjetja v ZDA pomembna tržna priložnost, saj so v njih videla dobre potencialne kupce. Najprej so zanje izdajali posnetke nacionalnih himen in drugih znanih evropskih pesmi, ki so jih posneli ob spremljavi studijskih orkestrrov, pozneje pa so se jim pridružili posnetki popularnih in ljudskih pesmi ter značilnih ljudskih glasbil. Zato so na presenetljivo veliko ploščah, posnetih v ZDA za tujejezične kupce, posnetki ljudske glasbe; ti posnetki so nastali zaradi pov-

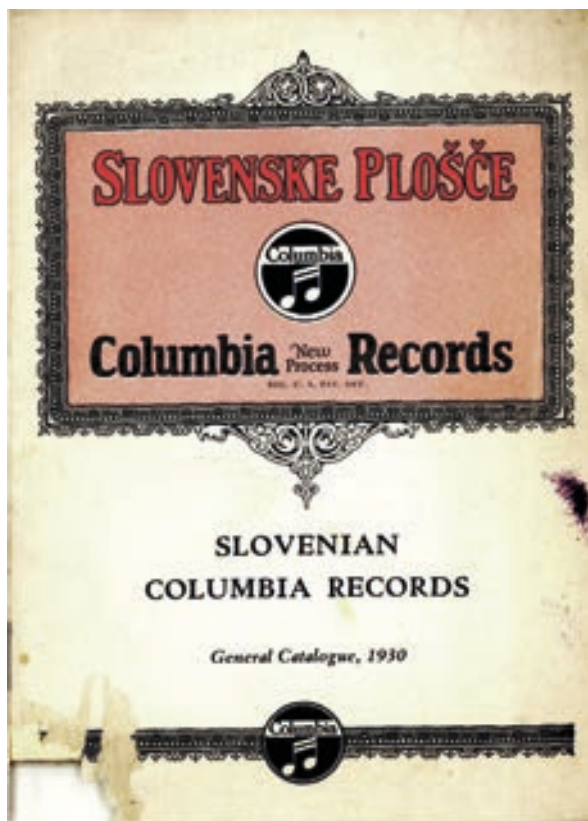
praševanja priseljencev iz podeželskih območij starih domovin. Poslušanje tovrstnih plošč je bil eden od načinov, kako ostati v stiku s svojo staro domovino in njeno kulturo. Zakaj so bili priseljenci dobri kupci in tako pomembno tržišče, razberemo tudi iz sporočila podjetja Columbia iz leta 1914, ki ga je namenilo svojim trgovcem s ploščami:

35 milijonov tujcev, ki jih od rojstne dežele loči od pet do osem tisoč milj in so si v deželi s čudnim jezikom in navadami ustvarili svoj dom, je zelo pozornih na vse, kar ohranja spomin na domovino in kar gradi navidezen most do njihove domače dežele. In ti ljudje so dobesedno lačni zabave. So brez gledališč, razen v enem ali dveh velemestih, s peščico knjig v domačem jeziku, zato je zelo razumljivo, zakaj jih gramofon tako močno privlači in se mu ne morejo upreti. Svojo domačo glasbo, ki jo izvajajo priznani umetniki iz domovine – to preprosto morajo imeti. Ti tujci so zelo patriotski; njihovo izjemno zanimanje za glasbo iz domovine povečuje še želja, da bi tudi njihovi otroci, ki odraščajo v novi deželi, delili z njimi ljubezen do stare. (Columbia Record 1914, nav. po Spottswood 1982: 55)



Slika 15: Naslovnica kataloga podjetja Columbia za slovenske kupce v ZDA iz leta 1919 (hrani Slovenski gledališki inštitut).

Slika 16: Naslovnica kataloga podjetja Columbia za slovenske kupce v ZDA iz leta 1930 (hrani Charles F. Debevec).



Podobne članke in besedila o dobičkonosni prodaji plošč lahko beremo tudi v poznejših letih in v obvestilih drugih gramofonskih podjetij. Tako so npr. pri podjetju Victor leta 1928 poudarjali, da so »eni najboljših kupcev gramofonskih plošč priseljenci« (Gronow 1982: 34).

S krepitvijo gramofonske industrije v prvih dveh desetletjih 20. stoletja sta vedno bolj naraščala tudi snemanje in prodaja plošč tujejezičnih posnetkov. Tako je npr. podjetje Columbia med letoma 1908 in 1923 izdalo okrog 5000 posnetkov domače, pretežno popularne glasbe, ki jo je tržilo v katalogskih serijah »A«, hkrati pa tudi okrog 6000 tujejezičnih posnetkov iz serije »E«, namenjene priseljencem (Gronow 1982: 5). Vse več je bilo tudi manjših gramofonskih podjetij – v začetku dvajsetih let 20. stoletja jih je bilo v ZDA skoraj 150 – ki so vstopila na tržišče gramofonskih plošč in si v tej dobičkonosni industriji skušala izboriti tržni delež.

Slovenski priseljenci v ZDA so bili, podobno kot izseljenci drugih narodov, potencialni kupci plošč, zato so večja gramofonska podjetja objavljala kataloge slovenskih plošč oziroma plošč, namenjenih slovenskim kupcem, v slo-





Slika 17: Naslovnica kataloga podjetja Victor za slovenske kupce v ZDA iz leta 1919 (hrani Charles F. Debevec).

venskem jeziku. Že površen pregled slovenskih posnetkov, nastalih v ZDA do začetka druge svetovne vojne, ki so predstavljeni v diskografiji *Ethnic Music on Records* (Spottswood 1990: 1021–1043), pokaže, da je bilo v tem obdobju na gramofonskih ploščah skoraj 600 posnetkov slovenske glasbe. Med njimi so predvsem različne priredbe ljudskih pesmi, poleg tega pa kar nekaj ljudskih plesnih viž, zaigranih na harmoniko ali v manjših inštrumentalnih zasedbah. Pomembno mesto v tem gradivu imajo posnetki Matta Hoyerja in njegovega tria.

### Številka matrice

V času gramofonskih plošč z 78 obrati na minuto, ko je snemal tudi Hoyer trio, so vsako izvedbo lahko posneli le kot celoto – skladbo so izvedli neprekinjeno od začetka do konca, saj naknadno popravljanje ali urejanje (editiranje) posnete vsebine ni bilo mogoče. Vsak posamični posnetek je bil tako samostojen zvočni dogodek, posnet v celoti in vrezan v voščeno ploščo (matrico).

Ob nastanku je dobil posebno oznako, unikatno kodo, pogosto sestavljeno iz alfanumeričnih znakov, ki ga je enoznačno zaznamovala. Vrezali ali vtisnili so jo v vosek na posnet izvornik (matrico) in jo s tem prenesli tudi na vse poznejše odtise; praviloma je vidna na vsaki natisnjeni plošči. Zato se ta koda imenuje številka matrice (angl. *matrix number* ali *master number*) in je na plošči najpogosteje natisnjena na kolobarju med labelo in brazdami z zvočnim zapisom. Ker je številka matrice posnetku dodeljena ob nastanku, je posebej pomembna za njegovo identifikacijo in je tako povezana predvsem z nastankom in proizvodnjo (tiskanjem) plošč. Gramofonska podjetja so jo prvotno uporabljala za notranji nadzor evidentiranja posnetega gradiva (npr. v registrih posnetkov, knjigovodskih dokumentih) in tiskanja plošč, lahko pa jim je bila tudi v pomoč pri obračunu plačila snemalcem (prim. Kelly 2000: 14).

Številka matrice je pogosto sestavljena iz več delov in vsebuje tudi dodatne podatke o snemanju, kot sta uporabljen način snemanja (akustični ali električni postopek) in identifikacija snemalca, ali pa označuje morebitno kopijo izvornika idr.

Poseben sestavni del številke matrice je oznaka posamezne izvedbe posnetka (angl. *take* ali *cut*). Zaradi značilnosti snemalnega postopka je bilo namreč treba za morebitno izboljšanje izvedbe ali zaradi tehničnih napak izvajanje v celoti ponoviti in ga znova posneti. Snemalci so zato pogosto posneli več izvedb in se šele pozneje odločili, katera je najboljša za objavo na plošči. Posamične izvedbe so zaznamovali s številko izvedbe (angl. *take number*) v obliki številke, črke ali kakega drugega znaka, ki s številom posnetih izvedb postopoma narašča (oziroma se spreminja). Praviloma je izvedba označena s pripomočkom osnovnemu delu številke matrice, čeprav nista vedno natisnjeni skupaj. Značilno je, da posamične izvedbe niso nujno nastale ob istem snemanju (v enem snemalnem dnevu); med nekaterimi je lahko preteklo celo več let. Pomembno je bilo le, da so isto zvočno vsebino izvajali isti izvajalci.

Gramofonska podjetja so uporabljala različne sisteme in zapise matričnih števil, zato jih je s posamičnih plošč pogosto težko razbrati ali jih v celoti razumeti. Zato moramo dobro poznati sistem, po katerem je določeno podjetje zapisovalo številke matric. Kot primer je predstavljen matrični sistem podjetja Victor, ki je izdalo precej gramofonskih plošč s slovenskim gradivom, med drugim tudi prve plošče Hoyer tria.

Podjetje Victor Talking Machine Co. je bilo ustanovljeno leta 1901 kot naslednik podjetja Berliner Phonograph Co. in je kmalu postalo vodilno v proizvodnji gramofonskih plošč v ZDA. V začetku delovanja so za matrične in kataloške številke uporabljali iste številčne oznake, spomladi leta 1903 pa so vpeljali samostojen in preprost sistem matričnih števil.

Številka matrice je bila sestavljena iz treh delov, ki so bili med sabo ločeni z vezaji: predpone v obliki velikih črk, tekoče (serijske) številke in številke izvedbe (*take*). Črke so prvotno označevale le velikost plošče (npr. A = 7 inč, B = 10 inč, C = 8 inč), v začetku dvajsetih let 20. stoletja pa tudi druge podatke. Po letu 1925, ko se je uveljavil električni način snemanja, so dodali še črki VE, ki sta označevali uporabo električnih snemalnih glav podjetja Western Electric (npr. BVE in CVE za električno posnete 10- in 12-inčne plošče). Ko so se začele uporabljati snemalne glave podjetja Radio Corporation of America (RCA), se je namesto oznake VE uporabljala oznaka RC, npr. BRC za 10-inčne plošče (Moran 1995).

Osrednji del številke matrice je naraščajoča številka (serijska številka). Ta se je leta 1903 začela pri »1« in je naraščala do avgusta 1936, ko je dosegla vrednost »104075«. Takrat so začeli šteti od začetka, kar so označili s predpono »00«; to štetje se je nato uporabljalo do sredine petdesetih let 20. stoletja (Moran 1995). Številka izvedbe je označena s številko, in sicer od številke 2 dalje, saj prve izvedbe navadno niso posebej označevali.

Žal je na ploščah Victor številka matrice napisana na tistem mestu, ki ga pozneje prekrije labela, zato je ni mogoče razbrati. Na levem robu ob labeli so občasno vidne le številke izvedbe. Številko matrice pa lahko ugotovimo iz diskografij in popisov gramofonskih plošč Victor.

Za slovenske posnetke so značilne predvsem predpone B in BVE, občasno pa tudi C in CVE, kar dokazuje, da so ti posnetki nastali v studiu v Camdenu v ZDA v akustičnem in električnem obdobju snemanja in so bili pretežno objavljeni na 10-inčnih ali (redkeje) 12-inčnih ploščah.

## **Posnetki Hoyer tria**

Matt Hoyer je s svojim triom, občasno pa tudi sam, v duetu ali v sodelovanju z drugimi izvajalci, posnel veliko gramofonskih plošč. Posnetki so nastali med letoma 1924 in 1929 za vsa tri vodilna gramofonska podjetja v ZDA, Victor, Columbia in Okeh, snemanja pa so potekala v Clevelandu, New Yorku in Chicagu. Število posnetkov na gramofonskih ploščah je za razmeroma kratko obdobje snemanja presenetljivo visoko.

Nekateri viri (npr. Kaferle b. n. l.; Gostilna 1985; Greene 1992: 82; Lifetime Achievement ... 2015a; IPA) navajajo, da je Hoyer trio za podjetje Victor snemal že leta 1919, vendar tega podatka ni bilo mogoče potrditi. Očitno je, da podjetje Victor do januarja 1925 še ni izdalo nobene njihove plošče, saj v katalogu slovenskih plošč podjetja Victor ni take navedbe (Victor ... 1925), prav

tako pa jih pred letom 1925 ni zaslediti v drugih diskografijah, popisih in katalogih.

Prvi posnetki Hoyer tria so po sedaj znanih podatkih nastali 30. novembra 1924 v Clevelandu, ko je podjetje Victor posnelo nekaj znanih slovenskih glasbenih izvajalcev, med njimi tudi štiri viže, ki jih je zaigral »Hoyer-jev instrumentalni tercet« (prim. Spottswood 1990: 1028–1031; DAHR). Naslednji dan, 1. decembra 1924, sta Matt Hoyer in Louis Spehek kot harmonikarski duet posnela še dve viži, *Ljubimsko veselje* in *Urno skakaj*. Dveh posnetkov Hoyer tria niso objavili, dve polki, *Na poskok* in *Taniska polka*, pa sta na dvostranski plošči izšli spomladi leta 1925. Takrat je izšla tudi plošča z obema posnetkoma harmonikarskega dueta Matta Hoyerja in Louisa Spehka. Vsi omenjeni posnetki so nastali z akustičnim načinom snemanja, ki je bil takrat še v uporabi.

Nekateri snemanje Hoyer tria in drugih slovenskih izvajalcev v Clevelandu leta 1924 povezujejo z odprtjem Slovenskega narodnega doma na St. Clair Ave, ki je bilo istega leta, oziroma celo navajajo, da so snemanje izvedli prav ob svečanem odprtju doma (prim. Kaferle b. n. l.). Vendar je to malo verjetno, saj so Slovenski narodni dom na St. Clair Ave ob bogatem kulturnem in glasbenem dogajanju slovesno odprli že v soboto, 1. marca, in nedeljo, 2. marca 1924. V ohranjenih dokumentih podjetja Victor, na katere se sklicujejo v nekaterih podrobnih popisih plošč (npr. Spottswood 1990: 1028–1031; DAHR), pa sta kot datuma nastanka teh posnetkov zapisana 30. november in 1. december 1924.

Tudi v programu prireditve ob odprtju Slovenskega narodnega doma ni navedeno, da bi sodeloval tudi Hoyer trio, čeprav so naštetni vsi izvajalci in naslovi glasbenih točk. Med slavnostno večerjo v soboto zvečer sta nastopili tudi sestre Mimi in Josephine Milavec s pesmijo *Domovina*, na nedeljskem popoldanskem koncertu pa sta v pestrem programu Josephina Lausche in Mary Udovich v duetu zapeli skladbo *Slovenska pesem*, za katero je besedilo napisal Ivan Zorman, uglasbil pa jo je William Lausche. Tako sestre Milavec kakor tudi duet Josephine Lausche in Mary Udovich so konec novembra v Clevelandu snemali za gramofonsko podjetje Victor, vendar med tremi posnetki sester Milavec niti med štirimi pesmimi omenjenega dueta ni niti ene od točk, ki so jih izvedli na prireditvi ob odprtju Slovenskega narodnega doma na St. Clair Ave.

Hoyer trio bi sicer lahko igral za ples v soboto zvečer po slavnostni večerji, saj v programu prireditve plesni ansambel ni bil posebej naveden, vendar je bolj verjetno, da je takrat igral kdo drug, morda kar »orkester 'Cankar'«, ki je goste zabaval že med večerjo. Tudi ob koncu celotnega slavnostnega dogodka



Slika 18:  
Labela Okeh,  
na kateri je  
naveden  
izdelovalec  
harmonike  
Anton Mervar  
(GNI DZGP).

v nedeljo zvečer je igrala »godba orkestra 'Cankar'«, za zaključek pa je bil na sporedu ples, znova brez izrecne navedbe glasbenih izvajalcev.

Podjetje Victor je konec novembra in v začetku decembra 1924 v Clevelandu posnelo tako slovenske izvajalce kot tudi glasbenike drugih narodnosti, kar dokazuje, da je podjetje takrat izvedlo obširnejše večdnevno snemanje, ki očitno ni bilo povezano s slovensko glasbo ali z odprtjem Slovenskega narodnega doma na St. Clair Ave. Pevki Lausche in Udovich sta snemali v petek, 28. novembra, in sta bili edini slovenski izvajalki tega dne, čeprav je bilo posnetih sedem različnih izvajalcev in 17 skladb. Naslednji dan, 29. novembra, je ob drugih izvajalcih snemal tudi Slovenec Louis Spehek. Le soboto, 30. novembra, je podjetje Victor namenilo izključno slovenskim umetnikom in takrat poleg sester Milavec posnelo tudi Hoyer trio. V ponedeljek, 1. decembra, so spet snemali izvajalci različnih narodnosti, med katerimi je bil tudi duet harmonik Matta Hoyerja in Louisa Spéhka.

Zelo verjetno je, da je bilo prvo snemanje Hoyer tria povezano z Antonom Mervarjem, kot navajajo tudi nekateri viri (prim. Gostilna 1986; Greene 1992: 82; Debevec 2014: 107; Lifetime Achievement ... 2015a). Mervar je imel od leta 1921 na St. Clair Ave v Clevelandu glasbeno trgovino, kjer je poleg harmonik lastne izdelave in drugih glasbil prodajal tudi gramofone in gramofonske

Slika 19: Osrednji del prve plošče Hoyer tria, ki je spomladi 1925 izšla pri podjetju Victor (GNI DZGP).



plošče. Zato je dobro sodeloval z gramofonskimi podjetji in jim pomagal pri izbiri slovenskih izvajalcev za snemanje plošč. Matt Hoyer in Anton Mervar sta se zelo dobro poznala, poleg tega pa bi priljubljenost glasbe Matta Hoyerja in njegovega Hoyer tria vsekakor lahko pripomogla k priporočilu tega ansambla gramofonskim podjetjem. Matt Hoyer je tudi igral na Mervarjeve harmonike, kar je bilo navedeno na nekaterih labelah gramofonskih plošč.

Iz oglasa v časopisu *Ameriška domovina* z dne 27. februarja 1925 lahko razberemo, da je podjetje Victor med napovedjo izdaje novih plošč, namenjenih slovenskim kupcem, navedlo tudi posnetke s snemanja v Clevelandu leta 1924: ploščo z obema posnetkoma Hoyer tria (*Na poskok, Taniska*), ploščo s posnetkoma Matta Hoyerja in Luisa Spehka, ploščo dueta Lausche in Udovich in ploščo sester Milavec. Izid plošč je bil v oglasu napovedan v marcu 1925, v *Discography of American Historical Recordings* (DAHR) pa najdemo podatek, da je plošča dueta Hoyer in Spehek izšla aprila 1925. Lahko torej predvidevamo, da so bili posnetki s snemanja v Clevelandu, med drugim tudi prva plošča Hoyer tria, na tržišču spomladi 1925.

Med poslušalci je bila prva plošča Hoyer tria zelo priljubljena, saj je bilo prodanih več kot 2200 izvodov (DAHR), kar je bilo za takratne razmere veliko. Podoben uspeh je doživela tudi plošča harmonikarskega dueta Hoyerja in



**Vsa godba je vaša  
na Victrola**

— godba trenutka kot tudi vestitana interpretacija največjih artistov, ki so rekorderji na vse žane na Victor rekorderih. Vi lahko ultrate in godbo danes — in vsak dan — v vašem lastnem domu.

Obiščite bližnjega prodajalca Victor izdelkov, in vam bo signal na katerikoli Victrola — od \$25.00 naprej — ene izmed sledenih

**Novih Victor plošč za marec:**

	Velikost	Cena
77807 Ivanant Josephine Lavache in Suzette Mary Givouch	10"	25
77808 Srta Lucia Hilarieri sponi Pianissima (Solo in Jougina)	10"	25
77811 Slovenski glas Belka Tombarca Cakartina Kola	10"	25
77812 Suzie, Suzie Lee Bach No more for me Lee Bach, J. Sherrill	10"	25
77813 Na podobi, polka Hoyer International Lanska, Wain	10"	25
77814 Eves obaki, Wain Louis Speth in Ljubanske vestite, Solo Math Arke	10"	25

**Druge Victor plošče, ki bi jih morali  
imeti:**

77490 Valde Pianissimo, Kypari Slovenia	10"	25
77810 V. Varietatem obiret, igro Polka in Victor Oshglin	10"	25
77811 Polka, valček Charles Gayer Piano zmeda Henry Klassen	10"	25
88274 Jolita polka Klebe valček, valček Slobina godba	10"	1.25

Katalog zvočnjak na zahteva.

Ali želite vi Victor Tingo-tone iglo na igro-  
nje rekorder? Vprašajte prodajalca za nje.

Victrola je tva zana, in in je delana od  
The Victor Co. — glejte za Victor trade mark.



**Victrola**  
Victrola  
Victrola  
Victrola

Slika 20: Časopisni oglas, ki omenja prvi posnetek Hoyer tria (Ameriška domovina 1925).

Spelka z več kot 1400 prodanimi izvodi. Zanimanje kupcev za obe plošči je Mattu in Hoyer triu verjetno odprlo vrata za nadaljnja snemanja, kar so s pridom izkoristili in v nekaj letih posneli obsežen repertoar. Snemali pa niso le za podjetje Victor, ampak tudi za podjetji Okeh in Columbia.

Na podlagi popisa posnetih plošč Hoyer tria, ki ga je naredil Louis Kaferle (Kaferle b. n. l.), podatkov iz publikacije *Ethnic Music on Records* (Spottswood 1990: 1021–1043), spletne *Discography of American Historical Recordings* (DAHR), ohranjenih plošč in prodajnih katalogov ter v sodelovanju z zbiratelji starih plošč je bilo mogoče sestaviti precej podroben popis posnetkov članov Hoyer tria. Posnetki so v preglednicah urejeni kronološko in po rastočih številkah matrice.

Preglednica 1: Seznam samostojnih posnetkov Hoyer tria.

Številka matrice	Naslov	Kraj in datum snemanja	Podjetje	Kataloške številke
B 31239-1	Na poskok – polka Jumping	Cleveland 30. 11. 1924	Victor	77915
B 31240-1	Taniska – valček Little dancer – waltz	Cleveland 30. 11. 1924	Victor	77915
B 31241-1	Zerker – valček	Cleveland 30. 11. 1924	Victor	-
B 31242-1	Talinska – valček	Cleveland 30. 11. 1924	Victor	-
B 31247-1	Ljubimsko veselje – šotiš	Cleveland 1. 12. 1924	Victor	77916
B 31248-1	Urno skakaj – valček	Cleveland 1. 12. 1924	Victor	77916
8936-A	Cleveland polka	Cleveland 19. 2. 1925	Okeh	24038
8937-A	Pokšotiš	Cleveland 19. 2. 1925	Okeh	24037 Co. 25011-F
8938-A	Holc haker marš	Cleveland 19. 2. 1925	Okeh	24044
8939-A	Na Marjance	Cleveland 19. 2. 1925	Okeh	24038
8940-A	Špic polka	Cleveland 19. 2. 1925	Okeh	24037 Co. 25011-F
8941-A	St. Clairski valček	Cleveland februar 1925	Okeh	24047 Co. 25006-F
8945-A	Kranjski valcar	Cleveland 20. 2. 1925	Okeh	24044
8946-A	Ainc polka	Cleveland 20. 2. 1925	Okeh	24045 Co. 25007-F
8947-A	Newburgh march	Cleveland februar 1925	Okeh	24047 Co. 25007-F
8948-A	Štajeriš	Cleveland 20. 2. 1925	Okeh	24045 Co. 25007-F
W 106568-2	Veseli rudarji – koračnica	New York marec 1926	Columbia	25041-F 25190-F
W 106569-2	Polka Štaparjev	New York marec 1926	Columbia	25043-F
W 106570-1	Pečlarska polka	New York marec 1926	Columbia	25040-F
W 106571-1	Ti si moja – valček	New York marec 1926	Columbia	25043-F
W 106572-2	Hojer valček	New York marec 1926	Columbia	25040-F



Številka matrice	Naslov	Kraj in datum snemanja	Podjetje	Katalogske številke
W 106573-2	Coklarska koračnica	New York marec 1926	Columbia	25044-F
W 106574-2	Ptičja vohcet – šotiš	New York marec 1926	Columbia	25045-F
W 106575-2	Triglavski valček	New York marec 1926	Columbia	25044-F
W 106576-2	Sladki spomini – valček	New York marec 1926	Columbia	25041-F 25190-F
W 106577-2	Mazulinka	New York marec 1926	Columbia	25045-F
W 107472-2	Pošter tanc	New York december 1926	Columbia	25062-F
W 107473-2	Ribenska polka	New York december 1926	Columbia	25062-F
W 107474-2	Clevelandski valček	New York december 1926	Columbia	25059-F
W 107475-2	Jaka na St. Clairu – polka	New York december 1926	Columbia	25059-F
W 107476-2	Šuster polka	New York december 1926	Columbia	25060-F
W 107477-2	Sieben šrit – za ples	New York december 1926	Columbia	25060-F
W 107478-1	Zadnji poljubek – valček	New York december 1926	Columbia	25061-F
W 107479-2	Ančka pejt plesat – valček	New York december 1926	Columbia	25063-F
W 107513-1	Dunaj ostane Dunaj – koračnica	New York januar 1927	Columbia	25078-F
W 107514-2	Treplan – za ples	New York januar 1927	Columbia	25063-F
W 107515-2	Ven pa not – polka	New York januar 1927	Columbia	25065-F
W 107516-2	Samo še enkrat – valček	New York januar 1927	Columbia	25065-F
W 107517-2	Žuženberg – polka	New York januar 1927	Columbia	25061-F
W 80927-B	Slovenska polka	Chicago 20. 5. 1927	Okeh	24056
W 80928-B	Veseli valček	Chicago 20. 5. 1927	Okeh	24057
W 80929-B	Gorenska polka	Chicago 20. 5. 1927	Okeh	24057
W 80930-A	Primorski valček	Chicago 20. 5. 1927	Okeh	24056

Številka matrice	Naslov	Kraj in datum snemanja	Podjetje	Kataloške številke
W 108140-2	Sokolska koračnica	Chicago julij 1927	Columbia	25074-F
W 108141-1	Šebelska koračnica	Chicago julij 1927	Columbia	25071-F
W 108142-2	Kde je moja ljubica – valček	Chicago julij 1927	Columbia	25074-F
W 108143-2	Moja Micka – polka	Chicago julij 1927	Columbia	25069-F
W 108144-2	Neverna Ančka – valček	Chicago julij 1927	Columbia	25078-F
W 108145-2	Stari šotiš	Chicago julij 1927	Columbia	25069-F
W 108150-2	Al me boš kaj rada imela	Chicago julij 1927	Columbia	25070-F
W 108151-2	Odpri mi dekle kamrico	Chicago julij 1927	Columbia	25070-F
W 108152-1	Moj prijatelj – polka	Chicago julij 1927	Columbia	25072-F
W 108153-2	Regiment po cesti gre	Chicago julij 1927	Columbia	25071-F
W 108154-2	Štajerska	Chicago julij 1927	Columbia	25072-F
BVE 45359-2	Vipavska polka Polka from Vipav	Chicago 13. 6. 1928	Victor	81713 V-23034 25-3052
BVE 45360-1	Poskočna polka Jump polka	Chicago 13. 6. 1928	Victor	V-23001 25-3046
BVE 45361-2	Ljubljanski valček Waltz from Ljubljane	Chicago 13. 6. 1928	Victor	V-23001 25-3046
BVE 45362-1	Milka moja – valček My darling – waltz	Chicago 13. 6. 1928	Victor	81713 V-23034 25-3052
BVE 45363-1	Vesela polka (Vesela Ančka) Happy polka (Happy Anna)	Chicago 13. 6. 1928	Victor	81414 V-23033
BVE 45364-1	Lepa Jozefa – valček Beautiful Josephine – waltz	Chicago 13. 6. 1928	Victor	V-23002 25-3047
BVE 45365-1	Lisika – polka	Chicago 13. 6. 1928	Victor	-
BVE 45366-2	Terezinka Therese	Chicago 13. 6. 1928	Victor	V-23002 25-3047
BVE 45367-2	Empajriš	Chicago 13. 6. 1928	Victor	V-23007 25-3048
BVE 45369-1	Samo da bo likof Everything for a bargain	Chicago 13. 6. 1928	Victor	V-23007 25-3048

Številka matrice	Naslov	Kraj in datum snemanja	Podjetje	Katalogske številke
BVE 55499-1	Kar imam to ti dam – polka What I have, you may have	Chicago 25. 7. 1929	Victor	V-23013 25-3049
BVE 55500-1	Vesela dekleta – valček Happy girl – waltz	Chicago 25. 7. 1929	Victor	V-23013 25-3049
BVE 55501-1	Ne pozabi me – polka Don't forget me	Chicago 25. 7. 1929	Victor	V-23017 25-3050
BVE 55502-1	Po valovih – valček Over the waves	Chicago 25. 7. 1929	Victor	V-23017 25-3050
BVE 55503-1	Trboveljska – polka	Chicago 25. 7. 1929	Victor	V-23021 25-3051
BVE 55504-1	Novomeški purgarji – koračnica Professor Novomeški – march	Chicago 25. 7. 1929	Victor	V-23021 25-3051
W 111312-2	Veseli godec – polka	Chicago december 1929	Columbia	25129-F
W 111313-2	Večerni valček	Chicago december 1929	Columbia	25135-F
W 111314-1	Gozdni valček	Chicago december 1929	Columbia	25129-F
W 111315-1	Hopsasa polka	Chicago december 1929	Columbia	25135-F
W 111316-2	Moja ljubca – valček	Chicago december 1929	Columbia	25128-F
W 111317-1	Katarina – polka	Chicago december 1929	Columbia	25128-F
W 111322-3	Vesela Urška – valček	Chicago december 1929	Columbia	25138-F
W 111323-3	Ribenčan Urban – polka	Chicago december 1929	Columbia	25138-F
W 111324-3	Krasna Karolina – polka	Chicago december 1929	Columbia	25143-F
W 111325-3	Samo tebe ljubim – valček	Chicago december 1929	Columbia	25143-F

Matt Hoyer in njegov trio sta pri snemanjih pogosto sodelovala s pevci pevskega zbora Adrija, ki je deloval pri cerkvi sv. Štefana v Chicagu in je bil v tistem času eden najboljših cerkvenih slovenskih zborov v ZDA. Vodil ga je Ivan Račič, profesor glasbe, ki je bil v tej cerkvi organist, poleg tega pa je tudi zasebno poučeval glasbo. Že kot dijak se je glasbeno izobraževal, med drugim pri Hugolinu Sattnerju in Glasbeni matici v Ljubljani, po maturi pa je odšel v Chicago, nadaljeval s študijem glasbe, diplomiral in se glasbi povsem posvetil. Pevski zbor Adrija je redno prepeval v cerkvi, imel pa je tudi številne nastope in samostojne koncerte. Bil je prvi chicaški zbor, ki je sodeloval na radiu (prim. Račič 1928: 265; The Adrija ... 1934). Zato ni nenavadno, da so člani

zboru začeli snemati tudi gramofonske plošče. Posnetki, ki se jih je v treh letih snemanja (1927–1929) nabralo okrog 70, so bili izdani na labelah Victor, Columbia in Electra, vsebujejo pa humoristično, sentimentalno, religiozno in drugo tematiko, pogosto povezano z ljudskim izročilom, v govorno-glasbeni obliki. Iz arhivskih podatkov podjetja Victor lahko razberemo, da je pri večini posnetkov sodelovalo šest pevcev: ena sopranistka, dve altistki, dva tenorista in en basist (DAHR). Pri snemanjih so pogosto sodelovali z drugimi slovenskimi izvajalci, npr. s Hoyer triom, Račič-Foysovimi orkestrom idr. Seznam posnetkov, ki so nastali v sodelovanju članov Hoyer tria in Pevcev Adrija (angl. *Adrija Singers*), je v Preglednici 2.

Tudi naslovi v diskografiji Hoyer tria, ki obsega 99 enot, so zelo povedni. Po eni strani razkrivajo jasno povezavo posnetkov s slovenskim ljudskim izročilom, po drugi strani pa so nekateri naslovi neposredno povezani z izseljenci v Ameriki. V to skupino sodijo naslovi, kot sta *Cleveland polka* in *Clevelandski valček*, saj je življenje Slovencev v Ameriki tesno povezano s tem mestom; od tod je izhajal tudi Hoyer trio. Po navedbi Viktorije Kante se je največ izseljencev iz Ribniške doline naselilo prav v Clevelandu (2002: 35). Središče slovenskih izseljencev je bila St. Clair Ave. Tam naj bi leta 1906 stanovalo 1082 Slovencev, ki so v največji meri prihajali z območja Žužemberka in Ribnice. Tako se je zahodni predel St. Clair Ave imenoval »Žužemberk«, vzhodni pa »Ribnica« (Drnovšek 1998: 266). Veliko Slovencev, med njimi tudi Matt Hoyer z družino, je živelo v predelu Newburgh.

V kontekstu povedanega dobijo naslovi, kot so *Jaka na St. Clairu – polka*, *St. Clairski valček*, *Ribenčan Urban – polka*, *Ribenška polka*, *Žuženberg – polka* in *Newburgh march* dodatno sporočilno vrednost. Podobno so tudi naslovi *Gorenska polka*, *Kranjski valcar*, *Ljubljanski valček*, *Novomeški purgarji – koračnica*, *Primorski valček*, *Slovenska polka*, *Štajerska*, *Triglavski valček*, *Trboveljska polka* in *Vipavska polka* povezani s slovenskimi izseljenci oziroma kraji v prvotni domovini. Nezanemarljiv delež pa predstavljajo tudi posnetki, katerih naslovi so neposredno povezani s slovenskim ljudskim izročilom. Pri tem gre za povezavo s slovenskim ljudskim plesom (*Pokšotiš*, *Špicpolka*, *Ainc polka*, *Štajeriš*, *Mazulinka*, *Pošter tanc*, *Šuster polka*, *Sieben šrit – za ples*, *Trep-lan*, *Stari sotiš*, *Empajriš*), z ljudsko pesmijo (*Al me boš kaj rada imela*, *Odprmi mi dekle kamrico*, *Regiment po cesti gre*, *Terezinka*) ali pa s šegami in navadami, ki so bile takrat na Slovenskem še žive (*Predpustna*, *Na pustni torek*, *Vojaški nabor*, *Zeleni Jurj*, *Vandrovec*, *Botrinja*, *Ples v skednju*, *Ob zimskih večerih*, *Kadar imajo vsi Jožeti god*). Posebno skupino sestavljajo naslovi z osebno oziroma lirično noto, npr. *Ti si moja – valček*, *Veseli rudarji – koračnica*, *Zadnji poljubek*, *Kje je moja ljubica – valček*, *Moja Micka*, *Neverna Ančka – valček*, *Moji prijatelji – polka*, *Milka moja – valček*, *Vesela Ančka*, *Lepa Jozefa – valček*,

Preglednica 2: Seznam posnetkov, ki so nastali v sodelovanju članov Hoyer tria in Pevcev Adrija.

Številka matrice	Naslov	Kraj in datum snemanja	Podjetje	Katalogske številke
BVE 45368-2	Studentjeska pesem (Oj ti studentje!) Oh! These students	Chicago 13. 6. 1928	Victor	81413 V-23032
BVE 45956-2	Na pustni torek Shrove Tuesday	Chicago 22. 6. 1928	Victor	81520
BVE 45957-2	Domače veselje Good time at home	Chicago 22. 6. 1928	Victor	81414 V-23033
BVE 45958-2	Vojaški nabor Our future soldiers	Chicago 22. 6. 1928	Victor	81520
BVE 45959-1	Zeleni Jurj St. George (The green spring)	Chicago 22. 6. 1928	Victor	81413 V-23032
BVE 45960-2	Vandrovec A tramp	Chicago 22. 6. 1928	Victor	V-73000
BVE 45961-2	Cigani Gypsies	Chicago 22. 6. 1928	Victor	V-73000
BVE 55495-2	Ples v skednju – del 1 Dance in a barn – Part 1	Chicago 24. 7. 1929	Victor	V-23020
BVE 55496-2	Ob zimskih večerih – del 1 Winter in the country – Part 1	Chicago 24. 7. 1929	Victor	V-23016
BVE 55497-2	Ob zimskih večerih – del 2 Winter in the country – Part 2	Chicago 24. 7. 1929	Victor	V-23016
BVE 55498-2	Botrinja Christening party	Chicago 24. 7. 1929	Victor	V-73002
BVE 55511-2	Zlata poroka – del 1 Golden wedding – Part 1	Chicago 26. 7. 1929	Victor	V-73001
BVE 55512-2	Zlata poroka – del 2 Golden wedding – Part 2	Chicago 26. 7. 1929	Victor	V-73001
BVE 55513-2	Kadar imajo vsi Jožeti god St. Joseph's Day celebration	Chicago 26. 7. 1929	Victor	V-73002
BVE 55514-1	Ples v skednju – del 2 Dance in a barn – Part 2	Chicago 26. 7. 1929	Victor	V-23020
W 111318-2	Predpustna	Chicago december 1929	Columbia	25127-F
W 111319-2	Brez cvenka in soli	Chicago december 1929	Columbia	25127-F
W 111320-3	Na morju – del 1	Chicago december 1929	Columbia	25132-F
W 111321-3	Na morju – del 2	Chicago december 1929	Columbia	25132-F

*Vesela dekleta – valček, Ne pozabi me – polka, Veseli godec – polka, Moja ljubca – valček, Katarina – polka, Vesela Urška – valček, Krasna Karolina – polka in Samo tebe ljubim.*

Nekaj glasbe Hoyer tria na gramofonskih ploščah pa ni izviral iz tradicije niti ni bilo plod njihovega lastnega avtorskega ustvarjanja, temveč so snemali tudi priredbe skladb drugih avtorjev – predvsem polke, valčke in koračnice, ki so bile tudi med Slovenci zelo priljubljene. V to skupino sodijo skladbe *Dunaj ostane Dunaj*, ki je znana avstrijska koračnica *Wien bleibt Wien* Johana Schrammla (imenovana tudi kot *Vienna Forever*); *Kar imam to ti dam*, ki je priredba češke polke *Baruška* F. Kovarika; *Šebelska*<sup>5</sup> koračnica, ki jo je njen avtor Hermann Josef Schneider poimenoval *Bienenhaus Marsch*; in *Po valovih*, ki je priredba skladbe *Over the Waves Waltz* mehiškega skladatelja Juventina Rosasa (prim. Debevec 2014: 108).

Matt Hoyer in njegov trio sta nehala snemati konec leta 1929, predvsem zato, ker se niso hoteli vključiti v »združenje glasbenikov« (angl. *musicians union*), ki je v začetku tridesetih let 20. stoletja postalo zelo aktivno. Pogoj za snemanje plošč je bilo namreč članstvo v združenju, česar pa si predvsem Matt Hoyer ni želel. Poleg tega je jeseni 1929 borzni zlom sprožil veliko gospodarsko krizo, zaradi katere sta se poraba in produkcija občutno zmanjšala. To se je odražalo tudi v snemanju, proizvodnji in kupovanju gramofonskih plošč. Tako je bilo še leta 1929 prodanih kar 75 milijonov plošč, nekaj let pozneje, leta 1933, pa le še 6 milijonov (Gronow 1982: 8). Snemanje plošč je glede na število prodanih izvodov za Hoyer trio postalo preprosto predrago.

---

<sup>5</sup> Na labelah plošč in v različnih popisih posnetega gradiva se brez izjeme pojavlja naslov *Šebelska koračnica*, čeprav gre najverjetneje za tiskarsko napako. Naslov bi se moral glasiti *Čebelska koračnica*, kar lahko sklepamo tudi iz nemškega izvirnika.



## Plošče med kupci in poslušalci

---

Plošče Hoyer tria zasledimo v skoraj vseh prodajnih katalogih gramofonskih plošč, ki so bili v ZDA namenjeni slovenskim kupcem. Poleg tega lahko njihove posnetke najdemo tudi v številnih časopisnih oglasih za gramofonske plošče s slovensko vsebino. Gramofonska podjetja v ZDA so se namreč zelo celovito in sistematično lotila oglaševanja in trženja tujejezične glasbe, saj so s tovrstnimi posnetki želela nagovoriti predvsem številne priseljence, v katerih so videla odlične kupce. Za gramofonsko industrijo je bila seveda pomembna prodaja plošč, vendar pa tudi predvajalnih aparatov – gramofonov. Te je bilo veliko lažje prodajati, če so kupci na njih lahko poslušali tudi njim domače, priljubljene in privlačne posnetke.

Posnetki Matta Hoyerja in njegovega tria so bili pri poslušalcih očitno zelo priljubljeni, zato so se njihove gramofonske plošče zelo dobro prodajale, o čemer pričajo tudi številni ponatisi plošč. Na to nas opozorijo že oblikovno različne labele pa tudi spremenjene kataloške številke na posnetkih Hoyer tria in različna imena gramofonskih podjetij, ki so te posnetke tržila. Vsi ponatisi pa imajo enako številko matrice (čeprav je s plošče ni mogoče vedno jasno razbrati), ki enoznačno določa posamezen posnetek in se kljub različnim objavam ne spreminja.

### Pomen label in oznak na ploščah

Pri raziskovanju in dokumentiranju gramofonskih plošč lahko iz zapisov na labeli, ki je v sredini gramofonske plošče, iz njenega oblikovanja in posebnih oznak ob njej razberemo številne podatke. V sredini plošče je prostor, kjer iz tehničnih razlogov ni mogoče zapisati zvočne vsebine; tam se namreč zaradi premajhne razdalje do središča plošče polmer kroga brazde in s tem tudi hitrost vrezovanja brazde tako zmanjšata, da se znatno poslabša kakovost zvočnega zapisa. Zato se ta prostor (angl. *label area*) uporablja za zapis osnovnih podatkov o posnetku. Tam je nalepljena tudi papirnata nalepka (angl. *label*), okrog katere v obliki kolobarja do prvih brazd z zvočnim zapisom ostaja ne-



# Slovenske Grafofske Plošče

## ZA PREDPUSTNO ZABAVO

**POLKE, VALČKI, KORAČNICE, MAZURKE id.**

3777—Vesnilno se, polka, igra kranjska godba.—b) Herika, valček, kranjska godba.  
 1626—Nov štajerski ples, kvartet, kmetijska godba.—b) Štajerska polka, kmetijska godba.  
 24925—Bela Ljubljana, valček, harmonika s orkestrom.—b) Zlate sanje, polka, harmonika s orkestrom.  
 24927—Ketrca, polka, harmonika s orkestrom.—b) Gorjanski valček, harmonika s orkestrom.  
 1609—Držimo skupaj, biva polka, kmetijska godba.—b) Herikal sem si vinski kram, petje.  
 3776—Spomnjalimo se Ljubljane, ples, kranjska godba.—b) Pogledski sanovi, kranjska godba.  
 2365—Ti si mila moja, valček, harmonika.—b) Ko sem k njej prišel, dvoglasno petje.  
 2394—Ljudi Janer, polka, kranjska godba.—b) Vozica je gora, dvoglasno petje.  
 2741—Vozica pustolovica, polka, dve harmoniki.—b) Na planincih, dvoglasno petje.  
 2101—Lepa naša domovina, vojaška godba.—b) Slovenska koračnica, vojaška godba.  
 24931—Radetky koračnica, vojaška godba.—b) Pod dvojnimi očmi, vojaška godba.  
 24937—Spic-polka, harmonika, kitara in banja.—b) Pohajki, harmonika, kitara in banja.  
 24938—Čevlarišča polka, harmonika, kitara in banja.—b) Na Marjanec, harmonika, kitara in banja.  
 24944—Hajčakar-mark, harmonika, kitara in banja.—b) Kranjski valcer, harmonika, kitara in banja.

**PETJE, ENOGLASNO IN VEČGLASNO, TER SMEŠNICE.**

7594—Pavliček, peje kvartet "Ljubljana".—b) Koraček, peje kvartet "Ljubljana".  
 6137—Sila, sila solnce, peje moški kvartet.—b) Ponočni ponrav, tenor solo.  
 3258—Engament, dvoglasno petje.—b) Sem slovenska deklica, dvoglasno petje.  
 3259—Vsi so pehajali, dvoglasno petje.—b) Dveja rožica, dvoglasno petje.  
 6489—Na tvojih tleh, dvoglasno petje.—b) Ko bi mal ljubil, dvoglasno petje.  
 24902—Naš maček je ljubco imel, moški kvartet.—b) Pa cel vasi lučke ni, kvartet.  
 24908—Ko pridemo na asel vas, moški kvartet.—b) Prav lepo mi peje črni kram, kvartet.  
 24915—Ciganška sirena, moški kvartet.—b) Je pa davi slanca padla, moški kvartet.  
 6121—Kako je Jerula Hajnar postal, smehovica.—b) Na shodi, smehovica.  
 4992—Dražinske skladnje, smehov. prizor.—b) Odkod je špeta doma, stricno pripovedovanje.

CENE:—Posavreno plošča stane skupaj s poštnino 2fr.—7 plošč stane \$3.00—14 plošč \$5.00.—  
 28 plošč \$12.00.—Vseh 24 plošč pa poštnino za \$14.00.  
 Prvo ime pri številki je ena stran plošče, b) drugi drugo stran plošče.  
 Izvedite ta oglaš, zaznamujte katere plošče naročite in ga pošljite nam s svojim natančnim naslovom.  
 V vsaki igri smo tudi grafonske igle nove vrste. Vsaka igra 10 koračnic, 150 igel stane s poštnino 50c, 350 igel stane \$1.00.  
 Pišite nam lahko slovensko ali angleško.  
 Z vsakim naročilom, ki presega \$3.00, pošljemo lep sretni kolektor zastoj.

**Jugoslav American Corp. 455 W. 42nd St. New York, N.Y.**  
 (Prej Jos. Vegric.)

Slika 21: Oglas za gramofonske plošče iz leta 1926, objavljen v časopisu, ki je izhajal v ZDA. V njem je navedenih tudi nekaj plošč Hoyer tria, kar lahko ugotovimo iz naslovov in pripadajočih kataloških števil (Amerikanski Slovenec 1926).

posnet prostor (angl. *run-off groove area*, *end-groove area*, *dead wax*), kjer so pogosto vtisnjeni ali vrezani dodatni podatki, praviloma v obliki alfanumeričnih kod. Najzgodnejše plošče so bile brez papirnatih nalepk, vsi podatki pa so bili ročno napisani ali vrezani v ploščo.

Napisi v središču plošče, predvsem na labeli in okrog nje, ki jih je proizvajalec pripravil že med proizvodnjo, na prvi pogled razkrivajo le malo podatkov o posnetku. Vsebujejo predvsem osnovne podatke o vsebini, tj. naslov posnetka, imena izvajalcev in občasno tudi avtorja posnete vsebine. Nekateri tam zapi-



**Latest Slovenian Records  
for Singing and Dancing**

1888—"Mi ota ima hrušča črn," Polka, Male Quartet Proverbs.  
"I tvojim očem vidim," Polka, Male Quartet Proverbs.  
1889—"Mila, od tebe ti vidi," Male Quartet Proverbs.  
"Šeš kralj za kralj," Walz, Male Quartet Proverbs.  
1897—"Kaj se ti godi," Male Quartet Proverbs.  
"Oj, moj kova valdrala," Walz, Male Quartet Proverbs.  
1878—"Ta čitina marša," Lancers and Dancers' start.  
"Haj' vama jo," Lancers and Dancers' start.  
1891—"Pustolovna polka," Hoyer Trio.  
"Ljubljanski valček," Hoyer Trio.  
1895—"Dobro jutro," Hoyer Trio with strings.  
"Lena Jurek," Walz, Hoyer Trio.  
1899—"Štandardi," Hoyer Trio.  
"Kako da se živi," Hoyer Trio with strings.  
1893—"Vrsta deklet," Walz, Hoyer Trio.  
"Kaj imamo še ti dan," Polka, Hoyer Trio.  
1815—"Ne pozabi na," Polka, Hoyer Trio.  
"Po valčkih," Walz, Hoyer Trio.  
1891—"Slovenski purgari," March, Hoyer Trio.  
"Travniška polka," Hoyer Trio.

COMPLETE SELECTION OF OTHER RECORDS AND YOUR  
FAVORITE POPULAR RECORDS ON DECCA RECORDS.

Hear the new Hiscox Record Player, plays through ANY radio,  
operates anywhere in your home without wires or connections to  
radio. First, Cheaper Tone.

FOR RECORDS COME TO

**MERVAR'S**

6921 St. Clair Ave. -> Cleveland, O.

Slika 22: Trgovec Anton Mervar iz Clevelanda, ZDA, je slovenske plošče v tedniku *Ameriška domovina* oglaševal s sloganom »najnovejše slovenske plošče za petje in ples« – med njimi tudi plošče zasedbe Hoyer trio, ki so nastale že v dvajsetih letih 20. stoletja (Ameriška domovina 1939).

**Najnovejše**  
IN DRUGE GRAFONSKO  
PLOŠČE.

MOŠKI KVARTET "JADRAN"  
POJE:

25049—Pršla bo spomlad.  
Zadovoljni Kranjec.  
25047—Sijaj, sijaj solnce.  
En starček je živel.  
25046—Ljubezen in pomlad.  
Slovensko dekle.  
25039—Na potu v stari kraj. I. del.  
Na potu v stari kraj. II. del.  
25037—Sinoči je pela.  
Stoji, stoji Ljubljana.  
**TRICET ROJAKA HOJERJA**  
(Charmonike):

25045—Maruška.  
Pušica obert.  
25044—Cuklarska koračnica.  
Triglavske valček.  
25043—Polka itaparjev.  
Ti si moja valček.  
25041—Veseli rudarji, koračnica.  
Sladki spomin, valček.  
25040—Hojer valček.  
Pečlarska polka.

**RAZNI GLASBENI KOMADI:**

25048—Na kranjskih gorah, polka.  
Gospodarski leudler.  
25042—Daleč v godbi, valček, orkester.  
Večerni valček, orkester.  
25038—Temne oči, orkester.  
Bura, koračnica.  
25036—Slovenski valček, 4 harmonike.  
Radostna polka, 4 harmonike.  
25035—Slovenska narodna, tamburaji.  
Slovenska polka, tamburaji.  
25034—Sohniska koračnica, vel. godba.  
Češka koračnica, vel. godba.  
25030—Večerno veselje, voj. godba.  
Vsi naskrat, voj. godba.  
25026—Tirolski valček, I. del, citre.  
Tirolski valček, II. del, citre.  
25023—Pavel, narodna, koračnica godba.  
Peter, narodna, koračnica godba.  
25020—Stari kranj. valč. Lovišča, horn.  
Štajerska, Lovišča, harmonika.

**RAZNI PEVSKI KOMADI:**

25033—Oj, tam za goro, moški kvart.  
Gor. jezera, moški kvart.  
25018—Sreča, moški in ženski glas.  
Bulmaria, moški in ženski glas.  
25017—Zapoj mi prišoca, mlč. Grahek.  
Prička, mlč. Grahek.  
25005—Kaj se bila bi vrnla, sestri  
Milavec.  
Sirotek, sestri Milavec.  
25031—Pred volitvami, žaljiva.  
Na cveti večer, žaljiva.

3 plošče poljemo za ..... \$2.50  
5 plošč poljemo za ..... 4.00  
10 plošč poljemo za ..... 7.50  
Kdor naroči 20 plošč, dobi eno za-  
posaj za darilo.  
Z vsakim naročilom od 5 ali več  
plošč poljemo 50 igel zaštonj.  
Vsaka igla igra 10 komadov.  
V zaluzi imamo še mnogo drugih  
plošč. Pišite po cenik in sicer na:  
**JUGOSLAV AMERICAN CORP.,**  
485 W. 42nd ST., NEW YORK, N.Y.

Slika 23: V oglasu, ki je v začetku leta 1927 opozarjal na nove plošče, so v posebnem razdelku izpostavljene tudi plošče »Triceta rojaka Hojerja« (Amerikanski Slovenec 1927).

**Instrumentalne Plošče**  
**Hoyer Trio** (Instrumental Selections)

10 Inch 75c.


25071F	{	Sebelska Koračnica. Regiment Po Cesti Gre.
25072F	{	Stajerska. Moj Prijatelj, Polka.
25074F	{	Sokolska koračnica. Kde je moja Ljubica, Valček.
25078F	{	Neverna Ančka—Valček. Dunaj Ostane Dunaj—Koračnica.




**Hoyer Trio**

---

**VPRAŠAJTE ZA DODATNI SEZNAM!**



**COLUMBIA SLOVENIAN RECORDS**



(Instrumental Selections, Continued)

25045F	{	Mazulinka. Ptičja Vohcet.
25044F	{	Coklarska Koračnica. Triglavski valček.
25043F	{	Polka Staparjev. Ti si moja—Valček.
25069F	{	Stari Sotiš. Moja Micka—Polka.
25065F	{	Samo še enkrat (Valček). Ven pa not—Polka.
25063F	{	Ančka pejd plesat—Valček. Treplan (Za Ples).
25062F	{	Polšter Tanc. Ribenska Polka.
25059F	{	Jaka na St. Clairu. Polka. Clevelandski Valček.
25041F	{	Veseli rudarji—Koračnica. Sladki spomini—Valček.
25040F	{	Hojer Valček. Pečlarska Polka.

Harmonika Solo, Edward Hoyer

Slika 24: V glavnem katalogu slovenskih plošč je podjetje Columbia leta 1930 v posebnem razdelku inštrumentalne glasbe ponujalo tudi plošče Hoyer tria (hrani Charles F. Debevec).

sani podatki pa so za identifikacijo oziroma dokumentacijo plošče (številka matrice, blagovna znamka, kataloška številka) zaradi različnih kodiranih oblik navidezno manj pomembni, zato jih poslušalci starih plošč morda slabše poznajo oziroma razumejo. Vendar pa nam prav ti podatki omogočajo razumeti posnetek in čas, v katerem je nastal, zato jih je pomembno razumeti in pri raziskovanju posnete glasbe tudi upoštevati.

Če poznamo številko matrice in kataloško številko, lahko sledimo posamičnim izdajam posnetega gradiva in ugotavljamo, ali so se za različne ponatise in, zaradi sprememb v tržni usmerjenosti, morda tudi za drugačnimi kataloškiimi številkami označene plošče uporabljale iste matrice oziroma izvirni posnetki. Med trgovanjem z labelami plošč, spreminjanjem lastništva posnetkov in različnimi ponatisi gradiva so se namreč lahko na labeli končnega izdelka (plošči) podatki o posnetem gradivu povsem spremenili, pri čemer pa je številka matrice, ki določa posamični zvočni posnetek, skoraj brez izjem ostala nespremenjena.

Na ploščah sta le izjemoma zapisana tudi datum in kraj nastanka posnetka oziroma tiskanja plošče, zato nam številka matrice lahko pogosto pomaga umestiti nastanek posnetka oziroma določiti čas in kraj snemanja, saj je bila posnetku dodeljena ob njegovem nastanku. Kataloška številka v povezavi z labelo in njeno grafično podobo pa nam pomaga ugotoviti čas objave plošče.

Labela na plošči je najprej vsebovala podatke o blagovni znamki, pod katero je gramofonsko podjetje določene posnetke ponujalo tržišču, in hkrati določala lastnika posnetkov (nosilca pravic posnetkov). Zato je labela z imenom, grafično podobo in logotipom blagovna znamka gramofonskega podjetja (angl. *label*), ki je tržilo določene zvočne posnetke. Pogosto je gramofonsko podjetje svoje zvočne posnetke tržilo na različnih labelah, ki so bile namenjene različnim segmentom tržišča in diferenciaciji kupcev. Z njimi so lahko opozarjali tudi na različne vrste (npr. zvrsti, žanre) posnetkov in označili cenovni razred posnetkov, ki je vizualno ponazarjal prestižnost posnete vsebine (tako so bili npr. prvi izidi priznanih izvajalcev v višjem cenovnem razredu, ponatisi manj uveljavljenih izvajalcev pa v nižjem). Gramofonska podjetja so z labelami in z njimi povezanimi pravicami do posnetkov tudi trgovali, zato so nekatere labele večkrat zamenjale lastnika. Ime labele danes omogoča identifikacijo izdajatelja oziroma njegove blagovne znamke, s katero je označil in tržil določeno skupino gramofonskih plošč. Pri dokumentiranju in katalogiziranju objavljenih gramofonskih plošč zato ime labele označuje izdajatelja gramofonske plošče (Miliano 1999).

## Serije kataloških števil

Gramofonska podjetja so posnetkom, ki so bili namenjeni priseljencem v ZDA, za lažjo prepoznavnost na tržišču pogosto namenila posebne serije kataloških števil. Sprva so takšne serije predstavljali veliki bloki kataloških števil, ki so bili rezervirani za tujejezične posnetke. Pozneje, ko se je število tovrstnih posnetkov zelo povečalo, so večja podjetja posamične serije označe-

vala s predponami in priponami. Prodajalci in bolje informirani kupci, ki so poznali serije kataloških števil, so tako lahko takoj ugotovili, kateri etnični skupini je namenjen posnetek z določeno kataloško številko.

Tudi podjetja Victor, Columbia in Okeh, vodilna gramofonska podjetja v izdajanju tujejezičnih posnetkov v ZDA, ki so za naše izseljence izdajala kataloge plošč slovenskih izvajalcev v slovenskem jeziku in za katere je Hoyer trio snemal gramofonske plošče (prim. Novi Slovenci ... 1919; Victor ... 1925; Glavni katalog ... 1932), so za tovrstne posnetke uvedla posebne kataloške oznake.

## Victor

Podjetje Victor v prvih letih delovanja ni imelo posebnih kataloških števil, ampak so namesto njih uporabljali kar številke matric (Spottswood 1990: xxxi). Do leta 1905 so za različne velikosti plošč uporabljali različne labele (Victor za 7-inčne plošče, Monarch za 10-inčne in Deluxe za 12-inčne), pozneje, ko sta na tržišču prevladali le dve velikosti (10 in 12 inč), pa se je za obe uporabljala le labela Victor. Podobno kot Columbia je tudi Victor po letu 1908 začel izdajati dvostransko posnete plošče, kjer sta se v različnih blokih kataloških števil skupaj tržili tako domača (ameriška) kakor tudi tuja »etnična« glasba. Okrog leta 1912 so se začeli uporabljati posamezni bloki kataloških števil, ki so bili dodeljeni tujim posnetkom (angl. *general ethnic*) in so si kronološko sledili v naslednjem vrstnem redu (prim. Spottswood 1990; Gronow 1982):

62000–63999 (od leta 1908 do 1912) za 10-inčne plošče,  
65000–65999 (od leta 1912 do 1914) za 10-inčne plošče,  
67000–67999 (od leta 1914 do 1916) za 10-inčne plošče,  
68000–68999 (od približno leta 1908 do 1928) za 12-inčne plošče,  
69000–69999 (od leta 1916 do 1917) za 10-inčne plošče,  
72000–73999 (od leta 1917 do 1923) za 10-inčne plošče,  
77000–79499 (od leta 1923 do 1927) za 10-inčne plošče,  
80000–80799 (od leta 1927 do 1928) za 10-inčne plošče,  
81200–81999 (od leta 1928 do 1929) za 10-inčne plošče,  
59000–59102 (leto 1928) za 12-inčne plošče.

Leta 1928 je podjetje Radio Corporation of America (RCA) prevzelo Victorja, a je obdržalo ime blagovne znamke (labelo) Victor. Naslednje leto je prenovilo sistem kataloških števil in uvedlo predpono »V«: vsaka etnična skupnost je dobila svoj blok števil, ki se je razlikoval tudi glede na velikost plošč. Slovencem so dodelili blok kataloških števil z začetkom pri V-23000 za 10-inčne plošče in pri V-73000 za 12-inčne plošče. Po do zdaj znanih podatkih je

Slika 25: Iz zapisane kataloške številke 77915 lahko ocenimo, da se je ta plošča Hoyer tria na tržišču pojavila med letoma 1923 in 1927 (GNI DZGP).



Slika 26: Kataloška številka V-23002 dokazuje, da je plošča izšla po letu 1928, ko je prišlo do prenove sistema kataloških števil, različna oblikovna podoba labele na sliki pa pričča o dveh izdajah istega posnetka (GNI DZGP).





Slika 27: Plošča z novo podobo  
labela, navedbo imena RCA Victor  
in spremenjeno kataloško številko  
(25-3046) priča o razmeroma poznem  
ponatisu posnetka Hoyer tria (po letu  
1942) (GNI DZGP).

bilo v teh serijah med letoma 1929 in 1942 objavljenih 40 10-inčnih plošč (od V-23000 do V-23039) in le tri 12-inčne plošče (od V-73000 do V-73002). Nekaj gradiva slovenskih izvajalcev najdemo tudi v seriji od V-1 do V-818, kjer so »mednarodni« posnetki. Leta 1934 je podjetje Victor uvedlo novo, ceneno labelo Bluebird, pod katero je izdajalo tudi tujejezične posnetke po zelo nizki ceni, vendar ni znano, da bi bili med njimi tudi slovenski.

Leta 1942 je podjetje RCA opustilo labelo Victor in jo nadomestilo z labelo RCA ter prenovilo celotni kataloški sistem. Večina objavljenih posnetkov na labeli RCA, namenjenih priseljencem, je ponatis gradiva iz nekdanjih serij »V« z novimi kataloškiimi številkami. Slovenci smo skupaj s Srbi in Hrvati dobili blok številok z začetkom 25-3001, od tega imajo slovenske izdaje številke od 25-3046 do 25-3056. »Mednarodni« posnetki iz obdobja 1945–1959 so v seriji s številkami od 25-0001 do 25-2000.

Hoyer trio je za podjetje Victor skupaj posnel 37 viž. Snemanja so bila leta 1924, 1928 in 1929. Med posnetki za podjetje Victor jih je kar 15 nastalo v sodelovanju s Pevci Adrija. Prvi posnetki iz leta 1924 so nastali z akustičnim postopkom, ostali pa z električnim. Tržili so jih v različnih kataloških serijah, kar kaže na številne ponatise.

## **Columbia**

Podjetje Columbia je od ustanovitve v osemdesetih letih 19. stoletja večkrat menjalo lastnike, a je ves čas ohranjalo izdajanje zvočnih posnetkov. V prvih letih je izdajalo voščene valje, po letu 1902 pa tudi gramofonske plošče. Do leta 1908 so tržili le enostranske plošče, na katerih se je v različnih blokih ka-

Slika 28: Različni primeri label Columbia s posnetki Hoyer tria iz serije »F« (GNI DZGP).





taloških številk ponujala hkrati domača (ameriška) in tuja etnična glasba. Ko je podjetje začelo izdajati obojestransko posnete plošče (angl. *double-sided, double-faced discs*), so se oblikovale kataloške serije, ki so s predpono v obliki velike tiskane črke določale vrsto posnetka: »A« za domače (ameriške) posnetke in »E« za tuje (evropske), obstajalo pa je tudi nekaj drugih etničnih serij, ki so bile namenjene predvsem za izvoz (npr. Južna Amerika, Japonska). Za nas je zanimiva predvsem serija »E«, saj prve posnetke slovenske glasbe podjetja Columbia najdemo ravno tam. Kronološko so si posamezni bloki števil v tej seriji sledili takole (prim. Gronow 1982; Spottswood 1990):

E1–E4999 (od leta 1908 do leta 1920) za 10-inčne plošče,  
E5000–E5283 (od leta 1908 do leta 1923) za 12-inčne plošče,  
E6000–E6140 (od pribl. leta 1915 do pribl. leta 1923) za 10-inčne plošče,  
E7000–E7999 (od leta 1920 do leta 1923) za 10-inčne plošče,  
E9000–E9112 (leto 1923) za 10-inčne plošče.

Leta 1923 so v podjetju zaradi spremenjene tehnologije proizvodnje plošč spremenili sistem kataloških števil, tako da je predpono »A« nadomestila pripona »D« (domače, angl. *domestic*), predpono »E« pripona »F« (tuje, angl. *foreign*), izvozu namenjeno gradivo pa je dobilo pripono »X«. V seriji »F« je vsaka etnična skupina dobila svoj blok števil, ki se je razlikoval tudi glede na velikost plošč. Slovencem so dodelili blok števil med 25000 in 26000 za 10-inčne in med 68000 in 69000 za 12-inčne plošče. Po do sedaj znanih podatkih je bilo v teh serijah med letoma 1923 in 1952 objavljenih 197 10-inčnih plošč (od 25000-F do 25196-F) in 7 12-inčnih plošč (od 68000-F do 68006-F). Nekaj gradiva slovenskih izvajalcev, npr. zgodnje posnetke znamenitega »kralja polke« Frankieja Yankovica, pa najdemo tudi v seriji 12000-F, ki je označevala »splošno inštrumentalno glasbo«.

Hoyer trio je za podjetje Columbia snemal v letih 1926, 1927 in 1929 ter skupaj posnel 48 viž. Od tega so štirje posnetki nastali v sodelovanju s Pevci Adrija. Vse viže so bile posnete z električnim postopkom snemanja, izšle so v seriji kataloških števil »F«, različno oblikovane labele pa dokazujejo, da so bile viže večkrat ponatisnjene.

## Okeh

Okeh je bila labela gramofonskih plošč ameriškega podjetja Otto Heineman Phonograph Co. (leta 1920 preimenovanega v General Phonograph Corporation, 1926. pa v Okeh Phonograph Co.), ki je imelo tudi licenco za prodajo plošč Odeon evropskega podjetja Lindstroem v ZDA. Leta 1926 je podjetje prišlo pod okrilje Columbie, ki pa je labelo Okeh obdržala do leta 1933, ko je Columbia prevzelo podjetje RCA (Sutton 2008: 318).

Slika 29: Labeli Okeh in Odeon s posnetkom *Pokšotiša* bratov Simončič oziroma Hoyer tria. Na obeh labelah posnetka iz leta 1925 je naveden tudi izdelovalec harmonik A. Mervar, kar je dokaj nenavadno in potrjuje tesno povezavo med Hoyer triom in glasbenim trgovcem Mervarjem, ki je slovenskim izvajalcem pogosto pomagal pri dogovarjanju z gramofonskimi podjetji za snemanja (GNI DZGP).



Okrog leta 1921 je podjetje za tujejezične kupce začelo množično izdajati posnetke na 10-inčnih ploščah, pri čemer je posnetke, nastale v ZDA, pogosto tržilo z labelo Okeh, licenčne evropske posnetke pa z labelo Odeon. Takrat je začelo uporabljati različne bloke kataloških števil, s katerimi je označevalo posnetke posameznih etničnih skupin oziroma ciljno skupino kupcev. Posamezni bloki kataloških serij so se uporabljali za obe labeli hkrati, pri čemer so z vrsto labele označevali, kje je posnetek nastal (v ZDA ali Evropi). Na podlagi katalogov za tujejezične posnetke iz let 1923, 1926 in 1928 Pekka Gronow in Richard Spottswood ugotavljata, da smo imeli Slovenci dodeljen blok števil med 24001 in 25000, pri čemer je bila najnižja kataloška številka (leta 1923) 24014, najvišja (leta 1927) pa 24060; v prodajnem katalogu iz leta 1928 posnetkov iz slovenske serije ni zaslediti (prim. Gronow 1982: 41;



Slika 30: Posnetke Hoyer tria podjetja Okeh so tržili na različnih labelah. Na labeli Okeh iz leta 1927 je posebej izpostavljen novi električni postopek snemanja, pri ponatisu *Pokšotiša* na labeli Columbia pa sta odtisnjeni tudi izvirna številka matrice (8937) in kataloška številka 24037-B labela Okeh (GNI DZGP).



Spottswood 1990: xl). Posnetki Hoyer tria iz leta 1927 imajo kataloški številki 24056 in 24057, kar pomeni razmeroma pozne slovenske izdaje v tej kataloški seriji.

Za labelo Okeh je Hoyer trio prvič snemal leta 1925, takrat še z akustičnim postopkom, drugič pa leta 1927, ko so že uporabljali električni postopek. Skupaj so posneli 14 viž. Izšle so v kataloškem bloku med 24001 in 25000, ki je pripadal slovenskim posnetkom. Ko je podjetje Okeh Phonograph Co. prišlo pod okrilje Columbie, so bili nekateri posnetki Hoyer tria ponatisnjeni tudi na labeli Columbia in uvrščeni v slovenski blok kataloških številke serije »F«.

## Ponatisi za novo ciljno publiko

Veliko plošč Hoyer tria je bilo ponatisnjenih tudi v Evropi in namenjenih prodaji na slovenskem tržišču. To dokazuje tudi *Glavni katalog Columbie* iz leta 1932, ki ga je v Zagrebu natisnila Columbia Graphophone Jugoslavensko d. d. Iz žiga na katalogu je razvidno, da je bil nekdanji last prodajalne Tehnik, ki jo je na Miklošičevi cesti 20 v Ljubljani imel Josip Banjai. Plošče iz kataloga, med njimi tudi Hoyer tria, so bile tako dostopne tudi v Ljubljani. Natisnjene so bile v Angliji, saj je v katalogu posebej poudarjeno, da gre za »engleski import«. Zato so tudi kataloške številke plošč drugačne od tistih ameriške Columbie in ustrezajo oznakam podjetja Columbia v Angliji. Čeprav v katalogu niso navedene številke matric posnetkov, lahko s primerjavo naslovov in posnetkov ugotovimo, da so v *Glavnem katalogu Columbie* iz leta 1932 ponatisnjene in

Slika 31: Primer ponatisa *Šuster polke* za slovensko tržišče (GNI DZGP).



Slika 32: Plošča z labelo His Master's Voice, na kateri je posnetek Pevcev Adrija in Matta Hoyerja *Vojaški nabor*. Napis na labeli, kataloška številka in druge oznake dokazujejo, da je bila plošča natisnjena v kraju Ústí nad Labem (nem. Aussig an der Elbe) na takratnem Češkoslovaškem, kjer je imelo podjetje Gramophone Co. svojo podružnico. Tržišče te podružnice je bilo predvsem območje današnje Češke, Slovaške, Madžarske, Romunije, Srbije, Hrvaške, Slovenije in nekaterih drugih dežel osrednje Evrope (hrani Peter Zrinski).



Preglednica 3: Seznam posnetkov, ki jih je podjetje Columbia ponatisnilo v Evropi.

Številka matrice	Naslov	Izvajalec	Kataloška številka	Podjetje
–	Mazulinka	Hojer Trio	D 30820	Columbia
–	Ptičja vohcet	Hojer Trio	D 30820	Columbia
–	Samo še enkrat	Hojer Trio	D 30815	Columbia
–	Ven pa not	Hojer Trio	D 30815	Columbia
–	Ančka pejt plesat	Hojer Trio	D 30816	Columbia
–	Treplan	Hojer Trio	D 30816	Columbia
–	Odpri mi dekle kamrico	Hojer Trio	D 30812	Columbia
–	Al me boš kaj rada mela	Hojer Trio	D 30812	Columbia
–	Zadnji poljubek	Hojer Trio	D 30819	Columbia
–	Žuženberg polka	Hojer Trio	D 30819	Columbia
–	Pečlarska polka	Hojer Trio	D 8231	Columbia
–	Hojer valček	Hojer Trio	D 8231	Columbia
–	Veseli rudarji – koračnica	Hojer Trio	D 8230	Columbia
–	Sladki spomini – valček	Hojer Trio	D 8230	Columbia
–	Neverna Ančka – valček	Hojer Trio	D 30810	Columbia
–	Dunaj ostane Dunaj – koračnica	Hojer Trio	D 30810	Columbia
–	Polka Štaperjev	Hojer Trio	D 8229	Columbia
–	Ti si moja – valček	Hojer Trio	D 8229	Columbia
–	Coklarska koračnica	Hojer Trio	D 8228	Columbia
–	Triglavski valček	Hojer Trio	D 8228	Columbia
–	Sokolska koračnica	Hojer Trio	D 30843	Columbia
–	Zim-bum-polka (tamb. zbor »Orao«)	Hojer Trio	D 30843	Columbia
–	Moja ljub'ca – valček	Hojer Trio	DV 152	Columbia
–	Katarina polka	Hojer Trio	DV 152	Columbia
–	Veseli godec	Hojer Trio	DV 258	Columbia
–	Gozdni valček	Hojer Trio	DV 258	Columbia
–	Vesela Urška – valček	Hojer Trio	DV 279	Columbia
–	Ribenčan Urban – polka	Hojer Trio	DV 279	Columbia
–	Krasna Karolina – polka	Hojer Trio	DV 556	Columbia
–	Samo tebe ljubim – valček	Hojer Trio	DV 556	Columbia
–	Moja Micka – polka	Hojer Trio	DV 557	Columbia
–	Regiment po cesti gre (s petjem)	Hojer Trio	DV 557	Columbia
–	Štajerska	Hojer Trio	DV 558	Columbia
–	Moj prijatelj – polka	Hojer Trio	DV 558	Columbia
–	Ribenška polka	Hojer Trio	DV 560	Columbia
–	Pošter tanc	Hojer Trio	DV 560	Columbia
–	Clevelandski valček	Hojer Trio	DV 579	Columbia
–	Jaka na St. Clairu – polka	Hojer Trio	DV 579	Columbia
–	Sedem korak (Sieben Schritt)	Hojer, harmonika solo	D 8528	Columbia
–	Šuster polka	Hojer, harmonika solo	D 8528	Columbia

za evropsko tržišče namenjene skoraj vse viže, ki jih je Hoyer trio za podjetje Columbia samostojno posnel v ZDA. Seznam posnetkov Hoyer tria iz omenjenega kataloga je v Preglednici 3.

Za slovensko tržišče pa so bile ponatisnjene tudi nekatere plošče, ki jih je Hoyer trio posnel za podjetje Victor. V Evropi jih je ponatisnilo in izdalo podjetje Gramophone Company na labeli His Master's Voice (HMV). Med podjetjema Victor, ki je leta 1901 prevzelo proizvodne in prodajne aktivnosti podjetja Emila Berlinerja v ZDA, in Gramophone Co. iz Londona, ki je leta 1898 nastalo na Berlinerjevo pobudo, se je vzpostavilo tesno in dolgotrajno sodelovanje. Podjetji sta sodelovali pri tehnološkem razvoju in pri izmenjavi posnetega gradiva. Tako je na primer podjetje Gramophone Co. od podjetja Victor prevzelo nov tehnološki proces tiskanja plošč in uporabo papirnatih nalepk, za podjetje Victor pa je bil pomemben predvsem dogovor o izmenjavi posnetkov oziroma matric, ki je omogočil dostop do znamenitih izvajalcev in umetnikov, katerih večina je bila takrat iz Evrope (več glej Kunej D. 2014). Izmenjava posnetkov – in s tem širjenje prodajnega tržišča obeh podjetij – je bila dvosmerna, zato lahko med izdajami plošč podjetja Gramophone Co. zasledimo tudi slovenske posnetke podjetja Victor, med njimi tudi tiste, na katerih so sodelovali člani Hoyer tria.

Gramofonska podjetja so ocenila, da je glasba Hoyer tria dovolj zanimiva in privlačna tudi za izseljence drugih narodnosti. Zato je nekaj posnetkov Hoyer tria izšlo s prevodom naslova posnetka ali z drugačnim naslovom, saj so s tem plošče želeli približati tujim kupcem in seveda razširiti prodajno tržišče. Ti posnetki imajo enake številke matrice, vendar druge kataloške številke kot slovenski izvodi, saj so jih ponujali drugi ciljni publikli. V Preglednici 4 so v prvi vrstici navedeni izvirni (slovenski) naslovi skladb Hoyer tria, pod njimi pa naslovi tujih izdaj.

Naslovi v tujih jezikih in kataloške številke, ki razkrivajo, katerim etničnim skupinam so bile plošče namenjene oziroma kje so jih želeli tržiti (prim. Gronow 1982: 32–44; Spottswood 1990: xxxiii–xlvi), kažejo veliko raznolikost ciljnega poslušalstva. Tako je bilo npr. sedem posnetkov Hoyer tria, ki jih je izdalo podjetje Columbia, ponatisnjenih za češko (*Coklařská – polka*, 65-F; *Až ráno – valčík*, 65-F; *Jen vesele – polka*, 96-F; *Na táboře – valčík*, 96-F; *Veselý musikanti – polka*, 151-F; *Horský valčík*, 151-F) in hrvaško oziroma srbohrvaško govoreče kupce (*Regina polka*, 1065-F; *Naša lijepa – valcer*, 1056-F; *Sokol-ska koračnica*, 1070-F), dva posnetka s plošč Victor (*Nepamiršk manęs – polka*, V-14024; *Per vilnis – valcas*, V-14024) pa sta bila namenjena priseljencem iz Litve. Še večjo raznolikost tržišča, kamor so prodajali posnetke Hoyer tria, kažejo plošče Okeh, saj je bilo šest posnetkov ponatisnjenih za poljske (*Warszawska polka*, 11330; *Siwe Oczy – walc*, 11330), skandinavske (*Knäpparpol-*

Preglednica 4: Seznam posnetkov Hoyer tria, ki so bili namenjeni kupcem drugih etničnih skupnosti.

Številka matrice	Naslov	Podjetje	Kraj in datum snemanja	Kataloške številke
8939-A	Na Marjance – polka Marianella Polka	Okeh	Cleveland 19. 2. 1925	24038 8660 (Voc)
8936-A	Cleveland polka Entre Rancheros – Polka	Okeh	Cleveland 19. 2. 1925	24038 8660 (Voc)
W 106573-2	Coklarska koračnica Coklařská – polka	Columbia	New York marec 1926	25044-F 65-F
W 106571-1	Ti si moja – valček Až ráno – valčik	Columbia	New York marec 1926	25043-F 65-F
W 107515-2	Ven pa not – polka Regina polka Jen vesele – polka	Columbia	New York januar 1927	25065-F 1065-F 96-F
W 107516-2	Samo še enkrat – valček Naša lijepa – valcer Na táboře – valčik	Columbia	New York januar 1927	25065-F 1056-F 96-F
W 80927-B	Slovenska polka Warszawska polka Knäpparpolka Vstuvij – polka	Okeh	Chicago 20. 5. 1927	24056 11330 19216 26050
W 80928-B	Veseli valček För Försten Gängen – Vals Palangos Valcas	Okeh	Chicago 20. 5. 1927	24057 19216 26050
W 80929-B	Gorenska polka En Riktig Gris – polka	Okeh	Chicago 20. 5. 1927	24057 19215
W 80930-A	Primorski valček Amore Campagniolo – valzer Siwe Oczy – walc Gammal Vastgötavals	Okeh	Chicago 20. 5. 1927	24056 9322, Co14710F 11330 19215
W 108140-2	Sokolska koračnica	Columbia	Chicago julij 1927	25074-F 1070-F
BVE 55501-1	Ne pozabi me – polka Nepamiršk maņes – polka	Victor	Chicago 25. 7. 1929	V-23017 V-14024
BVE 55502-1	Po valovih – valček Per vilnis – valcas	Victor	Chicago 25. 7. 1929	V-23017 V-14024
W 111312-2	Veseli godec – polka Veselý musikanti – polka	Columbia	Chicago december 1929	25129-F 151-F
W 111314-1	Gozdni valček Horský valčik	Columbia	Chicago december 1929	25129-F 151-F

Slika 33: Ponatis posnetka Hoyer tria na plošči, namenjeni radijskemu predvajanju na *Voice of America* (hrani Charles F. Debevec).



ka, 19216; *För Försten Gängen – Vals*, 19216; *En Riktig Gris – polka*, 19215; *Gammal Vastgötavals*, 19215), litovske (*Vstuvij – polka*, 26050; *Palangos Valcas*, 26050), italijanske (*Amore Campagnolo – valzer*, 9322, 14710-F) in celo mehiške poslušalce (*Marianella Polka*, 8660; *Entre Rancheros – Polka*, 8660).

Med drugo svetovno vojno so bili nekateri posnetki Hoyer tria ponatisnjeni tudi na posebnih ploščah (angl. *transcription discs*), namenjenim predvajanju na radiu *Voice of America* (Glas Amerike), ki je takrat deloval v sklopu *Office of War Information* (Urad za vojne informacije). Plošče so bile 12-inčne in so se predvajale z 78 obrati na minuto, vendar pa niso bile izdelane iz šelaka kakor večina takratnih plošč na tržišču, ampak iz prožnega vinila. Zato so bile takšne plošče lažje od tistih iz šelaka, pa tudi manj lomljive in zato bolj primerne za transport in uporabo. Na labelah plošč so poleg naslovov posnetkov in izvajalcev ter lastništva plošče navedene tudi posebne alfanumerične oznake, ki označujejo posnetke. Posnetki različnih slovenskih izvajalcev, med katerimi je največ plošč dueta Lausche in Udovich, Hoyer tria, Pevcev Adrija in Moškega kvarteta Jadran, so bili razvrščeni v »Jugoslovanski dodatek 1« (*Jugo-Slav Supplement 1*), iz česar lahko sklepamo, da sodijo v obsežnejšo serijo jugoslovanskih posnetkov tistega časa. V zbirki plošč, ki jo hrani Charles Debevec, se je ohranilo šest tovrstnih plošč z dvanajstimi posnetki Hoyer tria, ki dokazujejo, da gre za ponatise plošč Columbia in Victor z različnih sne-manj v letih 1926, 1927, 1928 in 1929. V zbirki je poleg plošč dueta Lausche in





Slika 34: Ponatis ljudskih viž Hoyer tria na novjšem formatu gramofonske plošče (hrani Charles F. Debevec).

Udovich največ ohranjenih ravno plošč Hoyer tria, iz česar lahko sklepamo na priljubljenost njihove glasbe tudi med radijskimi poslušalci *Voice of America*.

Nekatere posnetke Hoyer tria so pozneje ponatisnili tudi na novjšem formatu gramofonskih plošč z ožjo mikrobrazdo in predvajalno hitrostjo 33,33 obratov na minuto, ki se je na tržišču pojavil v začetku petdesetih let 20. stoletja in se je množično uporabljal do uveljavitve digitalnih nosilcev zvoka. Na ohranjeni vinilni plošči z naslovom *Slovenian Old Time Dances* (Slovenski stari plesi), na kateri je navedeno, da gre za ponatis starejših posnetkov, so predstavljene melodije štirih slovenskih ljudskih plesov v izvedbi Hoyer tria.

Leta 1984 je bilo nekaj posnetkov Hoyer tria izdanih tudi na zvočni kaseti z naslovom *Hoyer plays Hoyer* (Hoyer igra Hoyerja). Posnetke na strani A je v sodelovanju s Frankom Culovicem zaigral Mattov sin Teddy, na strani B pa je ponatis petih viž z gramofonskih plošč iz dvajsetih let 20. stoletja: *Moja Micka – polka*, *Štajerska*, *Stari šotiš*, *Kde je moja ljubica – valček* in *Sokolska koračnica*. Tako je na kaseti na kratko predstavljeno celotno glasbeno delovanje Hoyer tria, od glasbe s starih gramofonskih plošč do tiste iz poznejšega obdobja, ko v Hoyer triu ni bilo več Franka in Eddyja Simončiča (prim. Ameriška domovina 1984).

Glasba Matta Hoyerja in njegovega tria je za poslušalce očitno zanimiva tudi danes, saj so številni njihovi posnetki objavljeni na spletnem portalu YouTube, leta 2010 pa je založba JSP Records njihovo glasbo vključila tudi na eno od treh

Slika 35: Naslovnica zgoščenke Hoyer tria v publikaciji založbe JSP Records Slovenia, USA: Slovenian Music Made in America.



zgoščenk s skupnim naslovom *Slovenia, USA: Slovenian Music Made in America*. Izdajo treh zgoščenk sta vsebinsko pripravila Richard Terselic in Charles Debevec. Na njih so poslušalcem predstavljeni trije najbolj prepoznavni izvajalci slovenske glasbe iz dvajsetih let prejšnjega stoletja, ki so v ZDA snemali gramofonske plošče. Z izvajalsko raznolikostjo (moški vokal, ženski vokalni duet, instrumentalni trio) te zasedbe odlično predstavijo glasbeno dejavnost slovenskih izseljencev tistega obdobja. Na prvi zgoščenki je dvajset posnetkov Hoyer tria, v priloženem spremnem besedilu pa so na kratko predstavljeni izvajalci in navedeni osnovni podatki o nastanku posnetkov. To poslušalcem omogoča boljši vpogled v obdobje, ko so posnetki nastali, in lažje razumevanje posnete vsebine. Predstavljeno zvočno gradivo je izbrano preudarno, na zgoščenki pa so posnetki kronološko razvrščeni, kar dobro predstavi repertoar izvajalcev.

Glasbo Hoyer tria, ki je bila zaradi zastarelega zvočnega formata zapisa do nedavnega dostopna le ozkemu krogu ljudi, lahko v sodobnih ponatisih in spletnih zvočnih objavah poslušajo številni poslušalci. In izkušnje kažejo, da je zanimanje za glasbo s starih gramofonskih plošč veliko. To dokazujejo odmevi na javne predstavitve in dogodke, kjer so predvajali in predstavljali tovrstno glasbo, kakor tudi število poslušanj posnetkov Hoyer tria na portalu YouTube.



## O posneti vsebini

---

Stari gramofonski posnetki imajo izjemno kulturno in dokumentarno vrednost, mnogi pa sodijo tudi med najstarejše zvočne zapise slovenske glasbe. Predvsem posnete plesne viže predstavljajo neprecenljivo etnomuzikološko in etnokoreološko gradivo, saj so to zagotovo najstarejši zvočni zapisi naše inštrumentalne ljudske glasbe, ki – po starosti – za nekaj desetletij prekosijo terenske zvočne posnetke ljudske inštrumentalne glasbe. Čeprav posnetki zasedbe Hoyer niso najstarejši posnetki slovenske glasbe in ljudskoplesnih viž na gramofonskih ploščah, kljub temu sodijo v zelo zgodnje obdobje zvočnih snemanj slovenske glasbe in so odličen vir za različne raziskave.

### Ljudska glasba na ploščah Hoyer tria

Gramofonske plošče Hoyer tria so lahko zelo pomemben zvočni vir za etnokoreološke raziskave. Njihovi posnetki so dragoceni predvsem zato, ker gre za izjemno veliko število posnetih melodij ljudskih plesov v primerjavi s posnetki drugih slovenskih izvajalcev pred drugo svetovno vojno, torej v obdobju pred sistematičnimi terenskimi snemanji etnomuzikologov/etnokoreologov na Slovenskem.

Zvočno snemanje ljudske glasbe na Slovenskem ima sicer že več kot stoletno tradicijo. Po doslej znanih podatkih so prve posnetke ljudske glasbe na slovenskih tleh naredili tuji raziskovalci – Béla Vikár in Jevgenija E. Linjova (prim. Kunej D. 2008) – vendar so tudi slovenski raziskovalci oziroma zapi-sovalci ljudske glasbe svoja prizadevanja po zvočnem zapisu ljudske glasbe udejanjili skoraj sočasno s tujimi raziskovalci. Odbor za nabiranje slovenskih narodnih pesmi (OSNP) je leta 1914 kupil fonograf, s katerim je Juro Adlešič naredil posnetke na voščene valje (Kunej D. 2004/2005, 2005).

Prizadevanja za zvočno dokumentiranje ljudske glasbe so se okrepila leta 1934, ko je bil ustanovljen Folklorni inštitut, predhodnik današnjega Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU (v nadaljevanju GNI). Inštitut je med

svoje naloge med drugim vključil tudi raziskovanje ljudskega plesa in ljudske inštrumentalne glasbe ter zvočno dokumentiranje. Nekateri cilji iz ustanovne listine inštituta so se uresničili šele po drugi svetovni vojni, ko se je inštitut kadrovsko okrepil, hkrati pa pridobil tudi potrebno tehnično opremo, s katero je bilo mogoče ujeti zvočnost »izginjajoče« slovenske ljudske plesne glasbe na terenu. Leta 1954 je namreč GNI pridobil dva magnetofona in tako so se v letu 1955 začela sistematična terenska snemanja ljudske glasbe (tudi ljudskoplesne glasbe) in nastajanje obsežnega zvočnega arhiva inštituta (Kunej D. 1999). Ker gre pri vseh zvočnih posnetkih na voščenih valjih z začetka 20. stoletja za posnetke petja, velja, da so prvi terenski posnetki ljudske inštrumentalne glasbe – ki je praviloma namenjena plesu – nastali šele po drugi svetovni vojni. Vendar pa ti posnetki ne predstavljajo hkrati tudi najstarejših posnetih melodij slovenskih plesnih viž, saj so slovenski izvajalci, ki so snemali za gramofonska podjetja, v svoj repertoar vključili tudi primere iz ljudske glasbene tradicije. Med dosegljivim zvočnim gradivom gramofonskih plošč so tako vse od leta 1908 dalje tudi posnetki posameznih ljudskih plesov (npr. štajeriša, šotiša, tramplana, mrzulina idr.), ki so lahko skoraj pol stoletja starejši od inštitutskih terenskih posnetkov.

Matt Hoyer, ki je izhajal iz Sodražice in se je prvih viž na harmoniko naučil že na Slovenskem, je domače izročilo v zasedbi Hoyer trio posnel na številne gramofonske plošče. Zato ti posnetki v mozaik zvočne podobe ljudske glasbe Ribniške doline dodajajo pomemben kamenček, saj predstavljajo najstarejše posnetke inštrumentalne ljudske glasbe s tega območja. Prvo inštitutsko terensko snemanje ljudske glasbe na Dolenjskem je bilo šele leta 1955 v Loškem Potoku in okolici (GNI TZ 2a) – le leto potem, ko je GNI pridobil napravo za snemanje zvoka in začel s terenskim dokumentiranjem ljudske glasbe. Z območja, od koder izhaja Matt Hoyer, pa je bila večina gradiva zbrana v šestdesetih letih 20. stoletja, saj je v letih 1962–1966 potekalo načrtno in sistematično zbiranje folklornega gradiva in njegovo preučevanje. Raziskava ljudske glasbe tega območja je bila zaokrožena z monografijo *Ljudska glasba med rešetarji in lončarji v Ribniški dolini* (Kumer 1968). Med drugim je bil rezultat te raziskave tudi več kot 600 posnetih zvočnih primerov ljudske glasbe, ki se hranijo v Zvočnem arhivu GNI. Pretežno gre za ljudske pesmi, del posnetega gradiva pa so tudi posnetki inštrumentalne glasbe.

Matt Hoyer si je v mladosti, ki jo je preživel na slovenskem podeželju, zagotovil kulturni kapital, ki ga je pozneje v ameriškem okolju s pridom izkoristil. Gotovo se je že kot otrok in najstnik seznanil s številnimi melodijami, ki jih je pozneje posnel na plošče, nekatere pa je verjetno prevzel tudi od drugih slovenskih izseljencev v Clevelandu (prim. Bricel 1985). Med njimi je več takih, ki so povezane z ljudskoplesnimi melodijami. Na to neposredno kaže nekaj

Slika 36: Zmaga Kumer med terenskim raziskovanjem (GNI Fototeka).



naslovov plošč: *Mazulinka*, *Pošter tanc*, *Treplan – za ples*, *Stari šotiš*, *Empajris*, *Šusterpolka*, *Siebenšrit – za ples* in *Štajeriš*. Zanimivo je, da so nekatere ljudske plesne viže posnete celo kot solistične izvedbe Matta Hoyerja, in tudi to, da so posnetki tria praviloma le inštrumentalni. Petje je bilo ob igranju tria le redko – le kadar je šlo za sodelovanje z drugimi izvajalci, ki so praviloma peli splošno znane slovenske ljudske pesmi, in to vedno v slovenskem jeziku. Značilnost slovenske ljudske plesne glasbe kot »čiste« inštrumentalne glasbe se je namreč na Slovenskem s preoblikovanjem v narodno-zabavno glasbo v drugi polovici 20. stoletja začela izgubljati. Petje ob inštrumentalni spremljavi je prav tako značilno za poznejše obdobje clevelandskega sloga polka glasbe, ki je doseglo vrhunec v glasbeni praksi Frankiejja Yankovica (1915–1998), znanega tudi kot ameriškega kralja polke, ki je slovenske ljudske pesmi že prevajal v angleški jezik.

Novejše preučevanje starih gramofonskih plošč kaže na to, da Hoyer trio ni bil edini izvajalec iz Ribniške doline, katerega posnetki ljudskoplesnih melodij

segajo v obdobje pred drugo svetovno vojno. Doslej neznan je bil Hoyerjev sodobnik Frank Lovšin, doma iz Goriče vasi pri Ribnici. Tudi Lovšin je igral na diatonično harmoniko in v istem obdobju (1924–1929) posnel nekaj različnih instrumentalnih melodij za gramofonske plošče, ki so izšle na labelah Columbie in Victorja. Seveda je Lovšinov seznam posnetkov bistveno krajši od Hoyerjevega, kar hipotetično kaže tudi na njegov manjši sloves in prepoznavnost.

Na podlagi poslušanja presnetkov gramofonskih plošč je bila glasba Hoyer tria z etnokoreološkega vidika razvrščena v pet kategorij: polke, valčki, koračnice, ljudski plesi in nedoločeno. Nekatere melodije polk, valčkov in koračnic sicer sodijo v ljudskoplesni repertoar, vendar so razvrščene v samostojne kategorije, v katerih so melodije ljudskega izvira in tudi avtorske skladbe. Kategorija ljudski ples pa zajema vse tiste melodije, ki pripadajo preostalim ljudskim plesom. Na gramofonskih ploščah Hoyer tria glavnino posnetega predstavljajo različne polke in valčki, ki jih je 71 %. Da je največji prav delež polk (37 %), ne preseneča, saj te melodije niso blizu le Slovencem, temveč širšemu krogu poslušalcev, ki izhajajo iz evropskih tradicij. Vendar pa nezanemarljiv delež posnetih melodij pripada kategoriji ljudskih plesov (16 %) in je za nekaj odstotkov večji celo od deleža koračnic (9 %) (prim. Kunej R. 2013).

Odločitev, kaj je določeni izvajalec posnel, je bila po eni strani odvisna od izvajalca samega, njegovih želja in repertoarja, po drugi strani pa je bil nastanek posnetkov odvisen od odziva in povpraševanja kupcev. Tudi kupci plošč Hoyer tria v ZDA so bili verjetno v največji meri slovenski priseljenci z ruralnih območij, ki so s poslušanjem posnetkov želeli ostati povezani s svojo domovino in kulturo. V teh posnetkih ne smemo videti le čiste glasbe, temveč tudi pripomoček, s katerim so si ljudje pričarali spomine na rodni kraj. Z današnjega gledišča so te gramofonske plošče predvsem glasba, a jih lahko razumemo tudi v posebnem kulturnem kontekstu. Podobno navaja Thomas Turino (2008), da je lahko posnetek glasbe nekaj podobnega kot fotografije, ki jih popotnik (turist) poslika na dopustu, da si v spomin lažje prikliče dogodke iz preteklosti. V tem kontekstu je torej lahko glasba le pripomoček za obuditev spomina, ni realnost, temveč reprezentacija nečesa drugega.

V Ameriki je bila slovenska glasba le ena od t. i. etničnih glasb, posnetih za gramofonske družbe. Takšno – tj. etnično opredeljeno – glasbo so tržili tudi kot spomin na rojstni kraj in tako je bila to le še ena od strategij gramofonske industrije, kako pridobiti kupce gramofonov in gramofonskih plošč. Zato je gramofonska družba Victor leta 1925 v ZDA izdala katalog v slovenščini, v uvodu pa slovensko poslušalstvo oziroma morebitne kupce nagovorila z besedami:

S pomočjo Victor-ja lahko poslušate glasbo svoje domovine in uživate to, kar je bilo najboljše in najlepše v deželi, kjer ste se rodili. Oživi se vam spomin iz davnih dni svoje mladosti v oddaljeni deželi. Pesni, ki ste jih popevali, glasbo, po kateri ste plesali[,] vse to vam pojejo ali svirajo najboljši in najbolj priljubljeni umetniki, vaši rojaki. (Victor ... 1925: [1])

Glavnina podatkov o ljudskem plesu v Ribniški dolini, kjer je mladost preživel tudi Matt Hoyer, je bila zbrana v šestdesetih letih 20. stoletja. Na podlagi geografsko zaokrožene in morda ene najtemeljitejših raziskav ljudske glasbe pri nas, ki jo je izvedla Zmaga Kumer, je bil narejen tudi popis ljudskih plesov v Ribniški dolini (Kumer 1968: 410–422). Ta plesni repertoar smo primerjali z repertoarjem, ki je nastal na podlagi diskografije Hoyer tria. Preglednica 5 pokaže, da gre za zelo podoben izbor ljudskih plesov.

Preglednica 5: Primerjava repertoarja ljudskih plesov v Ribniški dolini in posnetega gradiva Hoyer tria.

REPERTOAR LJUDSKIH PLESOV V RIBNIŠKI DOLINI (povzeto po Kumer 1968)	Melodija plesa se pojavlja med posnetim gradivom Hoyer tria
Abrahama gredo	–
ajnc – polka	da
beksl (ples z metlo)	da
kmečki valček	–
kolo (pouštr tanc)	da
koutr šivat	da
mazulka (mazurka, mazolka)	da
nojkatoliš	–
nojpažeriš	da
pokšotiš (potowcenc, pokčotiš, čotiš, šotiš)	da
puštrtanc	da
špicpolka	da
špigutanc (špeiguček)	da
štajeriš (oberštajeriš)	da
šuštarska (šuštar-polka)	da
tuplirana (potresena polka)	da
zibenšrit	da
zic-polka	da
zmišlaj	da

Iz preglednice je razvidno, da je večino viž ljudskoplesnega repertoarja (16 od 19), ki je nastal na podlagi inštitutskih terenskih raziskav, že skoraj štiri desetletja pred tem posnel Matt Hoyer s svojim triom. Tako postanejo propagandne besede iz uvoda že prej omenjenega Victorjevega kataloga realnejše: »Skoraj je ni pesni ali glasbenega komada, ki je bil kedaj vglasben, da bi ga



vi in vaši prijatelji ne mogli uživati, ako le imate Victorjevo Viktrolo doma« (Victor ... 1925: [2]).

Ob primerjavi je treba opozoriti še na eno pomembno razliko. Posneti repertoar Matta Hoyerja oziroma Hoyer tria je v primerjavi z repertoarjem katerega koli godca, ki je bil posnet ob inštitutskem terenskem raziskovanju ljudske glasbe v Ribnici in okolici, neprimerno obsežnejši. Seznam ljudskih plesnih viž v Ribniški dolini, predstavljen v zgornji preglednici, je pravzaprav sestavljen iz skupka repertoarjev posamičnih godcev. Posameznik je namreč v času snemanja znal zaigrati le nekaj viž z gornjega seznama ljudskih plesov. Poleg tega so bili godci, ki so bili posneti med terenskim raziskovanjem, razen redkih izjem rojeni že v 20. stoletju in tako dosti mlajši od Matta Hoyerja.

Glasbena dediščina, ki je zvočno ujeta na starih gramofonskih ploščah, nam je lahko v veliko pomoč pri interpretaciji ljudske plesne dediščine; v primeru gramofonskih plošč Hoyer tria predvsem zaradi posnetkov glasbe, ki so nastali v dvajsetih letih 20. stoletja. Njihova glasba, ki hkrati temelji na izročilu in je rahlo obogatena s popularno zvočnostjo Amerike tistega časa, nam omogoča uvid v zvočno dediščino Ribniške doline. Z njimi se odkriva značaj, način izvedbe plesnih viž, saj gre za izvajalce, ki so snemali na vrhuncu svojih moči, njihovo snemanje za gramofonske plošče pa se ujema z dejansko godčevsko prakso, ki je bila namenjena plesu.

Poznavalci slovenskega ljudskega plesa, ki so poslušali posnetke Hoyer tria, so bili navdušeni nad izvedbo in so ob tem še posebej poudarili njihovo primernost za ples. S terenskimi posnetki raziskovalcev ni vedno tako. Večina terenskih posnetkov, ki jih hrani zvočni arhiv GNI, ni nastala ob dokumentiranju dejanskih plesnih dogodkov, temveč ob raziskavah pretekle plesne tradicije. Posnete plesne melodije so zato zelo različnih izvedb: lahko gre le za petje (morda samo mrmranje) ali žvižganje melodije ali igranje enega godca, le nekatere plesne viže pa so posnete v izvedbi ustaljenih in dejanskih glasbenih zasedb. Ob terenskem snemanju je bilo zanimanje raziskovalcev usmerjeno v izročilo, ki je navadno že zamiralo ali pa je že povsem zamrlo. Tako so mnogi sogovorniki (plesalci in godci) marsikateri ples obudili iz spomina; godci največkrat niso igrali za dejanski ples, temveč na željo raziskovalca, ki je želel posneti in dokumentirati preteklo plesno tradicijo. Večkrat se je tudi primerilo, da se godec ni spomnil celotne plesne viže ali pa mu zaradi starosti njegove psihofizične sposobnosti niso več dopuščale takšne izvedbe, kakršne bi si želel oziroma kakršna je dejansko nekoč bila. Zato se lahko upravičeno sprašujemo, kako bi zvenela plesna viža istega godca, če bi jo zaigral 40 let prej, ko je bil na vrhuncu svojih moči in ko je bila viža dejansko še v funkciji za ples. In prav na to nam lahko vsaj delno pomagajo odgovoriti posnetki na gramofonskih ploščah.

Za podkrepitev te trditve v naslednjem podpoglavju razgrinjamo študij primera posnetkov izbranega ljudskega plesa iz bližnje okolice rojstnega kraja Matta Hoyerja, s katerim želimo nazorneje pokazati primernost, povednost in kakovost gramofonskih plošč kot ustreznega vira za interpretacijo plesne dediščine – seveda ob predpostavki, da so znani tudi spremni podatki (t. i. metapodatki) posnetkov na gramofonskih ploščah. To namreč večkrat predstavlja težavo, saj gre za historične vire, pri katerih so mnogi pomembni podatki, ki se navezujejo na snemane izvajalce in okoliščine snemanja, navadno izgubljeni, uničeni ali pozabljeni.

### **Primerjava posnetkov gramofonskih plošč s terenskimi posnetki**

Ples zibenšrit je bil znan v pretežnem delu Evrope in tudi pri nas. Pravzaprav je bil eden od najbolj razširjenih ljudskih plesov na Slovenskem konec 19. stoletja in v prvi polovici 20. stoletja. Najpogostejše slovensko ime zanj, zibenšrit, je popačenka nemškega izraza *Siebenschritt*, iz česar sklepamo, da je ples prišel k nam z nemškogovorečega ozemlja. Le izjemoma se je ples poimenovalo drugače kot z različico nemške variante *Siebenšrit*. Med izjemami v poimenovanju je najpogostejše popolno poslovenjeno ime *sedem korak*; prav ta besedna zveza je tudi v naslovu posnetka zibenšrita Matta Hoyerja na labelah gramofonskih plošč.

Ples je bil dobro znan tudi v Ribnici in njeni okolici; po raziskavi v šestdesetih letih 20. stoletja so ga poznali v Prigorici, Ribnici, Gorenji vasi, Žigmaricah, Podklancu, Sušjah in pri Kračalih, vendar ga takrat niso več povsod plesali; ponekod so se plesa le še spominjali.

Melodija zibenšrita je povsem prilagojena plesu in praviloma obsega 12 taktov. Prvi motiv, sestavljen iz dveh taktov, se kot odgovor ponovi v višji legi in le redko v isti. Drugi motiv se pojavi v 5. taktu in se nato ponovi za ton višje ali, najpogosteje, v delno spremenjenem tonskem zaporedju. Tretji motiv v 7. in 8. taktu melodijo zaokroži. Nato se drugi in tretji motiv še enkrat ponovita (5.–8. takt). Za zibenšrit so značilne péte parafraze plesnih melodij, tudi v Ribnici in okolici jih je bilo znanih kar nekaj.

Zibenšrit je oblikovno preprost ples, za katerega je značilen plesni motiv iz sedmih korakov. Ples je zgrajen iz dveh delov. Prvi del je sestavljen iz sedmih korakov (plesni motiv a) in se ponovi. Drugi del je sestavljen iz treh bočnih korakov (plesni motiv b), ki se ponovijo v nasprotni smeri, in obrata v štirih korakih (plesni motiv c).

Glede na zvočno gradivo v arhivu GNI je najstarejši inštrumentalni terenski posnetek za ples zibenšrit nastal nedaleč od Ribniške doline, in sicer 27. septembra 1956 v Malem Logu v Loškem Potoku (GNI M 20.415). Takrat je zim-

## Zibenšrit

GNI M 26.190

Prigorica, 1963

The image shows a musical score for the piece 'Zibenšrit'. It consists of two systems of music. The first system has a tempo marking of quarter note = 108. The melody is written in the treble clef, and the accompaniment is in the bass clef. The key signature has one sharp (F#). The first system ends with a double bar line and a repeat sign. The second system starts with a measure number '6' and includes two endings, labeled '1.' and '2.'. Chord symbols (G, D, G, D, G, C, D, G, D, G) are placed below the bass line. There are also some 'V' markings above the melody line.

Slika 37: Melodija zibenšrita, ki jo je leta 1965 v Prigorici posnela Marija Šuštar (GNI M 26.190, transkripcija Valens Vodusek).

šrit na harmoniko zaigral Matija Anzeljc, ki se je rodil leta 1901. Zmaga Kumer je v svoji knjigi navedla sedem vasi v Ribniški dolini, kjer so v šestdesetih letih prejšnjega stoletja še poznali zibenšrit, in dodala: »Ponekod ga znajo še zaplesati, drugod jim je le ime ostalo v spominu« (Kumer 1968: 413). Tako zvočni arhiv GNI hrani tudi nekaj posnetkov melodij zibenšrita iz Ribniške doline, ki so nastali na magnetofonski trak v šestdesetih letih 20. stoletja.

Eden od njih je nastal 14. marca 1965 v Kračalih. Gre za melodijo zibenšrita (GNI M 27.078), ki jo je na harmoniko zaigral takrat 73-letni Janez Čampa, p. d. Botrni stric. Godec se je rodil leta 1892 in je v mlajših letih igral na svatbah v okolici (največ na Gori, nekajkrat pa tudi v Loškem Potoku). Med slovenskimi etnomuzikologi in etnokoreologi sta oba posnetka (GNI M 20.415, GNI M 27.078) dolgo veljala za prvi oziroma zelo star zvočni posnetek plesne viže zibenšrita s tega območja. To je veljalo vse do trenutka, ko smo (znova) slišali staro gramofonsko ploščo, na kateri je posnet Matt Hoyer. Tudi Matt Hoyer je namreč znal igrati zibenšrit, kar dokazuje tudi posnetek na gramofonski plošči (GNI DZGP). Posnetek, na katerem takrat 35-letni izseljenec Matt solo igra na harmoniko za omenjeni ples, je nastal decembra 1926 v New Yorku. Do sedaj prezrt »ameriški« posnetek zibenšrita, ki je nastal s tržnimi nameni, s tem dodaja nov drobec v mozaik zvočnosti slovenskih ljudskih plesnih viž ribniškega območja in dopolnjuje zvočno podobo, ki so jo s terenskim zvočnim snemanjem dokumentirali raziskovalci.

## Sieben šrit - za ples

Plošča Columbia  
W 107477, 25060-F

New York, 1926

The image shows a musical score for a piano piece. It consists of two systems of music. The first system has four measures, and the second system has five measures. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The tempo is marked as quarter note = 85. The score includes a treble clef and a bass clef. The bass line features a simple harmonic accompaniment with chords G, D, G, D, G. The treble line contains a melody with various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. There are dynamic markings like 'V' (forte) and 'n' (piano) throughout the piece. The second system includes first and second endings.

Slika 38: Melodija zibenšrita, ki jo je zaigral Matt Hoyer (transkripcija Luka Sraka in Urša Šivic).

Primerjava posnetka iz Kračalov s posnetkom Matta Hoyerja je povedna. Razdalja med krajema nastanka posnetkov je sicer velika, saj sta oddaljena več kot 6800 kilometrov, vendar ima zvočno gradivo tudi precej skupnega. Oba godca sta zaigrala melodijo za isti ljudski ples in obe melodiji sta posneti s harmoniko. Poleg tega sta oba godca z istega območja, saj sta njuna rojstna kraja oddaljena le dobrih 7 kilometrov (Sodražica, Kračali), rojena pa sta bila v enoletnem razmiku (1891, 1892). Pomembni razliki pa sta povod za nastanek posnetka in čas nastanka posnetka, saj je »ameriški« nastal 39 let pred »slovenskim«. Posnetek v Ameriki je nastal za gramofonsko družbo Columbia decembra 1926, torej v času, ko je bilo ljudsko plesno izročilo na Slovenskem še dokaj živo. To izražajo značaj in odločen način igranja, ustrezen tempo, ki ni prehiter, in ritmično-metrično ustrezna izvedba, saj gre posneta melodija »dobro v noge« in je nanjo lahko zaplesati. Po drugi strani pa na to kaže že sama uvrstitev posnetka tega plesa na gramofonsko ploščo, saj so v tistem času na plošče snemali predvsem tisto, kar so ljudje želeli poslušati; zato so ploščo tudi kupili (prim. Gronow in Englund 2007). Nasprotno je posnetek v Kračalih iz leta 1965 nastal kot dokumentarni posnetek skoraj že pozabljenega izročila, ki ga je zaigrala starejša oseba z že pojemajočimi psihofizičnimi močmi, pa tudi ples zibenšrit so takrat na tistem območju le še redko plesali.

Priljubljenost posnetka zibenšrita, ki ga je naredil Matt Hoyer, dokazujejo različni ponatisi. Izvirni posnetek iz leta 1926 je gramofonsko podjetje Columbia



Slika 39: Gramofonska plošča s posnetkom melodije zibenšrita, ki je izšla v Ameriki (GNI DZGP).



Slika 40: Hoyerjev posnetek zibenšrita so ponatisnili tudi v Evropi (GNI DZGP).

prvič izdalo v ZDA. Na labeli te plošče (glej Sliko 39) je kot izvajalec naveden »Math. Arko Hoyer«, ki je vižo solistično zaigral na harmoniko. Na to opozarja že napis na plošči, kjer je tudi poudarjeno, da gre za glasbo »za ples«. Naslov viže je zapisan kot nenavadna izpeljanka iz nemškega jezika *Sieben Šrit*.

Plošča s to vižo je bila pozneje ponatisnjena v Angliji in s tem namenjena predvsem slovenskemu tržišču. Iz nekaterih ohranjenih katalogov plošč je razvi-

Slika 41: Posnetek zibenšrita, ki je bil prvotno objavljen na starem formatu gramofonskih plošč, je pozneje izšel tudi na vinilni plošči (hrani Charles F. Debevec).



dno, da so slovenski trgovci to ploščo v svojih prodajalnah ponujali domačim kupcem. Morda je tudi zato naslov viže na labeli poslovenjen v *Sedem korak*, v oklepaju pa je nato dodan še izvirni naslov iz natisa v ZDA (glej Sliko 40).

Priljubljenost Hoyerjevega zibenšrita dokazuje še ponatis (glej Sliko 41), ki sodi že v poznejše obdobje gramofonske industrije, ko so se na tržišču že uveljavile plošče novega formata in z drugačnim številom obratov na minuto (33,33 in 45 obratov na minuto). Zibenšrit je izšel na dvostranski plošči s skupnim naslovom *Slovenian Old Time Dances* (Slovenski stari plesi), na kateri so bile poleg zibenšrita natisnjene še melodije treh drugih plesov: mazurke, šotiša in šušarske polke. Na labeli je posebej omenjeno, da je gradivo ponatis izvirnih posnetkov, torej v preteklosti posnetega gradiva. Po nekaterih podatkih naj bi bila ta plošča izdana izključno za poučevanje slovenskega ljudskega plesa v ZDA in naj ne bi bila v redni prodaji. To potrjuje tudi labela, na kateri gramofonsko podjetje oziroma glasbena založba, ki bi ploščo tržila, nista navedena, kar je v gramofonski industriji vsekakor izjema.

Vendar Hoyer trio ni pomagal le soustvarjati slovenskega glasbenega prostora v Ameriki, temveč je s svojo glasbeno prakso in delovanjem hkrati ustvarjal transnacionalne povezave in morda celo povratno sovplival na izvirno okolje. Glasba Hoyer tria je bila v desetletjih pred drugo svetovno vojno prisotna tudi na Slovenskem, saj v različnih katalogih gramofonskih plošč zasledimo, da so se njihove plošče prodajale tudi na slovenskem tržišču. Mogoče jih je bilo kupiti v nekaterih prodajalnah v Ljubljani, verjetno pa tudi v drugih več-

jih slovenskih mestih. Tako v vseh treh dosegljivih katalogih trgovca Antona Rasbergerja, ki je imel trgovino na Miklošičevi cesti v Ljubljani, najdemo tudi plošče Hoyer tria (Seznam ... 1930; Dodatek ... 1930a, 1930b). Poleg tega je ta ljubljanski trgovec na željo kupcev plošče pošiljal tudi po pošti. Njihove plošče prav tako najdemo v *Glavnem katalogu Columbia 1932*, ki ga je v tehnični trgovini na Miklošičevi ulici v Ljubljani imel Josip Banjai.

Da bi presodili, v kolikšnem obsegu je ta glasba dosegla tudi »tipične« nosilce slovenske ljudske plesne dediščine, imamo premalo podatkov. Vsekakor so tudi na slovenskem podeželju posamezniki imeli gramofon in poslušali glasbo s plošč. Mogoče je domnevati, da so tudi ameriške gramofonske plošče lahko na Slovenskem vsaj delno vplivale na izvajalsko godčevsko prakso tistega časa, torej na glasbo, ki velja za ljudsko, ali (morda celo ustreznejše) na popularno glasbo podeželja v prvi polovici 20. stoletja.

Gramofonske plošče Hoyer tria je bilo mogoče na Slovenskem poslušati tudi po radijskih valovih, čeprav je bil radio pred drugo svetovno vojno precejšna redkost. Iz pregleda sporedov Radia Ljubljana v dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja ugotovimo, da so gramofonske plošče Hoyer tria redno predvajali, navadno vsaj enkrat tedensko. Poleg tega so nekatere plošče z njihovimi posnetki prišle celo nazaj v Ribnico, saj je kustosinja v ribniškem muzeju še letos (2015) pri enem od sogovornikov poleg starih knjig videla tudi nekaj plošč Hoyer tria.

Raziskovanje prenosa instrumentalne ljudske glasbe razkriva, da so lahko viri, od/iz katerih so se ljudski godci učili svojega repertoarja, različni. Tako lahko npr. v terenskem zvezku (GNI TZ 16: 137) preberemo, da se je godec Janez Perušek (r. 1907) iz Podklanca pri Ribnici melodij, ki jih je igral na harmoniko, naučil predvsem od drugih »starih muzikantov«, nekaj pa tudi z gramofonskih plošč. Ob tem je naveden še podatek, da je pri 17 letih (tj. leta 1924) začel igrati na porokah in drugih plesnih zabavah. Tega leta pa je njegov sonarodnjak Matt Hoyer v Ameriki svojo glasbo zagotovo že izdal na gramofonskih ploščah, ki so bile kmalu naprodaj tudi na Slovenskem.

Gramofonske plošče kot zvočni nosilci niso bile edine posrednice sovplivanj glasbene prakse obravnavanega območja in izseljencev v Ameriki. To vlogo so imeli tudi glasbila in godci, ki so potovali v Ameriko in nazaj domov. Eden takšnih je bil Venc (Vinko) Zajc, p. d. Kovačev iz Žigmaric (r. 1885), ki je bil v mlajših letih v Ameriki (1913–1920) in je »tudi tam v prostem času igral na svatbah in prireditvah slovenskih izseljencev. Ko je zdomal, je s svojih potov prinesel razen zaslužka tudi nove viže« (Kumer 1968: 432). Znan pa je tudi primer, da je v Ameriko in nazaj domov potovalo le glasbilo. Tako je bila harmonika, na katero je igral France Kromar, p. d. Šamutkov iz Dolenje vasi (r. 1932),

sprva last njegovega deda, ki je harmoniko »nekoč prodal in je šla z novim lastnikom v Ameriko, potem pa so jo spet kupili nazaj, ker so čutili, da spada k hiši« (Kumer 1968: 77). Ne nazadnje, danes je v Sloveniji kar nekaj harmonik, ki jih je izdelal Anton Mervar v Clevelandu – izdelovalec, ki je harmonike izdelal tudi Mattu Hoyerju.

Glasbena dediščina, ki je zvočno ujeta na starih gramofonskih ploščah, nam je lahko v veliko pomoč pri interpretaciji ljudske plesne dediščine (prim. Kunelj R. 2014), v primeru gramofonskih plošč Hoyer tria predvsem zaradi posnetkov glasbe, ki so nastali v dvajsetih letih 20. stoletja. Njihova glasba, ki temelji na izročilu, predstavlja doslej najstarejše posnetke ljudskoplesnih viž Ribniške doline.

Preučevanje gramofonskih plošč Hoyer tria v etnokoreološki perspektivi opozarja tudi na to, da je bil repertoar določenega godca obsežnejši, kakor je nakazovalo terensko raziskovanje po drugi svetovni vojni, ter da se ljudskoplesne melodije ne prenašajo in posredujejo le med godci, temveč tudi z njihovimi posnetki na gramofonskih ploščah.

V primeru ljudskoplesne dediščine Ribniške doline smo z upoštevanjem starih gramofonskih plošč kot etnokoreološkega vira dobili nove izvedbe ljudskoplesnih melodij, ki so bistveno starejše od do zdaj znanih najstarejših posnetkov, nastale pa so v ZDA. Tako je pred etnokoreologi (in tudi etnomuzikologi) nova naloga: da se v svojih raziskovalnih prizadevanjih ne ukvarjamo le s terenskimi posnetki ljudske glasbe, marveč tudi z doslej prezrtim zvočnim gradivom starih gramofonskih plošč. S preučevanjem slednjih se nam odstira zvočnost ljudskih plesov, ki je doslej nismo poznali.

## Znanilci polka glasbe

Matt Hoyer s svojim triom sodi med prve izvajalce glasbe v novem slogu, ki je bila izhodišče za poznejšo polka glasbo. Z njo so dosegli izjemen uspeh. Matta imajo tako mnogi za prvega pomembnega vodjo clevelandske polka skupine (prim. Dolgan 2006: 16).

Med priseljenci v ZDA se je namreč oblikovala nova glasbena zvrst, ki je izhajala iz domačega izročila in se prepletla s popularnimi glasbenimi tokovi v novi domovini, t. i. polka glasba (angl. *polka music*). Vendar izraz ne zajema le glasbe polk, ampak tudi valčkov, sotišev, mazurk in drugih melodij plesov, ki temeljijo na ljudskem izročilu. Polka glasba je pravzaprav popularna in posodobljena različica različnih ljudskih melodij in plesov evropskih priseljencev, ki so jih ti prinesli iz stare domovine. Ne gre le za eno vrsto plesne glasbe,



ampak za preplet različnih melodij, ki so bile nekdanj značilne za evropske ruralne predele. Poleg tega vključuje različne plesne oblike, značilne za različne etnične skupine. Polka glasba zato pravzaprav predstavlja komercializirano različico glasbe, ki so jo v ZDA prinesli evropski priseljenci in jo prepletli s sodobnimi glasbenimi zvrstmi (prim. Greene 1992: 2). V času okrog prve svetovne vojne so zanjo uporabljali tudi izraz »starodobna glasba« (angl. *old time music*), občasno pa tudi »mednarodna glasba« (angl. *international music*).

Čeprav so polka glasbo izvajali glasbeniki različnih narodnosti, so k oblikovanju in širjenju te glasbene zvrsti veliko pripomogli prav slovenski izvajalci. Glavno središče Slovencev v ZDA je bil Cleveland, mesto z zelo aktivnim glasbenim življenjem priseljenih etničnih skupin. Slovenci so v Cleveland prišli okrog leta 1885, predvsem iz ekonomskih razlogov, in našli delo v hitro razvijajoči se lokalni industriji. Do leta 1910 je bilo v Clevelandu že okrog 15.000 Slovencev, kar je bila tretja največja naselitev Slovencev nasploh (Greene 1992: 81). Ob prihodu v Cleveland so našli glasbo nemških in čeških godb, s sabo pa so prinesli svojo tradicionalno glasbo.

Cleveland je kmalu postal središče polka glasbe, kjer se je razvil poseben »*Cleveland Style*«, imenovan tudi »*Slovenian Style*«. Glasba je namreč prevladovala v družabnem življenju slovenskih priseljencev v Clevelandu, harmonikarji pa so bili ljubljenci slovenske skupnosti. Člani mnogih družin so znali dobro igrati na harmoniko. Ob družabnih dogodkih so bili v središču pozornosti in so igrali stare ljudske pesmi in viže, na katere so ljudje znali plesati.

Ena največjih prednosti polka glasbe je bila ravno njena »plesnost« (Greene 1992: 13). Plesi v dvoranah, ki so v dvajsetih letih 20. stoletja postali zelo priljubljeni, so bili primerni za glasbo različnih priseljenih etničnih skupin; še posebej zato, ker je bila evropska ljudska instrumentalna glasba praviloma povezana s plesom. Pojav polka glasbe je povzročil oživljanje plesov iz ljudske tradicije in hkrati pojav plesne skupnosti, sestavljene tako iz članov različnih etničnih skupin kakor tudi tistih z ameriškimi koreninami. Ti so se naučili plesnih korakov, ki so bili prej izključno v domeni priseljenih etničnih skupnosti. Med Slovenci v Clevelandu so bili najbolj nepozabni plesi v Slovenskem narodnem domu, ki so ga leta 1924 odprli na St. Clair Ave. V veliki in lepi dvorani je lahko plesalo kar 500 plesalcev hkrati, bili so večinoma mladi, stari od 17 do 25 let, svojega soplesalca pa so našli kar v dvorani. Polka glasba je imela ravno pravi tempo in energijo, da jih je spodbudila k hitrim obratom in drugim plesnim figuram (prim. Dolgan 2006: 12–19).

Med najpomembnejše pobudnike slovenske glasbe v Clevelandu je sodil Anton Mervar, ki je v Cleveland prišel leta 1913, star 27 let. Najprej je delal kot delavec v tovarni in s tem preživeljal ženo in otroka. Iz Slovenije je prinesel znanje

izdelovanja harmonik, ki jih je v svojem prostem času izdeloval in popravljaj tudi v Ameriki. Leta 1921 je na St. Claire Ave odprl svojo glasbeno prodajalno, kjer je prodajal različna glasbila, še posebej pa harmonike, ki jih je sam izdeloval in popravljaj. Med Slovenci so bile harmonike takrat zelo priljubljene in dosegljive po relativno ugodni ceni (Gostilna 1986; Greene 1992: 82–83).

Mervar je zaradi kakovosti svojih harmonik kmalu postal širše znan in tudi najbolj cenjen izdelovalec harmonik v ZDA. Čeprav sam nanje ni znal igrati, so njegove harmonike najlepše zvenele (Dolgan 2006: 11). Njegova trgovina v Clevelandu je postala pomembno glasbeno stičišče, kamor je zahajalo veliko glasbenikov. Med njimi so bili zagotovo tudi glasbeni pedagog in pevovodja John Ivanusch, pianist John Zorman, vodja glasbene skupine Victor Lisjak, pa tudi najbolj znan in priljubljen harmonikar tistega časa Matt Hoyer.

V dvajsetih letih 20. stoletja so gramofonska podjetja že začela izdajati plošče s skladbami, ki so navdihnile polka glasbo. To je vplivalo tudi na ameriško glasbeno industrijo, saj so si gramofonska podjetja vedno želela najti glasbene uspešnice za čim širše množice poslušalcev. Nekatera so se dobro zavedala internacionalizacije glasbe za plesne dogodke in plesne navdušence ter vide-la polka glasbo kot še posebej primerno za popularizacijo (Greene 1992: 13). Mervar, ki je v svoji trgovini prodajal tudi gramofonske plošče, se je dobro zavedal, da Slovenci razen redkih izjem še niso snemali za vodilna gramofonska podjetja. Zato je stopil v stik z različnimi gramofonskimi podjetji ter pomagal tudi Mattu Hoyerju in Hoyer triu, da sta začela snemati gramofonske plošče. S tem je odločilno pripomogel k razširjanju in priljubljenosti glasbe Hoyer tria.

Drugi posameznik, ki je odločilno prispeval k razvoju polka glasbe v Clevelandu, je bil glasbeno izobražen slovenski zobozdravnik William Lausche. Z močnim prepletanjem slovenske ljudske glasbene tradicije in ameriške popularne glasbe tistega časa je ustvaril zvok, ki je postal osnova za to, kar danes imenujemo *Cleveland-Style polka* (Dolgan 2006: 16).

William Lausche je bil ljubiteljski glasbenik, ki je dobro poznal tako tradicionalno slovensko glasbo kakor tudi sodobni ameriški jazz. Njegova starša Louis in Maria Lausche sta kot najstnika okrog leta 1890 prišla v Cleveland in nista bila posebej glasbeno nadarjena. Čeprav je oče Louis umrl že leta 1908, ko je imel William šele 10 let, mu je bil dober zgled za življenje, v katerem se prepletata dve kulturi, domača slovenska in sodobna ameriška. Številnim priseljenim Slovencem je namreč na pravnem, socialnem in religioznem področju pomagal prilagajati se življenju v novi domovini. Pozneje je družina ustvarila dom, kjer so številni priseljenci našli pomoč (Greene 1992: 172–175).

Mama Maria je svoje otroke spodbujala h glasbi, zato je bilo med njimi veliko glasbeno izobraženih. William se je pri desetih letih začel učiti igranja kla-



Slika 42: Naslovnica knjige, v kateri je predstavljeno življenje in glasbeno ustvarjanje Frankieja Yankovica (Dolgan 2006).

virja in je do leta 1920 zaključil glasbeno izobraževanje. Kljub nadarjenosti se ni odločil postati poklicni glasbenik, ampak je leta 1922 zaključil študij zobozdravstva. Glasba pa je ostala njegova velika ljubezen in kot pianist je nastopal v različnih nočnih klubih v Clevelandu in okolici. Bil je prav obseden z glasbo, tako s slovensko ljudsko kakor tudi s sodobnimi zvrstmi, in je ves čas mrmral melodije, tudi ko je pacientom popravljaj zobe (Dolgan 2006: 16).

Še bolj pomembno pa je bilo njegovo skladateljsko delo, saj je v njem povezal slovensko tradicionalno glasbo in elemente sodobnega ameriškega jazza. Tako je od sredine dvajsetih let 20. stoletja do začetka druge svetovne vojne ustvaril veliko priredb in skladb, ki so prepletale tradicijo in sodobne glasbene zvrsti.

Njegova glasba se je najbolj širila z gramofonskimi ploščami in po radiu. Prvi gramofonski posnetki so nastali podobno kot tisti skupine Hoyer trio: leta

1924 v Clevelandu za podjetje Victor. William je skupaj s sestro Josephine in njeno prijateljico Mary Udovich posnel štiri pesmi, pri katerih je pevki spremljal na klavir. Pozneje so za podjetje Columbia v New Yorku še večkrat snemali v podobni zasedbi in posneli številne plošče. Posnetki so med poslušalci postali zelo priljubljeni in so močno vplivali tudi na druge izvajalce polka glasbe. William je snemal in skladal do konca svojega življenja; zadnjo skladbo je napisal leta 1967, ko je tudi umrl.

Z vidika razvoja polka glasbe pa so glasba in gramofonske plošče Hoyer tria in zasedbe Lausche in Udovich pomembne predvsem zaradi priljubljenosti njihovega glasbenega stila med mlajšimi izvajalci, še posebej med tistimi harmonikarji in skupinami, ki so v Clevelandu delovali okrog druge svetovne vojne. Harmonikarji Johnny Pecon, Eddie Habat, Lou Trebar, Johnny Vadnal in Frankie Yankovic so se v priljubljene glasbenike razvili ob poslušanju glasbe Hoyer tria in Williama Lauscheja ter, navdihnjeni z navdušenjem množice plesalcev, svojo glasbo nadgradili in jo prilagodili širšemu občinstvu. Svoj vrh popularnosti je polka glasba dosegla s Frankiejem Yankovicem, ki je v procesu amerikanizacije slovenske glasbe razvil slog, ki ni bil privlačen le za druge etnične skupine, ampak za ljubitelje popularne glasbe nasploh. Izdal je dve plošči z milijonsko naklado, imenovali so ga »ameriški kralj polke«, leta 1986 pa je za svoje dosežke dobil tudi nagrado Grammy, ki so jo tistega leta prvič podelili za tovrstno glasbo.

Nastopi Hoyer tria in njihovi gramofonski posnetki niso bili le zelo priljubljeni, ampak so vplivali praktično na vse prihodnje generacije slovenskih izvajalcev polka glasbe v ZDA. Po drugi svetovni vojni je kar nekaj skladb, ki jih je pred tem posnel Hoyer trio, priredilo, preimenovalo in znova posnelo nekaj drugih izvajalcev polka glasbe v Ameriki. Debevec (2014: 108) navaja naslednje primere: *Coklarsko koračnico* je kot *Zip polko* posnel Johnny Pecon, *Pečlarsko polko* je Frankie Yankovic poimenoval *Strabane polka*, *Ribenško polko* je Eddie Habat spremenil v *Strawberry Hill Polka*, *Šebelsko koračnico* pa je posnel Johnny Vandal ter jo poimenoval *Swing Shift Polka*. Vendar pa so navedeni izvajalci drugi del skladbe navadno zamenjali s svojim avtorskim delom ali pa so ga nadomestili z delom kakšne druge skladbe.

V šestdesetih letih 20. stoletja sta priznana polka glasbenika slovenskega rodu Frankie Zeitz in Joe Mlakar posnela številne skladbe, ki sta jih zaigrala v poklon Mattu Hoyerju in njegovemu triu. Posnetki so izšli tudi na treh LP gramofonskih albumih, kjer je posebej poudarjeno, da je glasba na njih zaigrana v »Hoyer Trio Style«, eden od albumov pa celo nosi takšen naslov. Frankiejju Zeitzu je bila glasba Hoyer tria še posebej blizu, saj je bil leta 1918 rojen v soseski Newburgh v Clevelandu, kjer je s svojo družino živel tudi Matt Hoyer. Matt je bil njegov glasbeni idol in ga je že kot otroka navdušil za igranje har-



Slika 43:  
Naslovnica ene  
od LP plošč  
s posnetki, ki  
sta jih Zeitz in  
Mlakar pripravila  
v poklon Hoyer  
triu (hrani Tony  
Petkovsek).

monike. Pozneje je ob različnih priložnostih z njim tudi velikokrat igral. Leta 1959 se je Frankie preselil v Kalifornijo in tam nadaljeval uspešno glasbeno kariero polka glasbenika. Tudi Joe Mlakar se je nad glasbo Hoyer tria navdušil že v mladosti. Rojen je bil leta 1923 v Minnesoti, kjer ga je oče naučil igrati diatonično harmoniko, viž Hoyer tria pa se je naučil z njihovih gramofonskih plošč. Pozneje se je preselil v Kalifornijo in tam postal ambasador slovenske polka glasbe. Frankie Zeitz, ki je pretežno igral kromatično harmoniko, in Joe Mlakar z diatonično harmoniko sta skupaj posnela pet LP albumov, od katerih so trije posvečeni prav načinu igranja, kakršnega je imel Hoyer trio (prim. Lifetime Achievement ... 2015b; Trustees Honor ... 2015).

Matt Hoyer in njegov trio so pri igranju ostali razmeroma zvesti ljudski glasbi iz domovine in niso dodajali posebnih atraktivnih okraskov k izvajani glasbi, kar je pozneje postalo značilno za polka glasbo. Matt je bil dober glasbenik z odličnim ritmom in občutkom za plesalce, igral pa je umirjeno in še sede, kakor je bila nekdanj navada ljudskih godcev. V dvajsetih letih 20. stoletja ni bil le najbolj znan harmonikar v Clevelandu, ampak je bil priljubljen tudi zaradi nalezljivega smisla za humor in tople osebnosti. Harmoniki je v triu pridružil bendžo in kitaro, slovenski tradicionalni glasbi pa prve primesi jazza in dru-



Slika 44: Stavba, v kateri je The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame and Museum (foto Rebeka Kunej, 2015).

gih zvrsti popularne glasbe v ZDA, kar je bila za poslušalce očitno zmagovita kombinacija.

Za izjemen prispevek k slovenski polka glasbi je Matt Hoyer prejel nagrado za življenjsko delo, ki jo podeljuje The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame and Museum v Clevelandu. Mnogi ga imajo za začetnika slovenske polka glasbe v ZDA in ga pogosto imenujejo kar »pionir« ali »stari oče Cleveland-Style Polka Music«.

Veliko glasbe Matta Hoyerja je dokumentirane in ohranjene na gramofonskih ploščah, ki ponujajo zanimiv vpogled v njegovo delo in zgodovino slovenske glasbe v ZDA. Študij posnetega gradiva nam tako razkriva začetke popularizacije in komercializacije slovenske ljudske glasbe, ki se je ob podpori novih tehničnih možnosti in s pojavom gramofonske industrije nesluteno razmahnila. Posnetki z obeh strani starih gramofonskih plošč Matije Arka in Hoyer tria, v katerih se prepleta glasba z obeh strani Atlantika, iz stare in nove domovine, nam tako razkrivajo mnogo več, kot se zdi na prvi pogled.



## Summary

---

### **Music from Both Sides:**

#### **Gramophone Records Made by Matija Arko and Hoyer Trio**

Matija Arko, mainly known in the USA as Matt Hoyer, was born in Slovenia. He immigrated to the States as a teenager, bringing alongside his love for music and the accordion. Music became an important part of his life and his Hoyer instrumental trio became extremely popular amongst Slovenians as well as immigrants of other nationalities. By mixing elements of Slovenian traditional music and various popular American genres of the time, he laid the foundations of the polka music, whose appeal crossed ethnic boundaries and later on achieved general popularity. Most of Matija Arko's tunes have been recorded on gramophone records, which give insight into his musical activities and the history of Slovenian music in the USA. Very little is known about Matija Arko and his musical endeavors in his homeland and this publication aims to shed light on his activities and music.

Matija Arko was born on 22 February 1891 in the village of Sodražica. The parents of his mother, Helena Arko, originally came from the nearby village of Ravni Dol, and their house was colloquially referred to as "Pri Hojerju (Hoyer's)". Helena only married Matija's father, Franc Simončič from Sodražica, after the birth of their son, which is why Matija kept her maiden name. Matija's mother died when he was six years old (in 1897). Two years after her death, his father immigrated to the USA, where he started a new life. A few years later, in 1904, Franc was joined in Cleveland by Matija, who remained in his adopted motherland until his death in 1960.

Various travel agents were advertising tickets to America in Slovenian newspapers at the turn of the 20<sup>th</sup> century. An advert, which was published in the *Slovenec* newspaper on 7 May 1904, promoted the transatlantic line that was also used by Matija Arko to travel across the pond. A newspaper of Slovenian workers in the USA, *Glas naroda – list slovenskih delavcev v Ameriki*, reported, on 31 May 1904, that the La Touraine arrived to New York, after cross-



ing the Atlantic from Le Havre. This was the steamer that brought the then 13-year-old Matija Arko to the New World.

After arriving in Cleveland, Matija often played the accordion in a restaurant owned by his relatives. One of the Slovenian guests there is said to have recognized the young boy's talent and helped him learn new tunes. Matija had learnt how to play the accordion and, probably, the basics of their manufacture even before that, when he was still back home. He quickly turned into a good performer, both on the diatonic and the 120-bass chromatic accordions, also developing a unique playing style. He was one of the first recognizable Slovenian diatonic accordion players in the USA.

Matija and his stepbrothers, Frank and Eddy Simoncic, formed the Hoyer Trio, named by Matija after the local name of his mother's house, which he also used as his artistic name – Matt Hoyer. Matt played the accordion, Frank the banjo and Eddy mainly the guitar, while occasionally picking up the chromatic accordion as well. The group quite soon became recognized and popular. They performed at weddings and other events organized by Slovenians as well as members of other Slavic nations. The trio's musical powerhouse was Matt, who adapted traditional tunes and occasionally composed his own. Their playing style and popularity directly or indirectly influenced almost all of the musicians performing Slovenian polka music in the USA.

After Frank and Eddy Simoncic left Cleveland and could no longer perform with the Hoyer Trio, Matt's son Teddy and Frank Culic joined Matt in the band on the accordion and banjo respectively. They continued playing together until the start of Matt's illness in 1959, whereupon Teddy continued with the family's music tradition by himself.

Matt Hoyer – with his trio, solo, in duets or in collaboration with other musicians – recorded a large number of 78 rpm records. The recordings were made between 1924 and 1929 for all three then leading USA record labels: Victor Talking Machine Co., Columbia Graphophone Co. and Okeh Records. The sessions were recorded in Cleveland, New York and Chicago. The number of records is quite impressive, taking into account the relatively short recording period. Matt performing solo or with his trio often cooperated with Adrija Singers, producing a respectable number of records.

The sale of records featuring music performed by the immigrants presented an important market opportunity for American record companies. Because so many immigrants, mainly from the old world, found their new home in the USA, the music industry started seeing them as potential buyers and began recording the so-called ethnic music or music for foreign-speaking buyers. A large number of such records contain popular and folk songs and character-

istic instruments, which helped the immigrants to keep their memories of the motherland.

Slovenian immigrants to the USA were avid consumers of gramophone records, particularly of folk and other popular music. A large share of such material was recorded by the Hoyer Trio. Similarly to settlers from other nations, the Slovenian newcomers presented a good market opportunity, as proven by catalogues of records in Slovenian published by major gramophone companies. A glance at catalogues of records made in the USA prior to the start of World War II shows that almost 600 gramophone records of Slovenian music had been published by then. These mainly include various arrangements of folk songs, as well as a fair share of folk tunes performed on the accordion or by smaller bands. Recordings by the Hoyer Trio are quite prominent among these gramophone records.

Record companies often used distinct series of catalogue numbers for records that were intended for the immigrants in order to increase their market visibility. Such series were at first represented by large blocks of catalogue numbers, reserved for foreign-language records. However, after 1920, with the growing number of such records, large companies started to mark individual series with prefixes and suffixes.

For example, Victor, a leading USA gramophone record company at the time, published music catalogues with Slovenian performers in Slovenian and used its own specific catalogue markings. At first, the Victor company did not use specific catalogue numbers, but rather simply employed matrix numbers. Around 1912, individual blocks of catalogue numbers in chronological succession began appearing for general ethnic records. Victor was taken over by the Radio Corporation of America (RCA) in 1928, which, however, retained its Victor label. RCA reorganized the catalogue numbers system and introduced the prefix "V" in the following year. Every ethnic community was given a block of numbers, which differed also in terms of the size of the records. The Slovenians were given the block of catalogue numbers starting with V-23000 for the 10-inch records and with V-73000 for the 12-inch ones. RCA retired the Victor label in 1942, replaced it with RCA and overhauled the entire catalogue system. The majority of records, intended for immigrants, were mostly reissued copies of records from the former "V" series with new catalogue numbers. Slovenes, Serbs and Croats were given the block starting with 25-3001, with Slovenian records utilizing the numbers between 25-3046 and 25-3056.

The first 78 rpm record by Matt Hoyer and his trio was made on 30 November 1924 in Cleveland. The Victor company recorded several famous Slovenian

musicians at the end of 1924, including four tunes by the “Hoyer Instrumental Trio”. Two of them were not published, but two polkas, namely “Na poskok” and “Taniska”, were published on a two-sided record in the spring of 1925.

It appears that the record became quite popular as more than 2,200 copies were sold, a respectable number for the time. The sales success created an opportunity for additional studio sessions, which the Hoyer Trio gladly took and recorded an extensive discography in the few following years.

Matt Hoyer and his trio stopped recording in 1929, mainly because they did not want to join the musicians’ union, which became very active in the 1920s. Becoming a guild member was mandatory in order to make records, but that was something Matt Hoyer did not want. Additionally, the autumn 1929 stock exchange crash resulted in the Great Depression, followed by an acute drop in consumption and production, which took its toll on recording, manufacture and purchases of gramophone records. Making records simply became too expensive for the Hoyer Trio in relation to the number sold.

Record companies early on become aware that in order to increase the sales of gramophones and records they needed ethnic music that would sound familiar to the buyers and allow them to identify with it. They also realized that expanding the market required records in various languages and from various musical cultures. The most comprehensive and systematic ethnic music marketing campaigns were undertaken by American record companies, with a view to addressing the wants of numerous immigrants, which were seen as excellent potential buyers. The record industry naturally wanted to sell records, but also the playback machines – gramophones. These were a lot easier to sell if buyers could also listen to their familiar, favorite and popular tunes. This is why it is not surprising that a lot of Slovenian music was recorded in the USA, performed by the immigrants as well as touring artists from the motherland. The Hoyer Trio records are featured in almost all catalogues intended for Slovenian buyers in the USA. Adverts which offered gramophone records with Slovenian recordings and included the Hoyer Trio tunes can also be found in numerous newspapers.

The recordings of Matt Hoyer and his trio seemed to have enjoyed significant popularity, as attested by numerous reissues. Reissues are readily recognizable through various labels as well as the changes in the company name, recording and catalogue numbers. All reissues however retain the same matrix number, although it may not be always visible, which uniquely identifies a recording and remains unchanged for different reissues.

Record companies believed that the Hoyer Trio’s music would interest immigrants of other nationalities as well. Some Hoyer Trio records were therefore

published with translated or changed titles in order to make them more appealing to buyers of other ethnicities (e.g. Czechs, Poles, Croats, Lithuanians, Scandinavians, Italians, Mexicans) and expand the purchasing base. These records had the same matrix number but differing catalogue numbers from Slovenian ones, as they were meant for different audiences.

A number of Hoyer Trio records were also reissued in Europe, as can be seen by the main Columbia catalogue from 1932, printed in Zagreb by the Columbia Graphophone Jugoslavensko d. d. The seal on the catalogue reveals that it used to be in the possession of the Tehnik store, owned by Josip Banjai at 20 Miklošičeva Street in Ljubljana. The records in the catalogue, including those made by the Hoyer Trio, were thus readily available in Ljubljana. The records were reissued in England. A comparison of the two lists of records reveals that Columbia's main catalogue, printed in 1932 in Zagreb, contains reissued records of almost all of the recordings made for Columbia USA by the Hoyer Trio.

The music by Matt Hoyer and his trio retains its interest for the contemporary listener as it can be found on YouTube, as well as on a CD published in 2010 by JSP Records.

Old gramophone records have an enormous cultural and documentary value, because many represent the oldest sound recordings of Slovenian music. The recorded dance tunes are invaluable ethnomusicological and ethnochoreological materials as they are the oldest sound recordings of our instrumental folk music. The oldest field recordings of instrumental folk music in Slovenia were not made until after 1955, when the Institute of Ethnomusicology in Ljubljana received its first tape recorder and embarked on systematic field recordings.

The Hoyer Trio records contain a lot of Slovenian folk dance tunes. Even though polkas and waltzes are in the majority, a considerable amount of recorded melodies (16%) belongs to characteristic traditional folk dances. The predominance of polkas and waltzes does not come as a surprise, since those were the melodies that were close to Slovenians as well as a much wider audience with roots in Europe.

The musical heritage, captured on old gramophone records, can be a great aid in interpreting the folk dance heritage. When it comes to the Hoyer Trio records, made in the 1920s, this is because these records contain music born out of a folk heritage and enriched with the popular genres in the USA of the day. Moreover, they represent the oldest recordings of tunes from the Ribnica Valley. They uncover the character and manner of playing these tunes, as they are performed by musicians at their peak, whose interpretation matches that

of a musician who is trying to warm up the dance atmosphere. An example is the seven steps dance (Sln. *Zibenšrit*).

The seven steps dance was one of the most popular Slovenian traditional dances in the period between the late 19<sup>th</sup> and the early 20<sup>th</sup> centuries. Today it is only performed by folk dance groups and mentioned in the curriculum, but it is no longer danced at parties in the country.

The seven steps dance is known across most of Europe. Its Slovenian name is a phonetic version of the German word *Siebenschritt*, which is why it can be surmised that it came to Slovenia from German-speaking lands. It was very popular in Ribnica and its surroundings, and was danced in the villages of Prigorica, Ribnica, Gorenja vas, Žigmarice, Podklanec, Sušje, Kračali and elsewhere.

A recording of the seven steps dance tune was produced by Matt Hoyer in December 1926 in New York for Columbia Records. He played the tune solo on a diatonic accordion, as pointed out on the label, which further states that this is a tune “for a dance”, albeit spelled in a mixture of German and Slavic orthography as “Sieben Šrit”. A record with the tune was later reissued in England and thus intended mainly for the Slovenian market. Some preserved record catalogues prove that Slovenian merchants also sold this record in their stores across the country. Maybe this is the reason why the name of the tune has been Slovenized into “Sedem Korak” with the original USA title added in brackets.

The popularity of this record is attested by another reissue, which belongs to a later era of the gramophone industry and uses a new record format and a different number of revolutions per minute (33 rpm and 45 rpm). The seven steps dance was reissued on a dual-sided vinyl with the joint title “Slovenian Old Time Dances”, which included melodies of three other folk dances: the *mazurka*, *šotiš* (scottische) and *šuštarska polka* (the shoemaker polka). The label explicitly states that it is a reissue of original recordings, i.e. those made in the past. According to some information, this record was produced exclusively to teach Slovenian folk dances in the USA and was not sold over the counter. This is confirmed by the label, which does not include the company selling the record, a rare omission in the gramophone industry.

Slovenian performers greatly contributed to the creation and popularization of the new polka musical genre and the Hoyer Trio is seen by many as the pioneer of Slovenian polka music in the USA. Polka music originated in folk traditions and later became intertwined with popular musical currents in the States. The genre does not include polkas only, but also waltzes, schottisches, mazurkas and other traditional folk dances. Even though polka music was

played by musicians of different nationalities, it was the Slovenians who greatly contributed towards the shaping and popularization of this genre.

Cleveland soon became the center of polka music and developed its own Cleveland Style, also called the Slovenian Style. Slovenian polka music reached its peak of popularity with Frankie Yankovic, whose Americanization of Slovenian music created tunes that were not only popular with other ethnic groups, but also pop music lovers in general. He recorded a couple of million-seller records, was nicknamed “America’s Polka King” and received a Grammy in 1986, the first ever to be awarded for this music genre.

Matt Hoyer and the Hoyer Trio were among the originators of the new style and were very successful performers. The accordion was joined by the banjo and the guitar, the traditional Slovenian folk music was imbued with jazz and other popular genres, evidently resulting in a winning combination. The band’s performances and records were not only immensely popular, but also influenced the future generations of Slovenian polka musicians in the USA. For his immense contribution to the development of Slovenian polka music, Matt Hoyer received a lifetime achievement award by The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame and Museum in Cleveland. Matt is considered by many to be the originator of Slovenian polka music in the USA and is often called the pioneer or grand-daddy of Cleveland-Style Polka Music.



## Viri in literatura

---

- Amerikanski Slovenec*. 1926. Slovenske grafofonske plošče za predpustno zabavo. *Amerikanski Slovenec*, 2. 2. 1926: 3.
- Amerikanski Slovenec*. 1927. Najnovejše in druge grafofonske plošče. *Amerikanski Slovenec*, 1. 1. 1927: 5.
- Ameriška domovina*. 1925. Vsa godba je vaša. *Ameriška domovina*, 27. 2. 1925: 2.
- Ameriška domovina*. 1939. Latest Slovenian Records. *Ameriška domovina*, 4. 4. 1939: 4.
- Ameriška domovina*. 1984. Hoyer tunes 'redone' in stereo. *Ameriška domovina*, 14. 4. 1984: 4.
- Azman, Bill. 2015. Ustni vir: pogovor dne 14. 11. 2015, Cleveland, Ohio, ZDA.
- Borri, Shawn. B. n. l. The First Phonograph. *Cylinder Record History*. [http://members.tripod.com/~edison\\_1/id14.html](http://members.tripod.com/~edison_1/id14.html); 17. 7. 2015.
- Bricel, Ivana. 1957. *First Slovenian Records*. Tipkopis.
- Bricel, Ivana. 1985. The Early Accordionists. *Ameriška domovina*, 26. 7. 1985: 10.
- Bulić, Dario. 1980. *Diskografija u Jugoslaviji od 1918. do 1941*. Diplomaska naloga (tipkopis). Zagreb: Muzička akademija u Zagrebu.
- Burt, Alexander D. 1963. Phonograph. V: Harry S. Ashmore (ur.), *Encyclopedia Britannica, Volume 17*. Chicago (etc.): William Benton, 772B–773.
- Census 1910. *United States Federal Census*. [http://www.censusrecords.com/content/1910\\_census](http://www.censusrecords.com/content/1910_census); 10. 9. 2015.
- Census 1920. *United States Federal Census*. [https://www.censusrecords.com/content/1920\\_Census](https://www.censusrecords.com/content/1920_Census); 10. 9. 2015.
- Census 1930. *United States Federal Census*. [https://www.censusrecords.com/content/1930\\_Census](https://www.censusrecords.com/content/1930_Census); 10. 9. 2015.
- Census 1940. *United States Federal Census*. [https://www.censusrecords.com/content/1940\\_Census](https://www.censusrecords.com/content/1940_Census); 10. 9. 2015.
- Columbia Record*. 1914. *Columbia Record* 12 (5): 10.



- DAHR. *Discography of American Historical Recordings* (DAHR). <http://adp.library.ucsb.edu>; 25. 10. 2015.
- Debevec, Charles F. 2014. Slovenian Recordings Made in America Prior to World War II. *Traditiones* 43 (2): 97–117.
- Dodatek ... 1930a. *Dodatek za januar 1930*. Ljubljana: Centrala za splošno gramofonijo »Gramofon« A. Rasberger [samozaložba].
- Dodatek ... 1930b. 2. *dodatek k seznamu gramofonskih plošč*. Ljubljana: Centrala za splošno gramofonijo »Gramofon« A. Rasberger [samozaložba].
- Dolgan, Bob. 2006. *America's Polka King. The Real Story of Frankie Yankovic and his Music*. Cleveland: Gray & Company.
- Drnovšek, Marjan. 1998. *Usodna privlačnost Amerike*. Ljubljana: Nova revija.
- Ellis Island. 2015. *The Statue of liberty – Ellis Island Fundatiton*. [www.ellisland.org/search/passSearch.asp](http://www.ellisland.org/search/passSearch.asp); 20. 2. 2015.
- Friedman, Howard S. B. n. l. *Matrix and Catalog Numbers in G&S Discography*. <http://gasdisc.oakapplepress.com/matrix1.htm>; 13. 11. 2013.
- Glas naroda*. 1904. Kretanje parnikov. *Glas naroda – list slovenskih delavcev v Ameriki*, 31. 5. 1904: 3.
- Glasilo KSK jednote*. 1926. Sporting corner. *Glasilo KSK jednote*, 24. 8. 1926: 7.
- Glavni katalog ... 1932. Glavni katalog Columbia 1932: Engleski import: Samo električne snimke*. Zagreb: Columbia Graphophone Jugoslavensko d. d.
- GNI DZGP. Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU, Digitalna zbirka gramofonskih plošč.
- GNI Fototeka. Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU, Fototečni arhiv.
- GNI M [oznaka zvočnega posnetka v arhivu]. Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU, Zvočni arhiv.
- GNI PL [oznaka plesnega zapisa]. Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU, Zbirka plesnih zapisov.
- GNI TZ [oznaka terenskega zvezka]. Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU, Terenski zvezki.
- Gobetz, Edward. 1980. *Slovenian Heritage: Volume I*. Willoughby Hills, Ohio: Slovenian Research Center of America, Inc.
- Gostilna, Vince. 1985. Matt Hoyer, Pioneer Polka Accordionist. *Ameriška domovina*, 15. 5. 1985: 5.
- Gostilna, Vince. 1986. Anton Mervar – Master Accordion Craftsman. *Ameriška domovina*, 25. 7. 1986: 12.

- Greene, Victor. 1992. *A Passion for Polka: Old-Time Ethnic Music in America*. Berkeley, Los Angeles, Oxford: University of California Press.
- Gronow, Pekka in Björn Englund. 2007. Inventing recorded music: the recorded repertoire in Scandinavia 1899–1925. *Popular Music* 26 (2): 281–304.
- Gronow, Pekka. 1982. Ethnic recordings: an introduction. V: Richard Spottswood idr. (ur.), *Ethnic Recordings in America. A Neglected Heritage*. Washington D. C.: Library of Congress, 1–49.
- IPA. Matt Hoyer Deceased Category – Inducted 1987. *International Polka Association*. <http://www.ipapolkas.com/blog/otw-portfolio/matt-hoyer-deceased-category-inducted-1987/>; 22. 8. 2014.
- Kaferle, Louis. B. n. l. *Matthew Arko – Hoyer*. Tipkopis.
- Kante, Viktorija. 2002. »V Ameriko!« (izseljevanje iz ribniškega področja do druge svetovne vojne). Diplomaska naloga (tipkopis). Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Kelly, Alan. 1995. *Gramophone Company Matrix Series, Suffix q, r, s. Recorded by Max Hampe, 1904–1916*. MAT107. CD-ROM. Sheffield: samozaložba.
- Kelly, Alan. 2000. The Gramophone Company Recording Books (Matrix Lists). *Structure of the Gramophone Company and its output, HMV and Zonophone, 1898 to 1954*. CD-ROM. Sheffield: samozaložba.
- Kumer, Zmaga. 1968. *Ljudska glasba med rešetarji in lončarji v Ribniški dolini*. Maribor: Založba Obzorja.
- Kunej, Drago. 1999. Prva magnetofonska snemanja za zvočni arhiv Glasbenonarodopisnega inštituta. *Traditiones* 28 (2): 217–232.
- Kunej, Drago. 2004/2005. »The Phonograph has arrived«: History of the wax cylinder sound collection from Bela krajina. *Jahrbuch des österreichischen Volksliedwerkes* 53–54: 170–180.
- Kunej, Drago. 2005. We have plenty of words written down, we need melodies! The purchase of the first recording device for ethnomusicological research in Slovenia. *Traditiones* 34 (1): 125–140.
- Kunej, Drago. 2008. *Fonograf je došel! Prvi zvočni zapisi slovenske ljudske glasbe*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Kunej, Drago. 2012. Slovenian recordings made by the Favorite company in Ljubljana in 1910. V: Pekka Gronow in Christiane Hofer (ur.), *The Lindström project. Vol. 4, Contributions to the history of the record industry. Beiträge zur Geschichte der Schallplattenindustrie*. Wien: Gesellschaft für historische Tonträger, 44–50.
- Kunej, Drago. 2014. Leto 1908 – začetek diskografije slovenske glasbe. *Traditiones* 43 (2): 51–73.

- Kunej, Rebeka. 2013. Looking at Folk Dance: The Overlooked Resources of Old Gramophone Records. V: Drago Kunej in Urša Šivic (ur.), *Trapped in Folklore? Studies in Music and Dance Tradition and Their Contemporary Transformations*. Zürich, Berlin: LIT, 161–179.
- Kunej, Rebeka. 2014. Stare gramofonske plošče kot etnokoreološko gradivo. *Traditiones* 43 (2): 119–136.
- LAC (Library and Archives Canada). Early Sound Recording and the Invention of the Gramophone, *The Virtual Gramophone. Canadian Historical Sound Recordings*. <http://www.collectionscanada.ca/gramophone/m2-3004-e.html>; 13. 11. 2013.
- Lechleitner, Franz. 2004. Schellacks sind nicht nur zum Hören da. Leitfaden für Interessierte. V: Christiane Hofer (ur.), *Rundschrift – Circolare*. Wien: Gesellschaft für historische Tonträger, b. n. s.
- Lifetime Achievement ...* 2015a. Lifetime Achievement Award Recipients: Matt Hoyer. *National Cleveland Style Polka Hall of Fame and Museum*. <http://www.clevelandstyle.com/matt~hoyer.html>; 22. 8. 2015.
- Lifetime Achievement ...* 2015b. Lifetime Achievement Award Recipients: Frankie Zeitz. *National Cleveland Style Polka Hall of Fame and Museum*. <http://www.clevelandstyle.com/frankie~zeitz.html>; 25. 10. 2015.
- Lipovšćak, Veljko. 1997. Iz povijesti hrvatskih zvučnih zapisa na 78 okretaja. V: Željko Staklarević (ur.), *Fonografija u Hrvatskoj*. Zagreb: Tehnički muzej, 15–39.
- Miliano, Mery (ur.). 1999. *The IASA Cataloguing Rules (IASA 1999)*. International Association of Sound and Audiovisual Archives IASA Editorial Group. <http://www.iasa-web.org/cataloguing-rules>; 14. 5. 2015.
- Moran, William R. 1995. Victor Master Numbering System. *Discography of American Historical Recordings* (DAHR). <http://adp.library.ucsb.edu/index.php/resources/detail/57>; 13. 8. 2015.
- Novi Slovenski ...* 1919. *Novi Slovenski Rekordi Victor: New Victor Slovene Records*. Camden, NJ: Victor Talking Machine Company.
- Pennane, Risto. 2007. Immortalised on Wax: Professional Folk Musicians and Their Gramophone Recordings Made in Sarajevo, 1907 and 1908. V: Božidar Jezernik idr. (ur.), *Europe and Its Other – Notes on the Balkans*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 107–148.
- Račić, Ivan. Nove fonografske plošče. *Ave Maria* 20 (september): 265–266.
- Seznam ...* 1930. *Seznam slovenskih, hrvatskih, srbskih in internacionalnih gramofonskih plošč*. Ljubljana: Centrala za splošno gramofonijo »Gramofon« A. Rasberger [samozaložba].

- Slovenec*. 1904. Havre – New York. *Slovenec*, 7. 5. 1904: 8.
- Slovenska biografija*. 2015. *Slovenska biografija*. <http://www.slovenska-biografija.si/>; 18. 3. 2015.
- Slovenske plošče ...* 1930. *Slovenske plošče Columbia Records: Slovenian Columbia Records: General Catalogue 1930* (prodajni katalog).
- Spottswood, Richard K. 1982. Commercial Ethnic Recordings in the United States. V: Richard Spottswood idr. (ur.), *Ethnic Recordings in America. A Neglected Heritage*. Washington D. C.: Library of Congress, 51–66.
- Spottswood, Richard K. 1990. *Ethnic music on records: a discography of ethnic recordings produced in the United States, 1893 to 1942*. Chicago: University of Illinois Press.
- Sutton, Allan. 2008. *Recording the 'twenties: The Evolution of the American Recording Industry, 1920–29*. Denver, CO, in Wilmington, DE: Mainspring Press.
- The Adrija ...* 1934. The Adrija Slovene Singing Society. *Memorial Book of the First All-Slavic Singing Festival, 1934*. Foreign Language Press Survey. [http://flps.newberry.org/article/chicagoforeignl0chic\\_0123](http://flps.newberry.org/article/chicagoforeignl0chic_0123); 22. 9. 2014.
- Trustees Honor ...* 2015. Trustees Honor Roll Recipient: Joe Mlakar Sr. *National Cleveland Style Polka Hall of Fame and Museum*. <http://www.clevelandstyle.com/joe~mlakar.html>; 25. 10. 2015.
- Turino, Thomas. 2008. *Music as Social Life: The Politics of Participation*. Chicago, London: The University of Chicago Press.
- Umeck, Joe. 1961. Matt Hoyer. *Prosveta*, 8. 2. 196: 5.
- Victor ...* 1925. *Victorjevi Recordi v Slovenščini. Victor records in Slovenian*. Camden, N. J: Victor Talking Machine Company.
- Wikipedija*. 2015. Matt Hoyer. *Wikipedija, prosta enciklopedija*. [https://sl.wikipedia.org/wiki/Matt\\_Hoyer](https://sl.wikipedia.org/wiki/Matt_Hoyer), 25. 10. 2015.
- Z., F. 1986. Hoyer: the Grandfather of American Polka Music. *Ameriška domovina*, 18. 4. 1986: 7.



## Seznam slikovnega gradiva

---

Slika 1: Sodražica konec 19. stoletja (hrani Muzej Ribnica, inv. št. 607).

Slika 2: Ustaljena poslovna praksa organiziranja poti v Ameriko v začetku 20. stoletja. V slovenskih časopisih je mogoče zaslediti oglase različnih potovalnih pisarn, ki so ponujale organizacijo takšnih potovanj. Med njimi je bil v časopisu *Slovenec* 7. maja 1904 objavljen oglas, ki oglašuje prav prekomorsko pot iz Evrope v Ameriko, po kateri je v svet odšel tudi Matija Arko (*Slovenec* 1904).

Slika 3: V tistem času je bilo v navadi, da je slovensko časopisje v Ameriki poročalo o prispelih parnikih iz Evrope. Tako je tudi 31. maja 1904 *Glas naroda – list slovenskih delavcev v Ameriki* objavil notico, da je v New York prispel parnik La Touraine, ki je čezmorsko potovanje začel v francoskem pristanišču Le Havre. Prav s tem parnikom in s tem potovanjem je v novo deželo prispel tudi takrat trinajstletni Matija Arko (*Glas naroda* 1904).

Slika 4: Hiša s številko 990 na vzhodnem delu 63. ceste v Clevelandu, v kateri so nekaj let živeli Matija Arko in drugi člani družine Simončič (foto Rebeka Kunej, 2015).

Slika 5: Hiši na vzhodnem delu 82. ceste v predelu Newburgh, v katerih je s svojo družino živel Matija Arko (foto Rebeka Kunej, 2015).

Slika 6: Vabilo na piknik leta 1916, na katerem sta za zabavo poskrbela brata Hoyer (hrani The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame and Museum).

Slika 7: Ena redkih fotografij Hoyer tria, kjer Matt igra na Mervarjevo harmoniko, njegova polbrata Frank in Eddy Simončič na kitaro in bendžo, na tleh pa je kromatična harmonika, ki so jo uporabljali občasno (hrani The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame and Museum).

Slika 8: Napoved velikega plesnega dogodka v *Glasilu KSK jednote*, na katerem je za glasbo poskrbel že uveljavljeni Hoyer trio (*Glasilu KSK jednote* 1926).

- Slika 9: Matt Hoyer in Frank Novak leta 1937, ko sta skupaj igrala na poroki (hrani The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame and Museum).
- Slika 10: Matt Hoyer z Milli Zeitz v poznih štiridesetih letih 20. stoletja (hrani The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame and Museum).
- Slika 11: Teddy Arko, sin Matta Hoyerja, ki je nadaljeval glasbeno tradicijo svojega očeta (hrani The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame and Museum).
- Slika 12: Spominska plošča zakoncema Arko na pokopališču Calvary v Clevelandu (foto Drago Kunej, 2015).
- Slika 13: Excelsiorjeva 120-basna kromatična harmonika Matta Hoyerja, ki jo ima danes Bill Azman (foto Bill Azman, 2015).
- Slika 14: Harmoniko izdelovalca Antona Mervarja, na katero je igral Matt Hoyer, danes hrani The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame and Museum (foto Rebeka Kunej, 2015).
- Slika 15: Naslovnica kataloga podjetja Columbia za slovenske kupce v ZDA iz leta 1919 (hrani Slovenski gledališki inštitut).
- Slika 16: Naslovnica kataloga podjetja Columbia za slovenske kupce v ZDA iz leta 1930 (hrani Charles F. Debevec).
- Slika 17: Naslovnica kataloga podjetja Victor za slovenske kupce v ZDA iz leta 1919 (hrani Charles F. Debevec).
- Slika 18: Labela Okeh, na kateri je naveden izdelovalec harmonike Anton Mervar (GNI DZGP).
- Slika 19: Osrednji del prve plošče Hoyer tria, ki je spomladi 1925 izšla pri podjetju Victor (GNI DZGP).
- Slika 20: Časopisni oglas, ki omenja prvi posnetek Hoyer tria (Ameriška domovina 1925).
- Slika 21: Oglas za gramofonske plošče iz leta 1926, objavljen v časopisu, ki je izhajal v ZDA. V njem je navedenih tudi nekaj plošč Hoyer tria, kar lahko ugotovimo iz naslovov in pripadajočih kataloških števil (Amerikanski Slovenec 1926).
- Slika 22: Trgovec Anton Mervar iz Clevelanda, ZDA, je slovenske plošče v tedniku *Ameriška domovina* oglaševal s sloganom »najnovejše slovenske plošče za petje in ples« – med njimi tudi plošče zasedbe Hoyer trio, ki so nastale že v dvajsetih letih 20. stoletja (Ameriška domovina 1939).
- Slika 23: V oglasu, ki je v začetku leta 1927 opozarjal na nove plošče, so v po-

sebnem razdelku izpostavljene tudi plošče »Triceta rojaka Hojerja« (Amerikanski Slovenec 1927).

Slika 24: V glavnem katalogu slovenskih plošč je podjetje Columbia leta 1930 v posebnem razdelku instrumentalne glasbe ponujalo tudi plošče Hoyer tria (hrani Charles F. Debevec).

Slika 25: Iz zapisane kataloške številke 77915 lahko ocenimo, da se je ta plošča Hoyer tria na tržišču pojavila med letoma 1923 in 1927 (GNI DZGP).

Slika 26: Kataloška številka V-23002 dokazuje, da je plošča izšla po letu 1928, ko je prišlo do prenove sistema kataloških števil, različna oblikovna podoba labele na sliki pa priča o dveh izdajah istega posnetka (GNI DZGP).

Slika 27: Plošča z novo podobo labele, navedbo imena RCA Victor in spremenjeno kataloško številko (25-3046) priča o razmeroma poznem ponatisu posnetka Hoyer tria (po letu 1942) (GNI DZGP).

Slika 28: Različni primeri label Columbia s posnetki Hoyer tria iz serije »F« (GNI DZGP).

Slika 29: Labeli Okeh in Odeon s posnetkom *Pokšotiša* bratov Simončič oziroma Hoyer tria. Na obeh labelah posnetka iz leta 1925 je naveden tudi izdelovalec harmonik A. Mervar, kar je dokaj nenavadno in potrjuje tesno povezavo med Hoyer triom in glasbenim trgovcem Mervarjem, ki je slovenskim izvajalcem pogosto pomagal pri dogovarjanju z gramofonskimi podjetji za snemanja (GNI DZGP).

Slika 30: Posnetke Hoyer tria podjetja Okeh so tržili na različnih labelah. Na labeli Okeh iz leta 1927 je posebej izpostavljen novi električni postopek snemanja, pri ponatisu *Pokšotiša* na labeli Columbia pa sta odtisnjeni tudi izvorna številka matrice (8937) in kataloška številka 24037-B labele Okeh (GNI DZGP).

Slika 31: Primer ponatisa *Šuster polke* za slovensko tržišče (GNI DZGP).

Slika 32: Plošča z labelo His Master's Voice, na kateri je posnetek Pevcev Adrija in Matta Hoyerja *Vojaški nabor*. Napis na labeli, kataloška številka in druge oznake dokazujejo, da je bila plošča natisnjena v kraju Ústí nad Labem (nem. Aussig an der Elbe) na takratnem Češkoslovaškem, kjer je imelo podjetje Gramophone Co. svojo podružnico. Tržišče te podružnice je bilo predvsem območje današnje Češke, Slovaške, Madžarske, Romunije, Srbije, Hrvaške, Slovenije in nekaterih drugih dežel osrednje Evrope (hrani Peter Zrinski).

Slika 33: Ponatis posnetka Hoyer tria na plošči, namenjeni radijskemu predvajanju na *Voice of America* (hrani Charles F. Debevec).



- Slika 34: Ponatis ljudskih viž Hoyer tria na novejšem formatu gramofonske plošče (hrani Charles F. Debevec).
- Slika 35: Naslovnica zgoščenke Hoyer tria v publikaciji založbe JSP Records *Slovenia, USA: Slovenian Music Made in America*.
- Slika 36: Zmaga Kumer med terenskim raziskovanjem (GNI Fototeka).
- Slika 37: Melodija zibenšrita, ki jo je leta 1965 v Prigorici posnela Marija Šuštar (GNI M 26.190, transkripcija Valens Vodušek).
- Slika 38: Melodija zibenšrita, ki jo je zaigral Matt Hoyer (transkripcija Luka Sraka in Urša Šivic).
- Slika 39: Gramofonska plošča s posnetkom melodije zibenšrita, ki je izšla v Ameriki (GNI DZGP).
- Slika 40: Hoyerjev posnetek zibenšrita so ponatilsli tudi v Evropi (GNI DZGP).
- Slika 41: Posnetek zibenšrita, ki je bil prvotno objavljen na starem formatu gramofonskih plošč, je pozneje izšel tudi na vinilni plošči (hrani Charles F. Debevec).
- Slika 42: Naslovnica knjige, v kateri je predstavljeno življenje in glasbeno ustvarjanje Frankieja Yankovica (Dolgan 2006).
- Slika 43: Naslovnica ene od LP plošč s posnetki, ki sta jih Zeitz in Mlakar pripravila v poklon Hoyer triu (hrani Tony Petkovsek).
- Slika 44: Stavba, v kateri je The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame and Museum (foto Rebeka Kunej, 2015).

## Imensko in stvarno kazalo

---

- Adlešič, Juro 75  
Adrija (pevci, pevski zbor) 50–52, 62, 64, 67, 71  
Amerika 11, 14–18, 20, 22, 26, 51, 64, 78, 80, 83–87, 91  
Ameriška domovina (časopis) 45–46, 57, 72  
Anglija 67, 84  
Anzeljc, Matija 82  
Arko, Frances (roj. Godec) 20, 22, 23, 26  
Arko, Frances (por. Barle) 20, 22, 23, 26  
Arko, Helena 13  
Arko, Marie (por. Kavec) 20, 22, 23, 26  
Arko (Hoyer), Teddy (Matt, Mathew) 20, 22–28, 72  
Atlantik 14, 16, 93  
Avstro-Ogrska (monarhija) 16, 37  
Azman, Bill 24, 27, 28
- Barle, Joseph 20, 23  
Bell Laboratories 35  
Bell, Alexander Graham 32  
Bell, Chichester 32, 33  
bendžo 21, 24, 92  
Berliner Phonograph Co. 41  
Berliner, Emil 33–35, 69  
Bluebird (labela) 62  
Bremen 14  
Bricel, Ivana 18, 19  
Budiak, Andrew 17  
Budiak, Frank 17
- Calvary (pokopališče) 26  
Camden (NJ) 42  
Chicago 42, 48–50, 52, 70  
Cleveland 11, 14, 16–20, 24–26, 29, 42–45, 47, 51, 57, 70, 76, 87–93  
Cleveland-Style Polka Music 11, 89, 101  
Columbia (Columbia Graphophone Co.) 23, 34–36, 38, 39, 42, 46–52, 58, 60, 62–64, 66–71, 78, 83, 86, 91  
Columbia Graphophone Jugoslavenko d. d. 67  
Culovic, Frank 24, 25, 72
- Čampa, Janez (p. d. Botrni stric) 82
- Dacapo (labela) 36  
Debevec, Charles 18, 71, 73, 91  
Discography of American Historical Recordings (DAHR) 45, 46  
diskografija 40, 42, 43, 51, 79  
Dolenja vas 86  
Dolenjska 14, 76  
Dolenjske novice (časopis) 15  
domovina 12, 18, 19, 26, 31, 38, 43, 51, 78, 79, 87, 89, 92, 93
- East 63 Street (63. cesta) 16, 17  
East 78 Street (78. cesta) 25  
East 82 Street (82. cesta) 18, 20, 22, 23  
East Madison (Street) 16  
Edison, Thomas Alva 31–33  
Edna Ave 29  
Electra (labela) 51  
Ellis Island 16  
Ethnic Music on Records 40, 46  
etnična glasba, posnetki 31, 60, 64, 78  
etnična skupina (skupnost) 60, 64, 65, 69, 70, 88, 91

- etnična serija 64  
 Evropa 14, 15, 31, 37, 65, 67–69, 81, 84
- Favorite (labela) 36  
 Ferfolja, Lewis 20  
 Folklorni inštitut 75  
 fonavtograf 31, 33  
 fonograf 31–33, 75
- General Phonograph Corporation 64  
 Gilliland, Ezra 32  
 Glas naroda – list slovenskih delavcev v  
 Ameriki (časopis) 15, 95  
 glasbena dediščina 11, 80, 87  
 glasbena industrija 31, 34, 37, 89  
 gramofonska industrija glej industrija  
 gramofonskih plošč  
 Glasbena matica (v Ljubljani) 50  
 Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU  
 (GNI) 75, 76, 80–82  
 Glasilo KSK jednote 22  
 Glavni katalog Columbie 1930 58  
 Glavni katalog Columbie 1932 67, 86  
 Gorenja vas 81  
 Goriča vas pri Ribnici 78  
 grafofon 32  
 gramofon 31, 33, 34, 37, 38, 44, 55, 78, 86  
 Gramophone Co. 36, 37, 67, 69  
 Gronow, Pekka 65
- Habat, Eddie 91  
 Hamburg 14  
 harmonika 11, 18–29, 40, 44, 45, 65, 68, 76,  
 78, 82, 84, 86–89, 92  
 harmonikar 19, 24, 26, 28, 88, 89, 91, 92  
 Harrison, Henry C. 35  
 Hočevar (družina) 20  
 Hočevar, Joseph 20  
 Homokord (labela) 36  
 Hoyer plays Hoyer (avdio kaset) 72  
 Hrovat (družina) 22
- Ig 19  
 industrija gramofonskih plošč (gramofonska  
 industrija) 12, 31, 34, 39, 55, 78, 85, 93
- International Talking Machines Co. 36  
 Ivanusch, John 89  
 izseljenec 11, 16, 31, 37, 39, 51, 60, 69, 73, 76,  
 86
- Janzelj, John (p. d. Sive) 19  
 jazz 89, 90, 92  
 Johnson, Eldriedge Reeves 34  
 JSP Records (založba) 72  
 Jumbo (labela) 36  
 Jumbola (labela) 36
- Kaferle, Louis 46  
 Kalifornija 92  
 Kalliope (labela) 36  
 Kanada 32  
 Kante, Viktorija 51  
 katalog plošč 13, 38–40, 42, 43, 46, 55, 59, 65,  
 67, 69, 78, 79, 84–86  
 kataloška številka (oznaka, serija) 39, 41,  
 47–50, 52, 55, 56, 58–70  
 kitara 21, 92  
 klavir 22, 90, 91  
 Kračali 81–83  
 Kromar, France (p. d. Šamutkov) 86  
 Kumer, Zmaga 77, 79, 82
- La Touraine (ladja) 15, 16  
 labela 27, 28, 36, 41, 42, 44, 45, 51, 53, 55, 56,  
 59–67, 69, 71, 78, 81, 84, 85  
 Lausche, Josephina 43, 44, 45, 71, 91  
 Lausche, Louis 89  
 Lausche, Maria 89  
 Lausche, William 43, 89, 91  
 Le Havre 14–16  
 Lindstroem (podjetje) 64  
 Linjova, Jevgenija E. 75  
 Lisjak, Victor 89  
 Ljubljana 36, 37, 50, 67, 85, 86  
 ljudska glasba (viša, melodija) 11, 23, 37, 72,  
 75, 76, 79, 80, 86–90, 92, 93  
 ljudska glasbena dediščina 11, 80, 83, 86, 87  
 ljudska pesem 37, 40, 51, 76, 77, 88  
 ljudsko glasbilo 37

- Ljudska glasba med rešetarji in lončarji v  
     Ribniški dolini 76  
 Ljudski godec 86, 92  
 Ljudski ples 51, 72, 75, 76, 78–81, 83, 85, 87, 88  
 Ljudskoplesna glasba (melodija, viža) 37, 40,  
     75–77, 80, 82, 87  
 Loški Potok 76, 81, 82  
 Lovšin, Frank 78  
 Lyrophon (labela) 36
- magnetofon, magnetofonski trak 76, 82  
 Mali Log v Loškem Potoku 81  
 Manhattan 16  
 Mervar, Anton 27–29, 44, 45, 57, 65, 87–89  
 metapodatki 81  
 Mikuš, John 29  
 Milavec, sestri (Mimi in Josephine) 43–45  
 Minnesota 92  
 Mlakar, Joe 91, 92  
 Moški kvartet Jadran 71  
 Mrchar (družina) 17
- narodno-zabavna glasba 77  
 New York 15, 42, 47, 48, 70, 82, 91  
 Newburg 18, 25, 51, 91  
 Novak, Frank 24
- Odeon (labela) 36, 64, 65  
 oglas (časopisni) 15, 36, 37, 45, 46, 55–57  
 Ohio 9, 17, 20, 23  
 Okeh (Okeh Records) 23, 42, 44, 46–48, 60,  
     64–66, 69, 70  
 Okeh Phonograph Co. 64, 66  
 orkester 'Cankar' 43, 44  
 Otto Heineman Phonograph Co. 64
- Parlophon (labela) 36  
 Pathé (labela) 36  
 Pecon, John (Johnny) 24, 91  
 Perušek, Janez 86  
 pesna dediščina 11, 80, 81, 86, 87  
 pesne viže glej ljudskoplesna glasba  
 Podklanec 81, 86  
 Pogačnik - Naval, Franc 36  
 polka glasba 11, 23, 24, 29, 77, 87–89, 91–93
- polka glasbenik 17, 91, 92  
 polka skupina 23, 87  
 popularna glasba 11, 39, 86, 89, 91, 93  
 Prigorica 81, 82  
 priseljenc 17, 19, 20, 31, 33, 37–39, 55, 59, 62,  
     69, 78, 87–89
- Račič, Ivan 50  
 Račič-Foysov orkester 51  
 Radio Corporation of America (RCA) 36, 42,  
     60, 62, 64  
 Radio Ljubljana 86  
 Rasberger, Anton 86  
 Ribnica 51, 77, 80, 81, 86  
 Ribniška dolina 12, 13, 51, 76, 77, 79–82, 87  
 Rosas, Juventin 53  
 Rotar, Jack 17
- Sattner, Hugolin 50  
 Schneider, Hermann Josef 53  
 Schramml, Johan 53  
 Scott de Martinville, Leon 31, 33  
 Simms, Eddie (glej tudi Simoncic, Eddy) 23  
 Simoncic (Simončič), Angela 16, 17  
 Simoncic (Simončič), družina 16–20  
 Simoncic (Simončič), Edward (Eddy) 20–24,  
     42, 72  
 Simoncic (Simončič), Franc (Frank) 13, 16, 17  
 Simoncic (Simončič), Frank (mlajši) 17, 20–24,  
     42, 72  
 Simoncic (Simončič), Genny 17  
 Simoncic (Simončič), Magdalena 16, 17  
 Simoncic (Simončič), Mimie 17  
 Simoncic (Simončič), Rosie 16, 17  
 Slovenec (časopis) 15  
 Slovenia, USA: Slovenian Music Made in  
     America 73  
 Slovenian Old Time Dances 72, 85  
 Slovenija 12, 16–18, 20, 67, 87, 88  
 Slovenski narodni dom (na St. Clair Ave) 43,  
     44, 88  
 Sodražica 9, 11, 13, 14, 76, 83  
 Spehek, Louis 43–46  
 Spottswood, Richard 65  
 Sraka, Luka 83

- St. Clair Ave 24, 29, 43, 44, 51, 88, 89  
 Sušje 81
- šelak 34, 71  
 Šilc (Silzt), Alojz 17  
 Šivic, Urša 9, 83  
 številka matrice 40–42, 46–50, 52, 55, 58–60,  
 66–70  
 Šuštar, Marija 82
- Tainter, Charles Sumner 32, 33  
 The National Cleveland-Style Polka Hall of Fame  
 and Museum 11, 19, 21, 24–26, 28, 93  
 Tomsic, Mary 24  
 Trebar, Lou 24, 91  
 Trst 14  
 tujejezična glasba (posnetki, kupci) 31, 37, 39,  
 55, 59, 60, 62, 65  
 Turino, Thomas 78
- Udovich, Mary 43, 44, 45, 71, 72, 91
- Vadnal, Johnny 91  
 Vikár, Béla 75  
 Vodusek, Valens 82
- Voice of America (radijska postaja) 67, 71, 72  
 Victor (Victor Talking Machine Co.) 23, 28, 34,  
 35, 39–47, 49–52, 60, 62, 69–71, 78–80, 91
- Western Electric Co. 35, 42
- Yankovic, Frankie 17, 24, 64, 77, 90, 91  
 YouTube 72, 73
- Zagreb 36, 67  
 Zajc, Venc (Vinko; p. d. Kovačev) 86  
 Zakrajšek, Anton in Marry 20  
 ZDA 9, 11, 13, 16–18, 20, 23, 31–35, 37–42,  
 50, 55–57, 59, 60, 64, 65, 69, 73, 78, 84, 85,  
 87–89, 91, 93  
 Zeitz, Frankie 91, 92  
 Zeitz, Milli 25  
 Zelodec (Želodec), Max 18  
 Zonophone 36  
 Zorman, Ivan (John) 43, 89  
 Zvočni arhiv GNI 76, 80–82
- Žigmarice 81, 86  
 Žužemberk 51



# Glasba z obeh strani



9 789612 548506

<http://zalozba.zrc-sazu.si>



ZALOŽBA  
Z R C